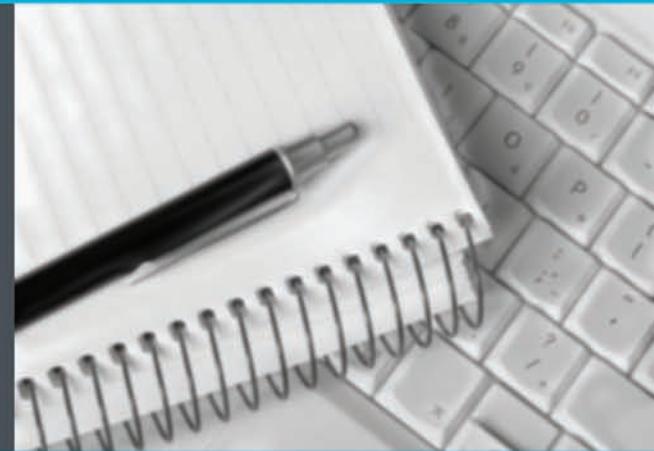

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKY OMBUDSMAN

Автономна Покраїна Войводина
ПОКРАЇНСКИ ОМБУДСМАН
Provincia Autonoma Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
The Autonomous Province of Vojvodina
THE PROVINCIAL OMBUDSMAN

Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini

Rezultati istraživanja o položaju novinara i novinarske profesije u Vojvodini

Novi Sad, 2009

Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini

Rezultati istraživanja o položaju novinara i novinarske profesije u Vojvodini

ISBN: 978-86-907911-6-3

Izdavač: Pokrajinski ombudsman
Bulevar Mihalja Pupina 25, 21000 Novi Sad
Tel. 021 487 41 44
Faks 021 487 41 58

Za izdavača: dr Dejan Janča, pokrajinski ombudman

Pripremu i štampanje omogućila: Misija OEBS u Srbiji

Urednica: Danica Todorov, zamenica pokrajinskog oombudsmana za ravnopravnost polova

Dizajn i prelom Alen Šajfar

Štampa: SGR original

Tiraž: 500 primeraka

Godina štampanja: 2009.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

342.727(497.113)
432.7.070(4971.113)

SLOBODA izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini
/ [urednica Danica Todorov]. - Novi Sad : Pokrajinski ombudsman,
2009 (Beograd : SGR original). - 70 str. : ilustr. ; 17x24cm

Tiraž 500. - Bibliografija.

ISBN 978-86-907911-6-3

a) Слобода изражавања - Војводина b) Новинари - Јудска права - Војводина

COBISS.SR-ID 244841479

Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini

Rezultati istraživanja o položaju novinara i novinarske profesije u Vojvodini

Novi Sad, 2009

SADRŽAJ

UVOD	7
ISTRAŽIVANJE	9
SLOBODA IZRAŽAVANJA I LJUDSKA PRAVA NOVINARA/KI U VOJVODINI U 2007. GODINI - REZULTATI ISTRAŽIVANJA	9
SAŽETAK	9
UVOD	9
SVRHA ISTRAŽIVANJA	10
METODOLOGIJA I ISTRAŽIVAČKI KORPUS/UZORAK	10
ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	11
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	27
PRILOG: SPISAK ANKETARA/KI	29
SUMMARY - FREEDOM OF SPEECH AND HUMAN RIGHTS OF JOURNALISTS IN Vojvodina IN 2007 - ANALYSIS RESULTS	30
POVODOM ISTRAŽIVANJA	31
DR PETAR TEOFILoviĆ - O SLOBODI IZRAŽAVANJA	31
DR DUBRAVKA VALIĆ NEDELJKoviĆ - STEREOTIPI O PROFESIJI NOVINAR	35
Sažetak	35
Stereotipi	35
Profesija novinar	35
Literatura	40
Summary	40
DINKO GRUHONJIĆ - SLOBODA IZRAŽAVANJA U NOVINARSTVU U USLOVIMA EKONOMSKOG ROPSTVA	41
ŽUŽANA SERENČEŠ - PRIVATIZACIJA MEDIJA U VOJVODINI I INFORMISANJE NA JEZICIMA NACIONALNIH MANJINA	44
DANICA TODOROV - ŽENE U MEDIJIMA - MEDIJI O ŽENAMA	48
ANKICA DRAGIN - MEDIJI O SEBI I SOPSTVENIM PRAVIMA U 2007-2008. GODINI	51
Sažetak	51
Uvod	52
Cilj rada	52
Istraživački korpus	53
Metodologija	53
Analiza korpusa i rezultati	58
Zaključci	66
Literatura	67
Summary	67

Okrajinski ombudsman je istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini u 2007. godini“ sproveo motivisan željom da pomogne u sagledavanju stanja u oblasti slobode medija i uslova za profesionalno obavljanje novinarske profesije u Vojvodini. Već na samom početku rada institucije, stizale su žalbe novinara i redakcija sadašnje Radio televizije Vojvodine zbog teških uslova rada i ugroženosti emitovanja programa kao posledica višedecenijskog siromašenja i nepovoljnog statusa u okviru RTS-a, naročito programa koji se emituju na jezicima nacionalnih manjina. To je bio razlog za sprovodenje obimne istrage stanja koje je opisano u Godišnjem izveštaju za 2005. godinu, kada smo dali i preporuke koje bi trebalo primeniti da bi dostignuti nivo prava na informisanje na jezicima nacionalnih zajednica bio očuvan i bili unapređeni uslovi rada u ovoj medijskoj kući.

Tokom 2007. godine novinari i novinarke bili su suočeni sa grubim kršenjem njihovih ljudskih prava i slobode izražavanja, a najdrastičniji primeri bili su napadi, ne samo verbalni, nego i fizički, zbog čega su pojedinim novinarima bili ugroženi životi.

Svakodnevne javne pretnje pojedinim novinarama doprinisile su širenju osećaja ugroženosti i svakodnevne zabrinutosti za sopstvenu bezbednost i život.

Privatizovanje medija i dodela nacionalnih, regionalnih i lokalnih frekvenciјa emiterima ocenjeni su kao činioci koji mogu imati neposrednog uticaja na slobodu izražavanja u kontekstu specifičnosti Vojvodine (višejezičnost, višekulturalnost, postojanje regionalnog javnog RTV servisa), što posredno, takođe može uticati na kršenje ljudskih prava novinara i novinarki u domenu njihove profesije.

Istraživanjem smo želeli da sagledamo probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju poslenici javne reči, upravo iz njihovog ugla. Nameru da ispitamo stavove novinara privatnih i državnih elektronskih i štampanih medija u Vojvodini o mogućnostima ostvarivanja njihovih profesionalnih, ali i ljudskih prava, dopunjena je željom da im damo priliku da kažu šta misle o društvenom položaju svoje profesije i stepenu slobode izražavanja. U svetu specificnosti Vojvodine hteli smo da čujemo šta misle o privatizovanju lokalnih medija i posledicama koje očekuju. Uz to želeli smo da

zabeležimo mišljenja i stavove o učestalim napadima na novinare tokom 2007. godine, ispitamo kako ih doživljavaju i koliko javne pretnje novinarama, ali i mogući pritisci na njih i njihove redakcije, utiču na svakodnevni profesionalni rad.

U istraživanju je učestvovalo 454 novinara i novinarki, tako da se može reći da su rezultati reprezentativni i da mišljenja i stavovi koje smo zabeležili odražavaju pravo stanje stvari. Osim toga, ono što su mislili o sebi, svojoj profesiji i društvenom okruženju u kojem deluju oni i mediji uopšte, najverovatnije se tokom gotovo dve godine, koliko se radilo na obradi podataka i pripremi ove knjige, nije promenilo. Neznatno je smanjen pritisak u vidu pretnji fizičkim napadima i likvidacijom koji traje dve decenije, ali neizvesnost za životnu svakodnevnicu, teški uslovi za rad i otežano poslovanje medija traju, kako zbog produžene tranzicije, tako i privatizovanja medija. Položaj medija je dodatno pogoršan zbog svetske ekonomske krize. Mediji su maltene bili prvi na udaru ekonomske krize i procenjuje se da se mnogi neće oporaviti zbog konstantnog smanjenja tiraža. Uz to, u 2009. godini izmenjen je Zakon o informisanju čije poje-

dine odredbe su ozbiljno ugrozile slobodu informisanja, prevashodno zbog toga što se otežavaju uslovi za osnivanje medija i zbog toga što su drastično povećane novčane kazne, što medijske poslenike dovodi u nepovoljniji položaj u odnosu na druge koji učine iste ili slične kažnjive radnje. Za posleni u medijima, ali i poznavaoци medijskih sloboda, smatraju da će to uticati na način rada u medijima, otežati međusobnu komunikaciju osnivača, uredništava i samih novinara, te da preti opasnost od autocenzure i narušavanja slobode medija, iznutra, od onih koji bi trebalo da je brane. Zakon o informisanju je pred Ustavnim sudom koji treba da oceni njegovu ustavnost, ali se još ne zna da li će ga osporiti. Nisu još razrešene ni dileme u vezi sa posledicama privatizovanja medija, naročito lokalnih i na jezicima manjina. Ovaj proces nije valjano pripremljen, niti je završen, a već su vidljive posledice koje bi u javnom interesu trebalo da budu otklonjene.

Ovo istraživanje je zabeležilo mišljenja novinarske struke u jednom trenutku. U realnosti se od tada nije dogodilo nešto značajnije što bi moglo da utiče na njegovu aktualnost, pa rezultati svakako mogu da posluže u procenjivanju stepena slobode izražavanja i ljudskih prava novinara u Vojvodini.

Ankica Dragin - Savetnica za odnose sa javnošću i programe saradnje u Pokrajinskom ombudsmanu*
Svetlana Nešić - Saradnica za zaštitu ljudskih prava u Pokrajinskom ombudsmanu**

„SLOBODA IZRAŽAVANJA I LJUDSKA PRAVA NOVINA RARA/KI U VOJVODINI U 2007. GODINI”

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

SAŽETAK

Ovaj rad se bavi prikazom i analizom rezultata istraživanja „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“ koje je sproveo Pokrajinski ombudsman u saradnji sa Odsekom za medijske studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita kakav je trenutni društveni položaj novinara/ki i novinarske profesije u Vojvodini. Terenskim istraživanjem uz pomoć

strukturisanog, poluotvorenog upitnika ispitivani su stavovi 454 novinara/ki koji rade u 65 medija o ostvarivanju ljudskih prava, slobode izražavanja, privatizovanja medija i bezbednosti novinarske profesije.

Zaključci i preporuke istraživanja ukazuju na to da je potrebno sistematski raditi na povećanju obrazovanosti i profesionalnih standarda novinarske profesije u Vojvodini i Srbiji, jačanju strukovnih udruženja novinara radi unapređenja profesionalnih standarda i informisanosti o pitanjima relevantnim za rad zaposlenih u medijima, te stvaranju uslova za obezbeđivanje većeg stepena slobode govora u medijima na svim nivoima posredstvom razvijanja mehanizama za efikasnije praćenje, sprečavanje i sankcionisanje uplitanja političkih, ekonomskih, kriminalnih i drugih struktura moći u rad medija.

Ključne reči: Novinari, novinarstvo, mediji,

ljudska prava, sloboda govora, privatizacija medija, Vojvodina, bezbednost novinara.

1. Uvod

Pokrajinski ombudsman je u saradnji sa Odsekom za medijske studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu¹ u okviru predmeta Istraživačko novinarstvo tokom jeseni i zime 2007-2008. godine sproveo istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“, a na osnovu ovlašćenja u Odluci pokrajinskog ombudsmana (Službeni list APV“, broj 23/2002, 5/2004, 16/2005) naročito onih u članu 1, stavu 1 (definicija institucije i oblasti njenog delovanja) i u članu 13 (ovlašćenja pokrajinskog ombudsmana).

1 Spisak mentora i anketara/studenata Odseka za medijske studije FFNS nalazi se u posebnom prilogu na kraju ovog članka (pod tačkom br. 8).

* izrada upitnika, analiza rezultata istraživanja, pisanje izveštaja o rezultatima istraživanja

** unos i obrada podataka, analiza rezultata istraživanja, pisanje izveštaja o rezultatima istraživanja

Tokom 2007. godine novinari/ke u Srbiji i Vojvodini suočili su se sa mnogobrojnim slučajevima grubog kršenja njihovih ljudskih prava i slobode izražavanja medija, a čiji su najdrastičniji primeri bili napadi i javne pretnje novinarima.

Proces privatizovanja medija u Srbiji i dodela nacionalnih, regionalnih i lokalnih frekvencija emiterima ima neposrednog uticaja na slobodu govora/izražavanja u kontekstu specifičnosti Vojvodine (višejezičnost, višekulturalnost, postojanje regionalnog RTV servisa), što posredno može uticati na kršenje ljudskih prava novinara/ki i uopšte bavljenja novinarstvom.

Pokrajinski ombudsman ovim istraživanjem i objavlјivanjem njegovih rezultata želi da postigne viši stepen informisanosti i obućenosti novinara/ki i šire javnosti o ljudskim pravima koja imaju veze sa slobodom govora i informisanja u Vojvodini, kao i onih koja se odnose na novinarsku profesiju.

2. Svrha istraživanja

2.1 Opšti cilj

Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita kakav je društveni položaj novinara/ki i novinarske profesije u Vojvodini. Osim toga, ispitivani su stavovi novinara/ki o mogućnostima za ostvarivanje ljudskih prava u oblasti javnog informisanja, o slobodi

izražavanja, bezbednosti novinara, odnosno novinarske profesije i o privatizovanju medija.

2.2 Zadaci istraživanja

U skladu s opštim ciljem istraživanja utvrđeni su sledeći zadaci istraživanja:

1. Utvrditi kakav je društveni i materijalni položaj novinara/ki u Vojvodini;
2. Ispitati stavove novinara/ki o društvenom položaju njihove profesije;
3. Ispitati stavove novinara/ki o stepenu slobode govora/izražavanja u svetu specifičnosti Vojvodine (višejezičnost, višekulturalnost, postojanje regionalnog RTV servisa);
4. Ispitati stavove novinara/ki o privatizovanju lokalnih medija (posebno na jezicima nacionalnih manjina);
5. Ispitati stavove novinara/ki o bezbednosti njihove profesije; mogućnostima ostvarivanja ljudskih prava u okviru profesije;
6. Ispitati stavove novinara/ki o stepenu ograničavanja slobode izražavanja i odgovornosti medija.

3. Metodologija i istraživački korpus/uzorak

3.1 Metodologija

Nakon početne faze planiranja istraživanja u kojoj su dogovoreni i utvrđeni njegovi ključni činioci (nosioci, ciljevi i zadaci, vremenski okvir, obim i način sprovođenja, materijalni, tehnički i ljudski resursi: članovi/ce istraživačkog tima neposredno uključeni u osmišljavanje i sprovođenje istraživanja i ili obradu rezultata², anketari³, itd.) sačinjen je strukturišani, poluotvoreni upitnik uz pomoć kojeg je istraživanje obavljen. Upitnici su potom umnoženi i predati anketarima koji su prethodno upoznati sa svrhom i načinom sprovođenja istraživanja.

Istraživanje na terenu sprovedeno je od oktobra 2007. do kraja januara 2008. godine, a unos podataka iz popunjениh upitnika i analiza obavljeni su od februara do aprila 2008. godine. Izveštaj o rezultatima istraživanja sačinjen je tokom maja i juna 2008. godine i trebalo bi da posluži kao osnova za pisanje istraživačkih radova o temama obuhvaćenim istraživanjem⁴.

2 Dr Petar Teofilović, doc. dr Dubravka Valić Nedeljković, Danica Todorov, Ankica Dragin i Svetlana Nešić.

3 Spisak anketara nalazi se pod tačkom 8.

4 Od strane afirmisanih novinara/ki i stručnjaka/kinja iz drugih oblasti koji se bave medijima, ljudskim pravima i drugim srodnim temama.

3.2 Istraživački korpus/uzorak

Istraživački korpus/uzorak na kome je zasnovana analiza rezultata istraživanja čini 454 upitnika koje su popunili novinari/ke privatnih i državnih elektronskih i štampanih medija u Vojvodini.

Pomenuti novinari/ke dolaze iz 65 medija, odnosno medijskih kuća, a struktura i broj navedenih medija po njihovim vrstama su sledeći:

1. Radio – 29 medija:

021, As, In, Ozon, Pan radio, Patak, Bačka, Bačka Palanka, Kula, Novi Sad, Radio 5, Active, Bar, Delfin, Fantasy, Fedra, Kicoš, Radio M, Orion, Pančevo, Sajam, Signal, Santos, Srem, Temerin, Vrbas, Vršac, Zlatna lopta, Zrenjanin.

2. Televizije – 12 medija:

Apolo, City TV, Kanal 9, Kikindska TV, Most, Mozaik, Panovizija, Spektar, Lav, Rubin, Radio televizija Vojvodine, Mozaik.

3. Štampani mediji – 21 medija:

Blic, Danas, Glas javnosti, Građanski list, Dnevnik, Magyar szo, Večernje novosti, Sremske novine, Kurir, Bečejski dani, Hlijas ljudu, Libertatea, Kikindske novine, List Zrenjanin, Pančevac, Py-7, Rumske novine, Ruske slovo, Somborske, Subotičke novine, anonimno (1 osoba).

4. Ostali mediji / agencije – 3 medija:

Informativni centar Vrbas, Informativni centar Kula i agencija Tanjug.

Detaljna analiza istraživačkog korpusa/uzorka data je u nastavku (odeljak 4. Analiza rezultata istraživanja).

3.3 Instrument istraživanja

Za potrebe istraživanja izrađen je strukturiran upitnik koji se sastojao iz četiri dela, odnosno četiri tematske celine:
I - Pitanja u vezi sa opštim podacima ispitanika,
II - Pitanja u vezi sa uslovima rada i položajem novinara/ki u društvu,
III - Pitanja u vezi sa slobodom govora i
IV - Pitanja o bezbednosti novinara/ki i novinarske profesije u društvu.

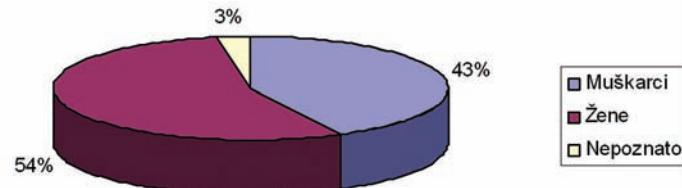
Upitnik ima 53 pitanja, od kojih je veći deo višestrukog izbora (na koje se odgovaralo zaokruživanjem ili rangiranjem ponuđenih odgovora) a ima i pitanja na koja su ispitanici/e odgovarali/e upisujući slobodan odgovor.

4. Analiza rezultata istraživanja

4.1 Opšti podaci o ispitanicima/ama i njihovom radnom mestu

Od ukupno **454 novinara/ki**, **193 su muškog**, a **249 ženskog pola**, dok se 12 ispitanika nije izjasnilo o svojoj polnoj pripadnosti.

Struktura ispitanika/-ca po rodu/polu:

Među ispitanicima je **150 novinara/ki** (33%) zaposleno **u štampanim medijima**, **164 u radiju** (36%), **176 (39%) u televiziji** i **5 (1%) u novinskih agencijama**, pri čemu **40 ispitanika/ca (9%) radi istovremeno na dva i više radnih mesta**, odnosno u

različitim medijima⁵.

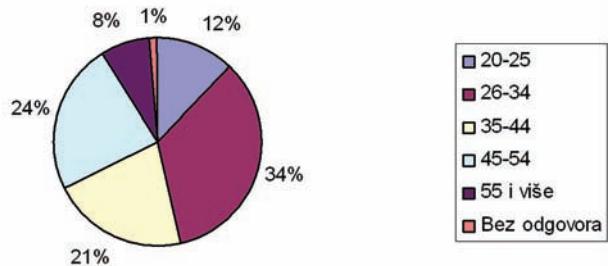
Napominjemo i to da pojedini novinari/ke nisu bili usaglašeni u vezi sa pitanjem o tome kom nivou (lokalnom, regionalnom ili nacionalnom) pripada njihov medij, te da je bilo slučajeva da novinari/ke koji rade u istoj medijskoj kući daju različite odgovore na ovo pitanje.

Najviše novinara/ki pripada **starosnoj grupi od 26 - 34 godine** - njih 154, u grupi od 45 do 54 godine starosti je 108 ispitanika/ca, između 35 i 44 godina ima 96 ispitanika/ca, 56 ispitanika ima između 20 i 25 godina, a najmanje je ispi-

tanika/ca – 35 u grupi od 55 i više godina (5 ispitanika/ca nije odgovorilo).

Kada je reč o obrazovanju i nivou stručne spreme ispitanika/ca **najviše** je onih **sa visokom stručnom spremom** (203), zatim sa srednjom stručnom spremom (167), slijede ispitanici sa višom stručnom spremom

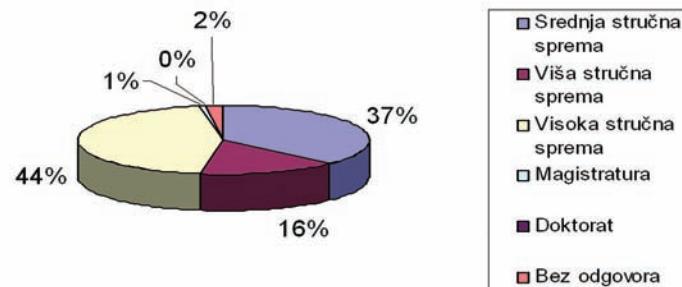
Starosna struktura ispitanika/-ca:

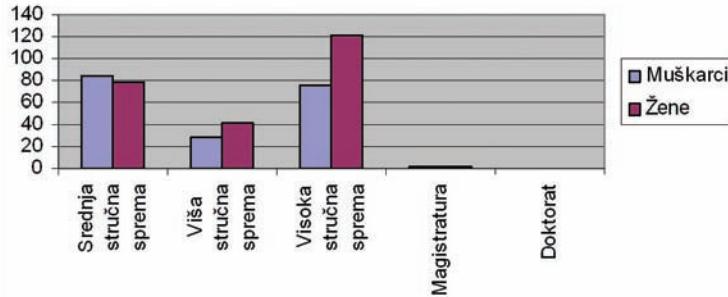
⁵ Procenti u zagradama su procenti zaposlenih u određenim medijima u odnosu na ukupan broj ispitanika/ca iz uzorka. S obzirom na to da deo ispitanika/ca (9%) radi istovremeno na dva ili više različitih mesta, ukupan broj zaposlenih u medijima premašuje 100%.

(71), a magistara nauka je samo 3, dok doktora nauka nema (9 ispitanika/ca nije odgovorilo na pitanje). Ako pogledamo kakva je struktura u nivou

Stručna spremu ispitanika/-ca:

Stručna spremu ispitanika/-ca u odnosu na njihov pol:

obrazovanja ispitanika/ca u odnosu na njihovu polnu pripadnost, možemo uočiti da među ispitanicima/ama sa visokom i višom stručnom spremom preovlađuju žene, dok

je među onima sa srednjom školom nešto više muškaraca.

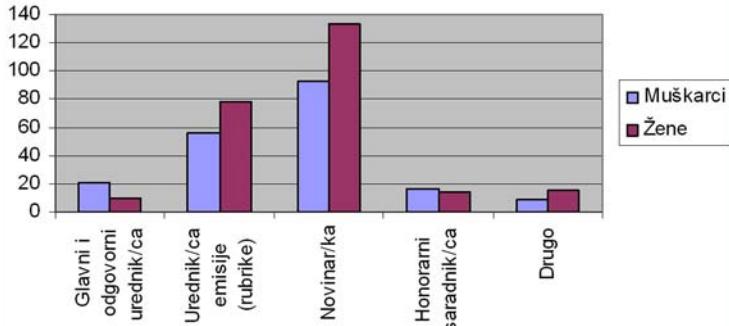
Struktura ispitanika/ca prema njihovom **obrazovnom profilu** je izrazito šarolika:

Među ispitanicima/ama najviše je profesora/ki – 80 (uglavnom profesori/ke jezika, književnosti i društvenih nauka – sociologije, istorije, filozofije), 34 studenta/kinje (različitim studijskim grupa), 29 novinara/ki, 28 gimnazijalaca, 23 politikologa, 24 ekonomista, 21 inženjer, takođe različitim profila (elektrotehnike, poljoprivrede, hemije, itd), 12 menadžera, a ima

i arhitekata, vaspitača, veterinar, trgovaca, turizmologa, grafičkih i građevinskih tehničara, bravara, mesara itd.). Drugim rečima, **oko 90% ispitanika/ca po izvornoj struci nisu školovani za novinare.**

Ispitanici/ce se u proseku novinarstvom bave oko 12 godina. U rasponu

Struktura radnih mesta ispitanika/-ca:

od 1 do 38 godina radnog staža u novinarstvu, najviše je onih sa 5 (40 ispitanika/ca) i 10 (30 ispitanika/ca) godina radnog staža, dok su ostali raspoređeni duž pomenutog kontinuuma.

Više ispitanika/ca radi na više od jednog radnog mesta u okviru svoje medijske kuće (npr. istovremeno rade na radnom mestu galvnog i odgovornog urednika/ce i novinara/ke). Na mestu glavnog i odgovornog urednika je 33 ispitanika/ca, na mestu urednika emisije (rubrike) je 137 ispitanika/ca, 231 novinar/ka, 30 honorarnih saradnika/ca i 26 ispitanika/ca na drugim radnim mestima (fotoreporteri, lektori, prevodioci, spikeri, voditelji, zamjenici glavnih urednika i sl.). Zanimljiv je podatak o strukturi radnih mesta ispitanika/ca u odnosu na njihovu polnu pripadnost.

	Obrazovni profil	Br. ispitanika	Procenat
1.	Profesori/ke (jezika, književnosti i društvenih nauka – sociologije, istorije, filozofije)	80	17,62%
2.	Studenti/kinje (različitim studijskim grupa)	34	7,49%
3.	Novinari/ke	29	6,39%
4.	Gimnazijalci/ke	28	6,17%
5.	Ekonomisti/kinje	24	5,29%
6.	Politikolozi/škinje	23	5,07%
7.	Inženjeri/ke (elektrotehnike, poljoprivrede, hemije, itd)	21	4,63%
8.	Menadžeri/ke	12	2,63%
9.	Ostali/e (manje od 10 osoba po profesiji: arhitekte, vaspitači, veterinar, trgovci, turizmolozi, grafički i građevinski tehničari, bravari, mesari, itd.)	203	44,71%
UKUPNO:		454	100%

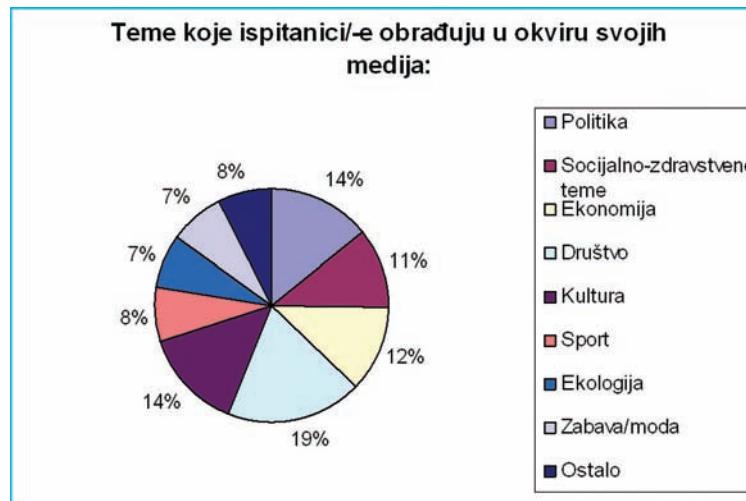
Iako je više žena u ukupnom uzorku, a više ih je, u odnosu na muškarce, sa visokom stručnom spremom, ipak na mestima glavnih i odgovornih urednika radi više muškaraca.

Od ukupnog broja muškaraca 11% je na mestu glavnog i odgovornog urednika, a od ukupnog broja žena 4% su glavne i odgovorne urednice, dok je na mestu urednika/ca emisija (rubrika) 29% muškaraca (od ukupnog broja ispitanika muškog pola) i 31% žena (u odnosu na ukupan broj ispitanica). Na radnom mestu novinara 48% su muškarci, a 53% žene (u odnosu na grupe kojima pripadaju). U odnosu na ukupan uzorak, 4,7% muškaraca su glavni i odgovorni urednici, dok je na ovom mestu upola manje žena, odnosno 2,3% žena. Ovi podaci se podudaraju sa većim brojem nalaza drugih istraživanja o položaju žena i muškaraca na mestima odlučivanja koja ukazuju na tendenciju da su muškarci (najčešće bez obzira na nivo obrazovanja) na višim položajima i funkcijama u odnosu na žene, dok žene u većem broju zauzimaju izvršilačke funkcije.⁶

U strukturi tema kojima se ispitanici/ce bave, preovlađuju (56%)

⁶ U Izveštaju Pokrajinskog ombudsmana za 2007. godinu, str. 53-56 dati su podaci o zastupljenosti žena i muškaraca u pokrajinskim organima prema kojima je neravnometerna zastupljenost najizraženija kada je reč o izabranim licima - učešće žena je 6,25%, a muškaraca 93,75%. Istovremeno u službama pokrajinskih organa je 71,59% žena, a muškaraca 28,41%.

političke, socijalno-zdravstvene, ekonomski i društvene. Procentualno (19%) su najzastupljenije političke teme. Struktura tema kojima se ispitanici bave izgleda ovako⁷:

4.2 Uslovi rada i položaj novinara/-ki

Prema iskazima ispitanika/ca, **najviše je onih koji rade između 40 i 50 sati sedmično** (40%), zatim onih koji rade između 30 i 40 sati tokom sedmice (30%), a više od 50 sati radi 12% ispitanika. Od 20 do 30 sati radi 10%, a manje od 20 sati sedmično radi 6% ispitanika/ca (7 ispitanika/ca nije odgovorilo na pitanje).

⁷ Imati u vidu da veći broj ispitanika istovremeno obrađuje više različitih tema.

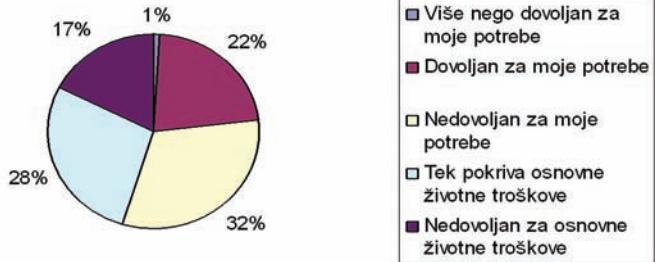
Podaci pokazuju da samo trećina ispitanika sedmično radi onoliko koliko je zakonski propisano – 40 sati, a više od polovine njih je izjavilo da radi 10 i više sati iznad tog ograničenja, dakle prekovremeno, ali se ne zna da li je taj rad plaćen ili nije.

Više od polovine ispitanika/ca (55%) mesečne prihode ima isključivo od plate ostvarene u redakciji, dok 29% njih, uz platu ostvarenu radom u redakciji, zarađuje i honorarno od drugih povremenih poslova. Za 7% ispitanika/ca honorana zarada je jedini izvor prihoda, a isto toliko ispitanika/ca,

osim plate i honorarne zarade, ima i druge izvore prihoda. Samo 2% ispitanika/ca je navelo da na neki drugi način ostvaruje novčane prihode, a među njima je bilo onih koji volontiraju posredstvom Nacionalne službe za zapošljavanje, kao i onih (studenti) koji su naveli da ih roditelji novčano pomažu.

Kada je reč o zadovoljstvu ispitanika/ca mesečnom zaradom od novinarstva, odgovori su sledeći:

Zadovoljstvo ispitanika/-ca mesečnim prihodima:

Iz odgovora se može zaključiti da većina novinara/ki (čak 77%) nije zadovoljno svojim prihodima od novinarstva. Naime, samo njih četvoro (3 ispitanice i 1 ispitanik) ističe da je zadovoljno svojom mesečnom zaradom, a 22% ispitanika/ca navodi da su prihodi dovoljni da zadovolje njihove potrebe.

Kompjuter (računar) i kod kuće i u redakciji ima 83% ispitanika/ca, 13% ispitanika/ca koristi kompjuter samo u redakciji, oko 3% ispitanika/ca nema računar u redakciji, a 1% ispitanik/ca nema računar ni u redakciji, ni kod kuće. S obzirom na to da je broj računara u kućnoj upotrebi u Srbiji izuzetno mali u odnosu na druge evropske zemlje, izuzev u gradskim

sredinama, naročito u Beogradu i Novom Sadu, ovo je izuzetno važan podatak sa stanovišta računarske pismenosti novinara u Vojvodini, kao i sa stanovišta elementarne tehničke opremljenosti novinara za bavljenje svojim poslom.

Ostalu opremu (diktafon, kamera, foto aparat i sl.) **redakcija obezbeđuje u 76% slučajeva**, 20% ispitanika/ca ima svoju opremu, a 4% ispitanika/ca je odgovorilo da se nalazi (pozajm-

ljuje i/ili iznajmljuje). **Potrošni materijal za rad, redakcija obezbeđuje u 80% slučajeva**, 7% ispitanika/ca materijal nabavljaju sami uz nadoknadu redakcije, 10% sami plaćaju, a 3% je odgovorilo da se nalazi (pozajmjuje, nalazi sponzore, itd.). Ovi podaci pokazuju to, da se tehnička opremljenost redakcija bitno popravila u odnosu na raniji period, npr. 1990-ih godina, kada je redakcijama i novinarama nedostajala ne samo osnovna oprema, nego i potrošni materijal za rad (papir, audio i video trake, baterije, toneri, itd.).⁸

Ispitanici/ce, njih 334 (74%) su naveli da im redakcija plaća

8 Oovo je temi detaljnijih podataka postojanje Izveštaju Pokrajinskog ombudsmana za 2005. godinu, str. 92-100.

troškove rada (putne troškove, dnevnice, itd), 46 (10%) ispitanika/ca je odgovorilo da im troškove plaćaju sponzori (organizatori događaja), a 96 (21%) ispitanika/ca je navelo da sami snose troškove rada. Više od jednog odgovora zaokružilo je 22 ispitanika/ce.

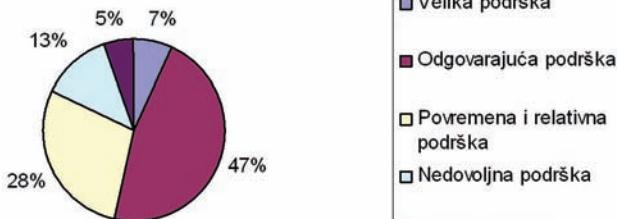
Pada u oči da 4% novinara/ki u ispitivanom uzorku sama obezbeđuje ili pozajmljuje opremu za rad, zatim da 13% ispitanika sami plaćaju ili pozajmljuju potrošni materijal, kao i da 21% njih sami snose troškove rada, što svakako utiče, ne samo na nezadovoljstvo statusom (dve trećine ispitanika je nezadovoljno prihodima od novinarstva), nego i na kvalitet rada.

Kada je reč o tome ko, s obzirom na pol, ima prednost prilikom zapošljavanja ili angažovanja na honorarnim poslovima, muškarci i žene imaju različita mišljenja. Više od trećine muškaraca - 34% smatra da prednost imaju žene, a 11% ispitanika da se prednost daje muškarcima, dok žene misle nešto drugačije. Naime, 29% ispitanica misli da prednost imaju muškarci, a njih 24% smatra da prednost imaju žene. Međutim, **više od polovine ispitanika/ca ova pola, smatra da prednost prilikom zapošljavanju zavisi od drugih činilaca, a ne od pripadnosti određenom polu** (pre svega, kompetencija kandidata, njihovo iskustvo, mišljenje urednika i redakcije, rodbinske, prijateljske i partijske veze itd.). Ovaj stav ispitanika/ca

je vrlo značajan jer je stereotip u javnosti o kriterijumima za zapošljavanje novinara/ki upravo suprotan: da pojedini mediji radije zapošljavaju muškarce, odnosno žene, u zavisnosti od njihovog tipa (elektronski ili štampani), vrste priloga/emisija/tematskih oblasti (npr. tipično "ženske" emisije bi bile o modi, uređenju stana, itd, a tipično ženski "angažman" u prilozima/emisijama gde je bitan vizuelno-estetski činilac, dok bi tipično muške bile one koje govore o vojsci, policiji, sportu itd).

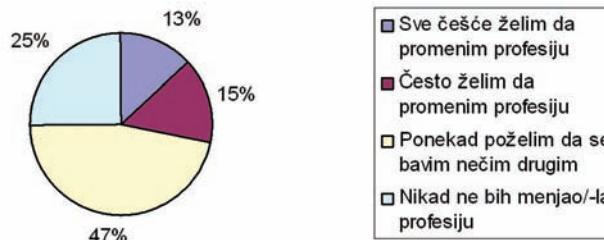
Na pitanje o tome **kakvu podršku dobijaju za svoj rad u redakciji**, 18% ispitanika/ca je odgovorilo da je ta podrška nedovoljna ili je uopšte nema, 28% je istaklo da dobijaju povremenu podršku, dok se za **više od polovine ispitanika/ca (54%)** može reći da su **zadovoljni podrškom koju imaju u svojoj redakciji**.

Podrška koju ispitanici/-e dobijaju za svoj rad u redakciji:

Kako ispitanici/e razmišljaju o tome da promene profesiju zbog opštih uslova rada vidi se u sledećem grafikonu:

Stav ispitanika/-ca prema promeni profesije usled opštih uslova rada:

Kao što se iz grafikona može uočiti, dve trećine ispitanika/ca razmišlja o promeni profesije zbog opštih uslova rada, sve češće, često i ponekad (209 ispitanika/ca je odgovorilo da ponekad požele da se bave nečim drugim), a 114 (25%) njih izjavili su da nikada ne bi promenili profesiju. Ali, ukoliko shvatimo da oni koji ponekad imaju želju da promene profesiju, zapravo nisu sigurni da to zaista žele, onda dolazimo do rezultata prema kojem 72% ispitanika/ca nije sklona promeni profesije, ili nije sigurno da bi menjalo profesiju, nasuprot 28% ispitanika/ca koji bi to učinili. Ovaj procenat se podudara sa nalazima drugih istraživanja o ovoj temi i ukazuje na to da su novinari ipak zadovoljni profesijom uprkos tome što uslovi rada često nisu najbolji.⁹

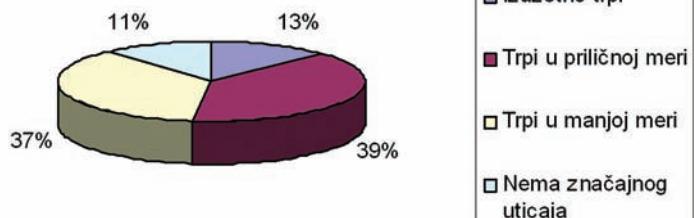
Na pitanje **kako se profesionalni život ispitanika/ ca odražava na njihov privatni život**, većina ispitanika/ca (89%) je odgovorila da njihov **privatni život trpi u manjoj ili većoj meri**. Među ispitanicima, njih 13% kaže da privatni život trpi jako, a još 39% da trpi prilično što je polovina ispitanika. Samo 11% ispitanika/ca odgovara da njihov posao nema značajnijeg uticaja na njihov privatni život. Nažalost, istraživanje se

⁹ U istraživanju "Novinari i novinarstvo Srbije u očima građana i novinara Srbije" koje je u marta 2007. godine za NUNS sprovedla agencija Strategic Marketing Research, na pitanje o tome da li bi promenili sadašnji posao 47% novinara/ki tvrdi da ne bi to učinilo, dok 20% nije sigurno da bi to učinilo. Na pitanje o tome da li bi promenili profesiju, njih 60% tvrdi da ne bi, dok ih 15% nije sigurno.

nije bavilo razlozima zbog kojih je to tako.¹⁰

4.3 Sloboda govora

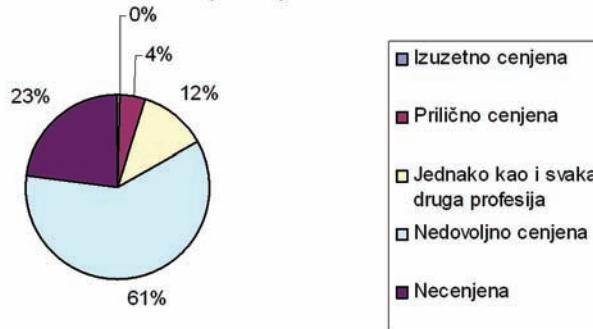
Kako se profesionalni život novinara/-ki odražava na njihov privatni život?

Kada je reč o proceni toga **koliko je novinarstvo u našoj zemlji cenjeno kao profesija**, 269 ispitanika/ca (61%) smatra da je nedovoljno cenjeno, a 104 (23%) da uopšte nije cenjeno, dok samo 2 ispitanika/ca smatraju da je novinarstvo izuzetno cenjena profesija.

Većina ispitanika/ca smatra da na lokalnom i regionalnom nivou ima dovoljno medija (njih 240), a čak 148 ispitanika/ca smatra da ih je previše, dok 51 ispitanik/ca misli da ih je nedovoljno. Devet ispitanika/ca je mišljenja da bi dovoljni bili samo regionalni TV i radio.

Koliko je novinarstvo kao profesija cenjeno u našoj zemlji?

U vezi sa slobodom govora ispitanici/e su pretežno stava (njih 249, ili 56%) da je ona ograničena, a 7% ispitanika/ca smatra da uopšte nema slobode govora. Podaci o stepenu

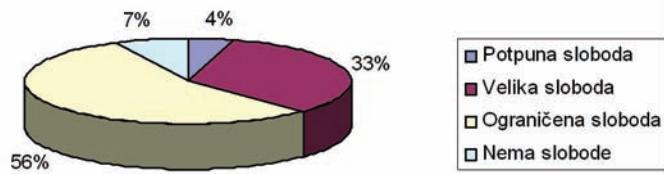
slobode medija u Vojvodini se donekle razlikuju u odnosu na one u drugim istraživanjima koji se odnose na celu Srbiju. Najznačajnija razlika odnosi se na načelni stav novinara/ki koji se odnose na ograničavanje slobode govora u negativnom smislu, odnosno njenog stvarnog prisustva. Dok ukupno 81% novinara u Srbiji smatra da je kontrola/cenzura u prenošenju informacija prisutna u velikoj (37%) ili manjoj meri (44%) u Vojvodini 63% novinara smatra da je sloboda govora u medijima ograničena.¹¹

Slični su podaci i o tome u kojoj meri se ispitanici/e u svom radu sreću sa ograničavanjem slobode govora. Naime, 65% njih je izjavilo da se sretalo sa cenzurom, 6% je odgovorilo da se nikada nije srelo sa cenzurom, a 29% je navelo da su to retke situacije.

10 U pomenutom istraživanju (ibid.) se na pitanja o razlozima za eventualnu promenu posla, odnosno profesije navodi 17, odnosno 19 razloga, među kojima preovlađuju materijalni razlozi, velika odgovornost i stres, koji posredno mogu da utiču i na privatni život novinara/ki. Zanimljiv je podatak iz istog istraživanja da bi 17% novinara/ki želelo da im dete bude novinar, a svega 4% ispitanika iz uzorka opšte populacije, što navodi na zaključak da je u javnosti prisutan visoki stepen negativnih stereotipa o ovoj profesiji.

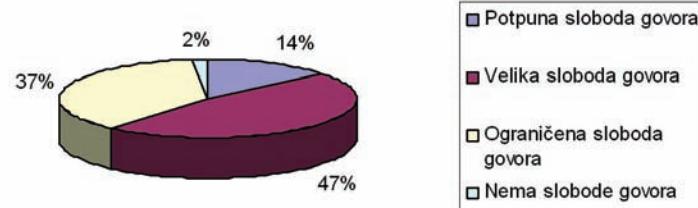
11 Op. cit, str. 66, navodi se da 95% novinara/ki smatra da u Srbiji postoji kontrola/cenzura u prenošenju informacija u medijima. Njih ukupno 44% smatra da nema mnogo cenzure, dok 14% smatra da je imao samo za mali broj informacija od državnog značaja. Da u Srbiji nema cenzure smatra samo 3% novinara/ki.

Stav ispitanika/-ca prema trenutnom stanju po pitanju slobode govora medija u Vojvodini:

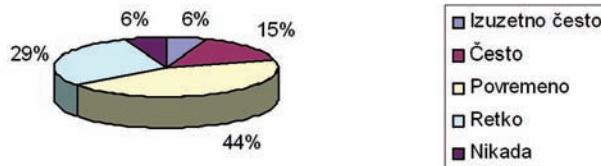

O tome u **kolikoj meri sami ispitanici procenjuju da im je dopuštena sloboda govora u medijskoj kući u kojoj rade**, govore rezultati prikazani u sledećem grafikonu:

Procena stepena slobode govora koji ispitanici/-e imaju na svom radnom mestu :

Koliko se u svom poslu ispitanici/-e sreću sa ograničavanjem slobode govora?

Samo 2% ispitanika/ce je izjavilo da nema slobodu govora, a 37% da im je sloboda govora ograničena, dok ukupno 61% ispitanika/ce procenjuje da imaju slobodu govora. Dakle, ukupno 63% ispitanika/ce smatra da je cenzura potpuna ili bar prisutna, a približno isti procenat (65%) ispitanici/ce procenjuju da imaju slobodu govora.

ka/ca je bilo u prilici da se sretne sa situacijom ograničavanja slobode govora. Ako se to uporedi sa podacima prikupljenim za teritoriju Srbije, uočava se da su u Vojvodini za oko 20% niže procene o ograničavanju slobode govora u odnosu na podatke koji važe za Srbiju. Kada se tome doda podatak

da je samo 39% ispitanika/ce lično iskusilo cenzuru, moglo bi se zaključiti da je cenzura u novinarstvu u Vojvodini manje izražena nego na teritoriji cele Srbije, ali je prisutna u meri koja se ne može smatrati zanemarljivom.

Kada govorimo o **činiocima koji utiču na ograničavanje slobode govora u medijima**, ispitanici/e smatraju da **uticajni političari najviše utiču na medije**, a zatim **glavni i odgovorni urednici medija i uticajni poslovni ljudi**. Sledi

faktori kao što su: **strah novinara/ki od gubitka posla i strah za sopstvenu bezbednost**, urednici/e rubrika i emisija, pristrasnost i nestručnost novinara/ki, resorna ministarstva (sekretarijati), RRA, crkve i verske zajednice.

Neki **primeri kojima su ispitanci ilustrovali svoja lična iskustva u vezi sa akterima** (navedeni u nastavku od a-g podvućenim tekstrom) i načinima i mogućim ciljevima ograničavanja slobode govora (navedeni u nastavku **podebljanim kurzivom**) su sledeći:

a) Političari / lokalne vlasti

Zabранa prisustva na događajima, nepozivanje na njih, uskraćivanje informacija ili odbijanje kontakta sa medijima

- Prećeno mi je zabranom izveštavanja sa sednica skupštine opštine.
- Nije mi dozvoljeno prisustvo na sastancima saveta mesne zajednice.
- Izbacivanje sa konferencija za novinare (opština /ime opštine/).
- Nepozivanje na konferencije novinara opštinskih vlasti.
- Nisam imala dozvolu da predsedniku opštine postavljam dodatna pitanja, tj. nenajavljeni pitanja. Ista situacija je bila i sa čelnim ljudima vodećih političkih partija.

- U kontaktu s predstvincima lokalne vlasti zbog nepoštovanja informacija od javnog značaja.
- Nijedan podatak o funkcionisanju lokalne samouprave ukoliko nije afirmativan ne mogu da dobijem.

Favorizovanje pojedinih političkih opcija

- Data prednost određenim političkim strankama.
- Forsiranje određenih tema među vrhovnim strukturama, a negodovanje nekih drugih koje su u službi građana (a sve zbog "dobrih" odnosa).
- Kampanja za referendum o Ustavu Srbije: politički pristisci i pritisci iz redakcije.
- Određene političke stranke imaju drugačiji tretman.
- Plaćeni prilozi počev od "jogurt revolucije" i atakovanja na autonomaše pa zaključno sa nedopuštanjem bilo kakvih primedbi prema (pripradnici jedne političke partije).
- Ne sme da se objavi ništa što kritikuje stranku koja je na vrhu grada.
- Nije smelo da se objavi saopštenje ili deo saopštenja uglavnom ostalih (nacionalnih) vojvodanskih partija koje su kritikovale ili negodovale rad (ime jedne političke partije).
- Preuzimanjem osnivačkih prava od strane Nacionalnog saveta novine su

postale njihov bilten, cenzurišu se komentari, pa ih zato više ne pišem.

- Pripremajući prilog o političkim strankama, morao sam da izbacim određenu stranku iz priloga.
- Stavovi političkih partija se često kontrolišu.
- U vezi političke partije...

Politički korektna „kontrola“ nad vrstom informacija koje će se objavljivati

- Funkcionisanje bilo koje lokalne samouprave - kontrolisanje informacija.
- Izveštavanje o radu inspekcijskih organa, lokalne samouprave i lokalnih moćnika.
- Kolega voditelj nije smeо da pročita moju vest zato što je u negativnom kontekstu pominjana lokalne zajednica.
- Mnogi novinari se predstavljaju da su slobodni i nezavisni, a sve vreme rade za svoje političke stranke. Iz toga proističe da se prave informacije ne objavljaju ili kontratekstovima ublažavaju. Oni su sami sebi, zbog novca i drugih privilegija, uskratili slobodu govora.
- Partija kontaktirala redakciju zbog teksta.
- Ne mogu kritički da se postavim prema radu opštine i vladajuće stranke u gradu.

- Favorizovanje osrednjosti vladajuće garniture.
- U lokalnim novinama ne sme se pisati o radu lokalne samouprave, a posebno o predsedniku opštine i njegove partije.
- U predizbornim kampanjama se diriguje kako, koliko i ko može u izvešaj kada se dogadaj ne slaže sa političkim opredeljenjem rukovodstva.
- Zavisi koja partija "finansira" koju medijsku kuću, pa o njima ni slučajno ne sme ništa da se kaže.
- Ukoliko sam želela da obradim neku temu direktno vezanu za nekog od političara, ne može da se ostvari.

b) Urednici/e u medijima

Cenzurisanje, neobjavljivanje i menjanje sadržaja priloga

- Glavni i odgovorni urednik me često sankcioniše, priprema pitanja i cenzuriše prilog.
- Izbegavanje nekih tema, ličnosti i izbacivanje pojedinih delova teksta.
- Cenzurisan mi je tekst, a time je promenjen i kontekst.
- Cenzura u zavisnosti od uređivačke politike kojoj je medij naklonjen.
- Koleginica nije mogla da pokrene jednu ekskluzivnu priču jer je ista doticala urednika.
- Ograničen sam nekoliko puta od strane

- nadređeneh, zbog prijateljskih i rodbinskih veza, da objavim neku negativnu vest u vezi sa istima.
- Par emisija rađenih po direktivi glavnog i odgovornog urednika.
- Selekcija u objavljivanju u zavisnosti od izvora.
- Uredivačka politika propisuje pravila i protiv nje se ne može.
- Urednica mi naredila da dodam više u govor (ime novosadskog političara) u kom inače nije bilo suvislih rečenica više od par.

Upozorenja, pretnje i smene unutar medija

- Direktno upozorenje urednika da ne smem pominjati određena bitna imena u negativnom kontekstu.
- Smenjen sam sa funkcije glavnog i odgovornog urednika nedeljnog lista, kao i omladinskog lista zbog nepodobnog tretiranja teme.

Zabrane praćenja pojedinih aktivnosti i izbegavanje pojedinih tema

- Direktorica informativnog centra u (ime mesta) je zabranjivala praćenje aktivnosti opozicionih lokalnih stranaka i NVO u informativnim emisijama.
- Izbegavanje nekih tema, ličnosti i izbacivanje pojedinih delova teksta.

- Ograničen sam nekoliko puta od strane nadređeneh, zbog prijateljskih i rodbinskih veza, da objavim neku negativnu vest u vezi sa istima.
- Niko ne želi da emituje spotove ex-Yu i strane, boje se reakcije nadređenih urednika.
- Zabrana emitovanja priloga od strane rukovodioca

Drugi postupci i razlozi

- Vešti urednici često koriste neiskustvo mladih kolega.
- Mnoge ideje, kao i realizaciju priloga nemoguće je izvršiti ukoliko neko od urednika ne vidi kroz bekgrund priče svoj profit.
- To su česta dešavanja u redakcijama i zbog toga često trpi novinarska sloboda.
- Mladi novinari češće se susreću sa ograničavanjem slobode govora.

c) Uticajni poslovni ljudi

- Često se dešava da kada sam na tragu nekoj dobroj priči i razotkrivanju nečega lošeg što radi neka firma ili javno komunalno preduzeće, ne smem to da objavim jer je dotična firma potencijalni klijent za oglašavanje na mediju za koji radim.
- Diskrete sugestije o čemu ne bi bilo

dobro pisati ako je u pitanju neki oglašivač.

- *Izveštavanje o ekološkim akcidentima za šta su očigledno bile odgovorne strane kompanije koje posluju u (ime opštine).*
- *Komitente firme moram predstaviti u najboljem svetlu u slučaju lošeg akta komitenta, ali to ne spominjem kao vest.*
- *O sponzorima programa sve najbolje.*
- *Objavljivanje informacija o zainteresovanim kupcima u tenderskoj i aukcijskoj privatizaciji.*
- *Stalna obaveza prema osnivaču, finansijeru i oglašivačima.*
- *Ukoliko je neko uticajan poslovan čovek ne sme se govoriti loše o njemu.*
- *Više puta su nas prozivali na sednicama, uslovljavali reklamama...*

d) Mogućnost gubitka posla

- *Lokalni funkcioneri čak koriste priliku da opomenu na posledice.*
- *Pritisci novih vlasnika firmi.*
- *Smenjena sam sa funkcije glavnog i odgovornog urednika jer sam odbila da poltronim lokalnoj (ime stranke) vlasti.*
- *Pritisci i pretnje pojedinaca iz lokalne samouprave i drugih ustanova o kojima je napisano nešto u negativnom kontekstu.*

e) Strah za sopstvenu bezbednost

- *Imao sam anonimne pozive zbog različitih objavljenih komentara.*
- *Jedan direktor o kom sam pisala pretio mi je fizičkom silom.*
- *Pritisci i pretnje pojedinaca iz lokalne samouprave i drugih ustanova o kojima je napisano nešto u negativnom kontekstu.*

f) Autocenzura

- *Kada su u pitanju aktuelne političke i ekonomski teme u žiji interesovanja javnosti, nadležni često spekulisu činjenicama pa novinari sami moraju da izbegavaju neke teme, ličnosti i izbacuju pojedine delova teksta.*
- *Mislim da više postoji ograničenje u vidu autocenzure.*
- *Najčešće je reč o autocenzuri pošto nisu svi u Beogradu svesni problema koji nastaju kada zatraže vruću temu koju ni (ime mesta) mediji ne mogu dodataći.*
- *Vrlo često je prisutna svesna autocenzura.*

g) Ostalo¹²

- *Reč je o raznim interesima kad se o nečemu ne bi trebalo pisati.*

¹² Nije jasno na šta se tačno od gore navedenog odgovor odnosi ili se pominje više stvari odjednom.

- *Oglušivanje o parlamentarni život.*
- *Stranačko rivalstvo, zdravstvo, crkva.*
- *U razgovorima, autoritet, odnosno "autoritet", želi samo sebe da čuje.*
- *U situacijama kada sagovornicima ne odgovara pitanje, pa traže autorizaciju "ublažavanje".*
- *Ignorisanje sugestija.*
- *Stopiranje informacija.*
- *Većina sagovornika ono što kaže nezvanično ne želi da ponovi javno.*
- *Zbog slobode govora našu TV su skinuli sa kablovske.*
- *O nekim očiglednim stvarima ne sme ni reč da se zucne...*
- *Često morate da ublažite priču o nekome ili nečemu da ne bi došlo do neželjenih posledica.*
- *Nemogućnost blagovremenog dobijanja informacije iz pojedinih oblasti.*

Iako 44% ispitanika/ca tvrdi da povremeno ima iskustva sa ograničavanjem slobode govora, a 29% tvrdi da se sa njom retko sreće, iz navedenih primera se vidi da se u slučajevima kada postoji, ona sprovodi na različite načine (npr. zabranama prisustva medija na događajima ili objavljivanja određene vrste informacija, uskraćivanjem informacija, pretnjama /neodređenim, otuzakima ili nasiljem/, izmenama sadržaja priloga od strane urednika ili stvaranjem atmosfere u kojoj se novinari/ke radije opredeljuju za autocenzuru) i sa različitim

specifičnim ciljevima (npr. favorizovanje pojedinih političkih opcija ili sponzora načelno, kao i pojedinaca u lokalnoj vlasti).

Tematske oblasti medijskog izveštavanja kod kojih je ograničavanje slobode govora najčešće rangirane su na sledeći način (od najčešćeg ka najmanje očiglednom): **unutrašnja politika, ekonomija, društvo, spoljna politika, ekologija, kultura, nauka i na samom kraju sport**, što se u velikoj meri poklapa sa rezultatima drugih istraživanja o ovoj temi.¹³

Takođe, prema mišljenju ispitanika/ca, **ograničavanje slobode govora najizraženije** je u formi istraživačkog novinarstva, a potom u formi **izveštavanja, priloga, te kolumni**.

Načelno o slobodi govora medija u Vojvodini, ispitanici/e misle sledeće:

Ispitanici/e smatraju da slobodu govora treba ograničiti u slučajevima podsticanja mržnje, neprijateljstva ili nasilja (bez obzira na to da li je reč o uobičajenim ili vanrednim okolnostima). Zanimljivo je da, **kada**

¹³ Op. cit. str. 67: 95% novinara/ki koji smatraju da u Srbiji postoji cenzura, kao medijske informacije koje su u Srbiji najviše kontrolisane navode one o finansijskim malverzacijama političara (72%) i tajkuna (68%), o organizovanom kriminalu (48%) kao i o raznim drugim kriminalnim radnjama u tesnoj vezi sa politikom (hapšenja, ubistva, informacije u vezi vojske, policije, itd.).

je reč o vanrednim okolnostima, ispitanici/e smatraju da treba ograničiti slobodu govora ukoliko postoji namera rušenja ustavnog poretka, zatim poziva na rušenje teritorijalnog integriteta države i nagoveštaj ili kršenje ljudskih prava osoba koje se pominju. Kada su **okolnosti uobičajene**, ispitanici/e tada prednost daju situacijama u kojima dolazi ili se nagoveštava kršenje ljudskih prava, diskriminišu se osobe ili pojave, a potom situacijama u kojima se poziva na rušenje ustavnog poretka i narušavanja teritorijalnog integriteta države.

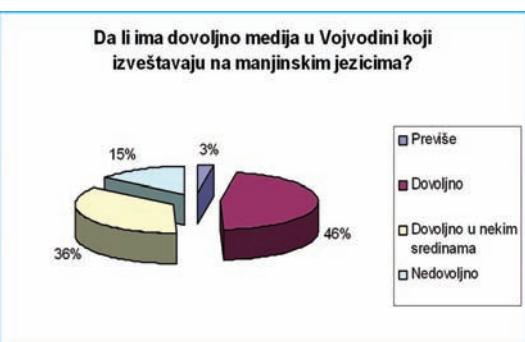
Ispitanici/e u najvećoj meri (280 (62%) ispitanika/ca) procenjuju da mediji u Vojvodini uglavnom vode računa o njemu. Tek 15% ispitanika/ca smatra da mediji ne vode računa o etičkom kodeksu. Međutim, ako imamo u vidu situaciju da je korupcija, kao i politizacija medija prisutna u izvesnoj meri (na šta pre svega ukazuju odgovori ispitanika/ca vezano za uticaj političara i uticajnih poslovnih ljudi na slobodu govora medija, kao i podaci o tome da je u javnosti novinarstvo predstavljeno kao profesija u kojoj je korupcija prilično zastupljena¹⁴, reč „novinar/ka“ javnost asocira na „plasiranje neistina, laži“¹⁵, novinarstvo je „politizovano“, pa tek onda „informativno, kritičko, istraživačko, pokreće suštinske

¹⁴ Op. cit. str. 18.

¹⁵ Ibid, str 22.

teme, slobodno i objektivno“¹⁶) postavlja se pitanje samokritičnosti procene novinara o njihovom pridržavanju etičkog kodeksa. Moguće je da novinari, odnosno mediji teže da se pridržavaju etičkog kodeksa uproks prilikama koje ih u tome ograničavaju, ali i da predstavljaju situaciju boljom nego što ona jeste (bilo zbog toga što je nisu dovoljno osvestili ili zbog toga što ne žele da je prihvate).

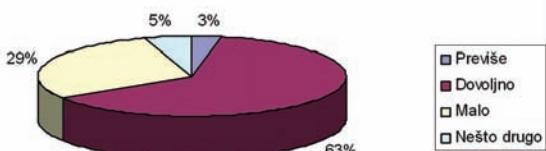
Gotovo polovina ispitanika/ca smatra da u Vojvodini **ima dovoljno medija koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina**, odnosno da ih ima dovoljno u nekim sredinama.

¹⁶ Ibid, str. 25 Sa druge strane, i novinari i javnost su svesni da je novinarski posao „odgovoran, interesantan, kreativan, stresan, popularan i rizičan“ (str. 57-58), što u još većoj meri potencira značaj etičnosti ove profesije.

O tome **koliko je vremena posvećeno programima na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini**, ispitanici/e su dali sledeće odgovore:

Koliko je vremena posvećeno programima na jezicima nacionalnih manjina u postoru Vojvođanskih medija?

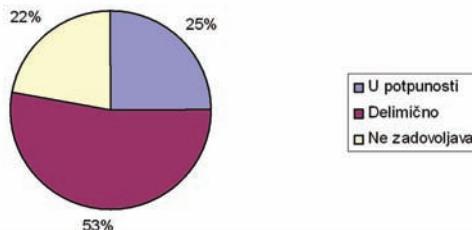

Većina ispitanika/ca smatra da je **vremenski prostor** omogućen programima nacionalnih manjina dovoljan. Međutim, ispitanici/e su navodili da, **iako je dovoljno vremena dato tim programima, ono nije iskorišćeno na najbolji način, odnosno da ima dosta nekvalitetnog vremena** (npr. jedan od komentara je bio: „Ti ljudi imaju stvarnih problema i nije im samo do tancovanja.“), **da je ono neravnomerno raspoređeno**, da je malo vremena posvećeno mađarskom stanovništvu u odnosu na njihov postotak u poređenju sa drugim nacionalnim zajednicama u Vojvodini, dok drugi smatraju da je istoj grupi posvećeno previše vremena, **da su termini emisija na manjinskim jezicima nepogodni**, kao i **da se poje-**

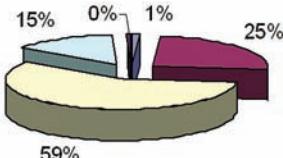
dini programi na jezicima nacionalnih manjina ne čuju u sredinama u kojima živi određena manjinska zajednica.

O tome **da li Javni servis Radio televizija Vojvodine (RTV) zadovoljava komunikativne potrebe višenacionalne Vojvodine**, ispitanici/e su izneli sledeće stavove:

Da li RTV zadovoljava komunikativne potrebe višenacionalne Vojvodine?

medija u sredinama čije su većinsko stanovništvo pripadnici nacionalnih manjina:

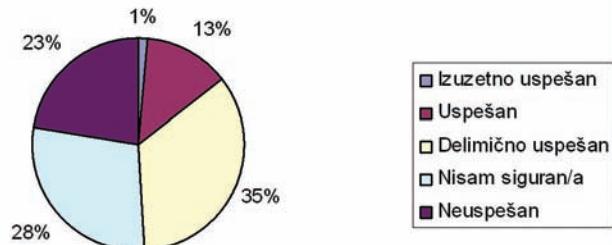
O tome **na kojim jezicima treba da budu programi lokalnih medija u sredinama gde većinsko stanovništvo čine pripadnici nacionalnih manjina**, ispitanici/e su u **najvećoj meri saglasni sa tim da treba da budu zastupljeni i jezici manjina i jezik većine**. Ovaj podatak govori o visokom stepenu tolerantnosti i specifičnom kulturnom kodu Vojvodine.

Većina ispitanika/ca (310, tj. 68%) misli da u lokalnoj zajednici treba da postoji barem jedan medij sa **funkcijom javnog servisa**, 76 ispitanika/ca (oko 17%) se ne slaže sa tim, a 60 ispitanika/ca (13%) nije znalo da odgovori na ovo pitanje. Osam ispitanika/ca nije dalo nikakav odgovor.

4.5 RRA i privatizacija medija

Ispitanici su na sledeći način ocenili **rad Republičke radiodifuzne agencije:**

Stav ispitanika/-ca prema uspešnosti rada RRA:

Iz grafikona se može uočiti da su ispitanici podeljenog mišljenja kada je reč o uspešnosti RRA. Indikativno je da samo **14% ispitanika/-ca (63 osobe) dosadašnji rad RRA smatra uspešnim i izuzetno uspešnim, a da 23% smatra rad RRA neuspšenim. Uspešnost rada RRA 35% ispitanika procenjuje kao delimičnu, a 28% ispitanika/-ca su se izjasnili da nisu sigurni.** Na osnovu ovih podataka nameće se utisak da su ispitanici/e neodlučni u vezi sa dosadašnjom ulogom RRA koja je osnovana 2003. godine kao nezavisno regulatorno telo koje se bavi sprovođenjem radiodifuzne politike u Re-

publici Srbiji, a na osnovu Zakona o javnom informisanju koji važi za sve medije na teritoriji Republike, ali i da su više naklonjeni kritikama nego pohvalama za rad agencije. U svakom slučaju, čini se da novinari nisu dovoljno informisani o radu RRA da li zbog toga što se ne interesuju za njen rad ili zbog toga što možda rad RRA nije u dovoljnoj meri transparentan.

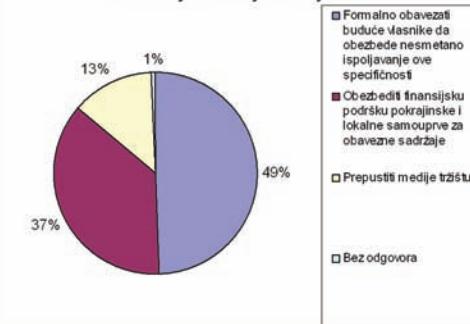
Stav ispitanika/-ca prema privatizovanju medija u Vojvodini je uglavnom negativan ili neutralan. Naime, 125

(27%) ispitanika/-ca smatra da bi privatizacija donela prevashodno negativne promene, 122 (27%) ispitanika/-ca misli da ne bi došlo do bilo kakvih promena, dok 108 (24%) ispitanika/-ca nije imalo nikakav stav. Stav o tome da bi promene uvođenjem privatizacije u medije bile pozitivne iznelo je 98 (22%) ispitanika/-ca.

O tome na **koji način privatizacija treba da obuhvati i medije koji imaju programe ili izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina,** ispitanici/e su izneli sledeće stavove: 244 (**49%**) **ispitanika/-ca smatra da treba obavezati buduće privatne vlasnike da uzmu u obzir i**

ovu specifičnost i obezbede njeno nesmetano ispoljavanje, 167 (37%) ispitanika/-ca misli da pokrajinski i lokalni organi uprave treba da obezbede finansijsku podršku za obavezne (nekomercijalne) sadržaje ovih medija, 60 (13%) ispitanika/-ca smatra da medije treba prepustiti tržištu.

Stav ispitanika/-ca prema privatizaciji medija koji izveštavaju na manjinskom jeziku:

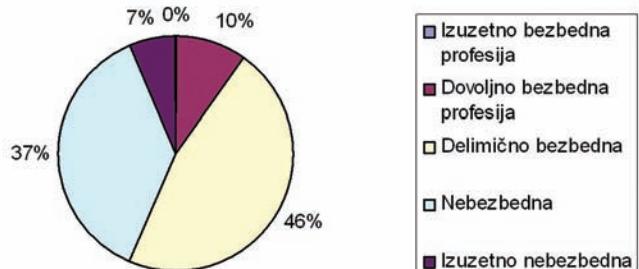

4.6 Bezbednost novinara/ki

Većina ispitanika/-ca (njih 350, odnosno 78%) je **izjavilo da se osećaju bezbedno uglavnom** (268 ispitanika/-ca, tj. 59%) ili **delimično** (82 ispitanika/-ca, tj. 19%) **baveći se novinarstvom u Vojvodini,** dok je 87 (**19%**) **ispitanika/-ca izjavilo da se osećaju potpuno bezbednim, a nebezbedno tek 3%,** odnosno 14 ispitanika/-ca (troje nije odgovorilo). Pored toga, 90% ispitanika/-ca je izjavilo da načelno smatra profesiju novinarstva u

Srbiji nedovoljno bezbednom (dok oko 60% novinara iz Srbije smatra da je bezbednost njihove profesije nedovoljna)¹⁷.

Stav ispitanika/-ca prema trenutnoj bezbednosti novinarske profesije u Srbiji:

Ako podatke da se samo 19% ispitanika/-ca oseća potpuno bezbedno baveći se profesijom novinarstva i da 90% ispitanika/-ca smatra da novinarstvo nije dovoljno bezbedna profesija, posmatramo u svetu stavova ispitanika/-ca u vezi sa slobodnom govorom gde preovlađuje procenat onih (65%) koji su se sretali sa cenzurom i pritiscima, čini se razumljivim zašto se bezbednost novinara/novinarstva procenjuje tako niskom. S druge strane, samo 3% ispitan-

17 Op.cit, str 57-58: na osnovu ovog istraživanja čak 40% novinara/ki svoj posao doživljava kao „rizičan / opasan – može se nastradati“, odnosno njih 61% smatra da je novinarski posao u načelu takav. Ovi stavovi su saglasni sa stavom uzorka opšte populacije obuhvaćene ovim istraživanjem.

ika/-ca se oseća nebezbedno. Prepostavljamo da osećaj bezbednosti jednim delom proističe i od oblasti kojom se novinar/ka

bavi (nije isto da li je reč o istraživačkom novinarstvu koje trpi više pritisaka ili npr. o temama u vezi sa zabavom, modom, kulturnom gde su spoljni pritisci manje izraženi ili ih i nema), ali i od podrške koju novinari dobijaju od svojih redakcija i medijskih kuća u kojima rade (podsećamo da je 54% novinara izjavilo da je

zadovoljno podrškom koju dobijaju u svojim redakcijama).

Čak 276 (61%) ispitanika/-ca tvrdi da u njihovoj redakciji **ne postoji nikakav sistem obezbeđenja**, a 160 (35%) ispitanika/-ca kao obezbeđenje u redakciji navodi **video nadzor i/ili portirsку službu**. Kod kuće **98% ispitanika/-ca nema nikakvo obezbeđenje**.

Najčešće navođeni napadi na novinare/ke za koje su ispitanici čuli su onaj na novinara **Dejana Anastasijevića** (35% ispitanika navelo je taj slučaj), **Dinka Gruhonjića (23%)**, **Željka Bodrožića (5%)**, kao i slučajevi konfliktata novinara i fotoreportera sa ministrom

Velimirom Ilićem. Pomenuti incidenti su medijski izrazito eksplorativni slučajevi i izbili su u pravi plan. Međutim, navedeno je takođe i mnoštvo ličnih primera i iskustava, koji medijski nisu propraćeni, ali potvrđuju da se napadi na novinare/ke u lokalnim i/ili manjim medijima u Vojvodini dešavaju. Uostalom, Dinko Gruhonjić i Željko Bodrožić su novinari iz Vojvodine, kao i novinar kojeg je pred kamerama napao ministar.

Među ispitanicima/ama njih 346 (76%) je navelo da je medij u kome rade **objavljuvao** vesti i izveštaje o slučajevima napada na novinare, dok je 92 ispitanika/-ca (20%) izjavilo da njihovi mediji **nisu objavljivali** tekstove o tome. Ovi podaci odražavaju visok stepen svesti o potrebi javnog zagovaranja stalnog i otvorenog osuđivanja napada na predstavnike medija (novinare, snimatelje, fotoreportere), iskazivanja solidarnosti sa novinarama/kama, te obezbeđivanja mehanizama zaštite novinara/ki i drugih predstavnika medija kao zaposlenih u rizičnoj profesiji, odnosno strožeg sankcionisanja napada na njih i medijske kuće u kojima rade.

Kao najvažniji činilac koji bi mogao biti presudan za napade na novinare/ke u Srbiji, ispitanici/e su naveli da su to **tema** o kojoj novinar/ka izveštava, a zatim **osobe** o kojima se izveštava, **te oblast izveštavanja, političko opredeljenje novinara/ke, medij u kome novinarka radi** i sl.

Od tema/oblasti koje su ralog za napade na novinare/ke, ispitanici su u najvećoj meri naveli političke teme (pre svega unutrašnjepolitičke, ali i spoljnopolitičke - 303 ispitanika/ 67%), **ekonomiske** (128 ispitanika/28%), **kriminal** (113/25%), **korupciju** (78/17%), a zatim i **privredne teme, ratne zločine, Hag**, itd. Ako se ovaj podatak uporedi sa gore navedenim stavom ispitanika/ca da su novinarske teme u kojima se najčešće ograničava sloboda govora upravo one koje govore o unutrašnjoj politici, te ekonomiske i one u vezi sa kriminalom, nameće se zaključak da se napadom na novinare/ke koji se bave ovim temama u javnosti stvara utisak da postoje zabranjene teme o kojima ne treba govoriti, odnosno da su oni koji se njima bave potencijalno fizički i životno ugroženi.¹⁸

Među medijima čiji novinari/ke bivaju najčešće napadni ispitanici su prepoznali B92 (180 ispitanika/ca, tj.

40%), **Vreme** (64 ispitanika/ce, tj.14%), **Studio B i Kurir** (38 ispitanika/ca, tj. 8%), **Blic i Danas** (15 ispitanika/ca), RTS (12 ispitanika/ca) itd.

Osobe i strukture koje ispitanici/e vide da **najčešće stoje iza napada na novinare/ke** su **uticajni političari i poslovni ljudi, te pripadnici organizovanih kriminalnih grupa.**

4.7 Završni komentari ispitanika

4.7.1 Upitnik i istraživanje

Ispitanici su u svojim komentari-ma istraživanja i samog upitnika istakli da je to dobar pokušaj da se sagleda stanje u medijima i zaposlenih u njima i izrazili su očekivanja da će ono imati pozitivne praktične efekte. Takođe, ispitanici su po-hvalili saradnju sa ispitivačima. Zamerke su uglavnom bile upućene na uopštenost i nerazumljivost pojedinih pitanja, a pred-lozi su se prevashodno odnosili na to da se u budućnosti više pažnje posveti pitanjima o ekonomskom, materijalnom i socijalnom statusu novinara.

4.7.2 Položaj i prava novinara

Najviše završnih komentara o ovoj temi se odnose na to da novinari u našoj zemlji u suštini nisu bezbedni, da su često meta napada i pretnji, kako verbalnih, tako

i fizičkih, kako interno, tj. u samoj medijskoj kući – najčešće od strane nadređenih, tako i van nje. Potom, slede komentari da je očigledno da su mediji pod velikim uticajem različitih društvenih grupa, prvenstveno političkih struktura i vlasti, uticajnih poslovnih ljudi, kao i onih koji imaju reputaciju kriminalaca. Međutim, kada je reč o Vojvodini, rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da je stanje znatno bolje nego što na prvi pogled izgleda: iako prepoznavaju posredne i neposredne pokušaje uticaja i stvarne uticaje raznih društvenih i političkih struktura na svoj rad, veliki procenat novinara/ki je zadovoljan podrškom koju ima u svojoj redakciji, a najveći broj njih se uglavnom oseća bezbedno (tek 3% je izjavilo da se oseća nebezbednim).

Jedan od razloga zbog kojih kod nas novinarska profesija nije više cenje-na, ispitanici vide u činjenici da su pojedini mediji i novinari neobjektivni, što se pre svega odnosi na nezavisne medije. Takođe, ispitanici ponovo ističu potrebu za angažovanjem stručnih novinara u medijima, kao i dodatnom i stalnom praktičnom obukom iskusnih, kako već angažovanih novinara, tako i novih, mlađih kolega bez iskustva. Unapređenju statusa profesije doprinelo bi i ojačavanje strukovnih udruženja novinara, kao i jačanje uloga sindikata i drugih mehanizama za zaštitu prava novinara. "Uvođenje reda" u medijski prostor, odnosno njegovo uređivanje moguće je

18 Ibid, str. 32-34: 62% populacije smatra da ograničenja po pitanju prenošenja informacija postavljaju političari, dok 43% smatra da je to Vlada. Za trenutno stanje u novinarstvu u Srbiji 52% populacije smatra da su novinari/ke tek delimično odgovorni za takvo stanje, ali da je najveća odgovornost na političarima i drugim moćnicima koji finansiraju medije. U tom kontekstu, 58% ispitanika smatra da se novinari ne suprotstavljaju ograničenjima koja im se nameću jer se brinu za sopstvenu egzistenciju, dok 63% smatra da kod nas postoji veoma malo novinara/ki koji su potpuno nezavisni od bilo koje kontrole.

putem odgovarajućeg zakona i profesionalnog kodeksa. Učesnici istraživanja nisu, međutim, naveli pojedinosti o kojem se postojećem zakonu/kodeksu i/ili njegovoj odredbi radi, niti da li se eventualno misli na izmenu, dopunu postojećih ili donošenje nekog novog zakona, uz postojeće.

U vezi sa specifičnim temama, ispitanici predlažu da se više govori i istražuje u oblasti socijalno-ekonomskog položaja novinara, dok se sve prethodno navedeno navodi kao preduslov za podizanje opštег standarda novinarske profesije i kvaliteta rada medija.

U kontekstu privatizacije medija u Srbiji i njenog uticaja na lokalne i/ili manjinske medije, ispitanici smatraju da je važno da pokrajinski i lokalni organi vlasti nađu načina da podrže rad lokalnih medija na jezicima nacionalnih manjina, iako ne smatraju da će privatizacija nužno dovesti do ukidanja medija na jezicima nacionalnih manjina ili smanjenja obima programa na tim jezicima u postojećim medijima. Ono što ispitanike više zabrinjava je to što su lokalni mediji „lako dostupni“ i podložni uticaju lokalnih moćnika.

5. Zaključci i preporuke

Na osnovu rezultata istraživanja mogu se identifikovati neki od ključnih problema u svakoj od oblasti obuhvaćenih ovim istraživanjem.

5.1 Socijalni položaj novinara/ki i profesije novinarstva

Istraživanjem je utvrđeno da 84% ispitanika smatra da profesija novinarstva nije dovoljno cenjena kod nas. Sudeći prema podacima o tome da 90% novinara nije primarno školovano za tu profesiju, može se pretpostaviti da su posao u ovoj profesiji tražili oni čija zanimanja nisu tražena na tržištu, pa se postavlja pitanje koliko su zaista zainteresovani za novinarstvo ili se njime bave silom prilika.¹⁹ Osim toga, uočena je pojava da na zapošljavanje u medijima veliki uticaj imaju politički pritisci i veze, što takođe može biti razlog tome da ovaj poziv obavljaju i oni koji po svom obrazovanju i profesiji nisu za to stručni. Međutim, činjenica da novinari/ke nisu primarno školovani/e za ovu profesiju ne podrazumeva automatski da se oni ovim poslom bave na neprofesionalan način. Merodavnost i ugled novinarske profesije ne zavisi od toga da li su novinari školovani za to zanimanje, nego od kvaliteta njihovog rada, ponašanja njihove medijske kuće, političke situacije, kao i statusa drugih profesija koje su više izložene суду javnosti.

To što primarno nisu školovani za novinare, nego su znanja i veštine sticali samostalno tokom praktičnog rada u redakciji, samo po sebni ne mora da bude loše. Na-

¹⁹ U Srbiji je donedavno postojala samo jedna visokoškolska ustanova za obrazovanje novinara.

protiv, od izuzetne je važnosti da redakcije omogućuju stalnu ili povremenu edukaciju, koja je neophodna svim novinarima tokom celog radnog veka, što sada očigledno nije slučaj. Novinari su uglavnom prepušteni sebi u sticanju neophodnih znanja i veština, kako početnici, tako i iskusniji novinari.

Istraživanje je pokazalo da jedan broj novinara nedovoljno poznaje svoje radno okruženje (ne znaju npr. da li je domet, frekvencija njihovog medija lokalnog, regionalnog ili nacionalnog karaktera), što stvara utisak da su novinari nedovoljno motivisani i zainteresovani za posao koji obavljaju.

Ovo istraživanje je pokazalo da svojim prihodima od novinarstva nije zadovoljno 77% učesnika ispitivanja²⁰, dok polovina ispitanika osim plate, prihode stiče i na druge načine.

Kada je reč o uslovima na radnom mestu, mišljenja novinara/ki su nešto optimističnija. Naime, većina ispitanika ima potreban materijal i opremu za rad koji u većini slučajeva obezbeđuje redakcija, dok stavovi ispitanika/ca o kvalitetu pomenute opreme nisu bili ispitivani niti izneseni. Ispitanici su podeljeni kada je reč o zadovoljstvu podrškom koju dobijaju za svoj rad u redakciji. Dok je 54% njih reklo da je zadovoljno,

²⁰ Op.cit, str 74: u ovom istraživanju novinari/ke kao glavni razlog za eventualnu pormenu profesije navode „zbog bolje plate, materijalni razlozi“ (54%).

ostali su izjavili da je ta podrška povremena i nedovoljna, a oko 18% ispitanika je izjavilo da ne dobija podršku redakcije za svoj rad.

5.2 Sloboda govora u medijima

Čak 65% ispitanika je izjavilo da je barem jednom tokom svog bavljenja novinarstvom bilo suočeno sa ograničavanjem slobode govora, a 63% procenjuje da je sloboda govora medija u Vojvodini ograničena. Rezultati istraživanja ukazuju i na to da je ograničavanje slobode govora najprisutnije u oblasti izveštavanja o političkim i ekonomskim temama, kao i na to da pritisci na novinare najviše dolaze iz ovih struktura.

5.3 Nacionalne manjine i mediji u Vojvodini

Istraživane je pokazalo da ispitanici upućuju dosta zamerki medijima i njihovim programima namenjenim nacionalnim manjinama. Samo 25% ispitanika je istaklo da smatra da Radio televizija Vojvodine zadovoljava potrebe višenacionalne Vojvodine. Ključne zamerke ispitanika odnose se na to da je program medija namenjen prednicima manjinskih nacionalnih zajednica nekvalitetan, odnosno da preovlađuju zabavni sadržaji, dok su zapostavljene ozbiljnije i teme koje su važne korisnicima. Ukazuje se i na to da je vreme prikazivanja emisija neodgovarajuće, kao i da veliki broj

korisnika kojima su neke emisije i programi namenjeni nije u mogućnosti da ih prati, jer nisu dostupni u njihovim sredinama.²¹

5.4 Privatizacija medija

Pokazalo se da ispitanici nisu dovoljno upoznati s procesom i značenjem privatizacije u medijima, budući da više od polovine ispitanika ili nije odgovorilo na to pitanje ili su odgovorili da ne znaju, a oko 20% je izrazilo negativan stav prema privatizaciji (samo 22% podržava privatizaciju). Ispitanici takođe smatraju da će privatizacija medija uticati na redukciju i/ili potpuno ukidanje programa za nacionalne manjine.

5.5 Bezbednost medija

Kao jedini vid obezbeđenja na radnom mestu u medijskim kućama su prisutne portirske službe i video kamere i to samo u 35% slučajeva. Čak 61% ispitanika/ica je naveo da na radnom mestu nema nikakav vid obezbeđenja. Ako imamo u vidu ove podatke, kao i navode novinara/ki o učestalim pretnjama i pritiscima od strane političkih struktura, poslovnih ljudi i kriminalaca, može se zaključiti da je bezbednost novinara i novinarske profesije na izuzetno

²¹ Podaci dobijeni ovim istraživanjem u velikoj meri se podudaraju sa nalazima na ovu temu u delu Izveštaja Pokrajinskog ombudsmana za 2005. godinu od str. 92-100

niskom nivou. Učesnici u istraživanju ističu da su lokalni mediji najpodložniji ovakvim vrstama pretnji i pritisaka.

U skladu sa iznetim zaključcima, slede preporuke:

1. Neophodno je da mediji, poslodavci i novinarska udruženja u AP Vojvodini i Republici Srbiji podstiču stvaranje okruženja u kojem će se za bavljenje novinarstvom odlučivati visokoobrazovani ljudi, oni koji pokazuju želju da se bave ovim posлом i spremni su da uče. U tom kontekstu neophodno je i stvaranje uslova za profesionalno, objektivno, etično i bezbedno bavljenje novinarskom profesijom koji podrazumevaju stabilan socijalno-ekonomski status, društveno uvažanje novinarske profesije i poboljšanje uslova rada medijskih kuća i njihovih saradnika svih profila.
2. Medijske kuće (poslodavci) i redakcije treba da obezbede i/ili stvore uslove za stalne obuke novinara/ki, kako za usvajanje novih veština i tehnika novinarske profesije, tako i za sticanje usko stručnih znanja u tematskim oblastima kojima se u okviru svog posla bave.
3. Medijske kuće (poslodavci) i novinari/ke treba da rade na jačanju strukovnih udruženja novinara/-ki, kao i na jačanju uloge sindikata i drugih mehanizama za

ostvarivanje i zaštitu prava novinara/ki i unapređenje profesionalnih standarda.

4. Medijske kuće (poslodavci) i strukovna udruženja treba da razviju mehanizme podrobnijeg informisanja medija, novinara/ki i drugih zaposlenih u medijima o procesu privatizacije medija i važećim propisima koji uređuju ovaj proces, kao i osmisliti mehanizme za pružanja podrške zaposlenima u medijima koji prolaze kroz ovaj proces.
5. Vlasnici medija, organi lokalne samouprave i pokrajinski organi uprave treba da posvete posebnu pažnju pitanjima obezbeđivanja uslova za rad medija na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini i održivih rešenja na svim nivoima za njihovo nesmetano funkcionisanje.
6. Svi odgovorni, a pre svega medijske kuće i novinari/ke, treba da rade na stvaranju uslova za obezbeđivanje većeg stepena slobode govora u medijima na svim nivoima putem razvijanja mehanizama efikasnijeg praćenja, sprečavanja i sankcionisanja upitlanja političkih, ekonomskih i kriminalnih struktura u rad medija.
7. Svi odgovorni treba da omoguće novinarima ostvarivanje većeg stepena bezbednosti prilikom obavljanja svoje profesije, pogotovo u odnosu na prethodnu preporuku.

6. Prilog: Spisak anketara/ki

Anketari/ke su u vreme njegovog sprovođenja ovog istraživanja bili **studenti/kije četvrte godine Odseka za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, a pod mentorstvom doc dr Dubravke Valić Nedeljković, šefice Odseka za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i Dinka Gruhonjića**, stručnog saradnika na istom odseku.

U istraživanju su učestvovali/e sledeći studenti/kinje koji su anketu radili u sledećim mestima / medijima:

1. Jovana Zdjelarević, Radio Novi Sad
2. Sanja Blagojević, Kikinda
3. Maja Živanović, Zrenjanin
4. Sanja Kunarac, TV Novi Sad
5. Vanja Đurić, Radio Signal, Stara Pazova, Indija
6. Vladislava Zec, Ruma i Sremska Mitrovica
7. Vesna Spasojević, Bačka Palanka i okolina
8. Željka Blagojević, TV Novi Sad
9. Ivan Sabadoš, Kula i okolina
10. Vida Jeftić, Radio Novi Sad
11. Dragana Marić, TV Novi Sad
12. Zorica Rikić, Građanski list
13. Petar Klaić, Dnevnik
14. Svetozar Krstić, 021, Hlas Ijudu, Ruske slovo

15. Predrag Bogdanović, RTV Most, Apolo, Pan radio
16. Jelena Vukmanović, Vršac
17. Ivana Brcan, Subotica, Senta, Čoka
18. Siniša Civrić, Sombor
19. Milana Pejić, As, IN, RTV Panonija, Pančevo
20. Ivana Soleša, Pančevo
21. Bojana Dokić, Temerin, Delta, Bečeј
22. Stanka Janićić, Kanal 9, Jesenjin, Bečeј
23. Stanislava Zarić, Sremska Mitrovica, Ruma
24. Jovana Stjepanović, Madjar so, Them

7. Summary

FREEDOM OF SPEECH AND HUMAN RIGHTS OF JOURNALISTS IN VOJVODINA IN 2007

ANALYSIS RESULTS

This paper offers an insight into and analysis of the results of the *Freedom of Expression and Human Rights of Journalists in Vojvodina in 2007* research conducted by the Provincial Ombudsman of Vojvodina in collaboration with the Journalism Department of the Faculty of Philosophy at the University of Novi Sad. The aim of this research was to examine the current social position of journalists and their profession in the Autonomous Province of Vojvodina, Serbia. Using a structured semi-open questionnaire the research examined attitudes of 454 journalists from 65 media concerning possibilities and their ability to exercise their right to freedom of speech, the media privatization process and journalists professional and personal security. The conclusions and recommendations point out a need for a systematic approach to the increase of educational and professional

standards of the journalists' profession in AP of Vojvodina and Serbia, empowerment of professional associations with an aim of advancement of professional standards and increase of the journalists' and public level of information on the journalism and media employment relevant issues, as well as creation of conditions for increasing the freedom of expression in the media at all levels by developing more efficient monitoring mechanisms that would provide for prevention and sanctioning of interference of political, economic, criminal and other power structures with the work of the media.

Key words:

Journalists, journalism, media, human rights, freedom od speech, media privatization, Vojvodina, journalists' security.

Dr Petar Teofilović*

O SLOBODI IZRAŽAVANJA

Sloboda izražavanja danas se smatra jednom od osnovnih ljudskih sloboda od značaja za puno uživanje, pre svega, političkih, ali i većine drugih prava. Klasičnim delom koje je postavilo temelje slobode štampe smatra se „Areopagitika“ Džona Miltona (John Milton), koju je u formi govora u prilog slobodi štampe Milton uputio 1644. godine Parlamentu Engleske kritikujući Ukaz Parlamenta iz 1643. godine kojim je bilo utvrđeno da svaka knjiga, pamflet ili novine moraju pre štampanja da budu odobrene od strane najmanje jedne osobe za to zadužene, odnosno od cenzora. U to vreme sloboda štampe je shvatana primarno i gotovo isključivo kao zabrana otvorene spoljašnje cenzure.

Od tada je sloboda štampe prošla dugu i intenzivnu evoluciju tokom koje su njen obim i sadržina proširivani i usložnjavani. Nakon zabrane spoljašnje cenzure, sloboda štampe je proširena i na zabranu indirektne cenzure, odnosno na zabranu drugih uti-

caja na medije kojima se stvaraju uslovi za autocenzuru posredstvom različitih, pre svega ekonomskih ili kaznenih mera (npr. ustanovljavanje obaveznih i po pravilu ne malih novčanih depozita koje su oni koji su želeli da štampaju novine morali da polože da bi dobili dozvolu, ili propisivanje strogih kazni za slučajevе koji su zakonom utvrđivani kao kršenje slobode štampe, kao što su klevete i uvrede, zatim, objavlјivanje tajnih podataka, narušavanje privatnosti i sl.). Pojava novih medija u XX veku, najpre radija, zatim televizije, a pred kraj XX veka i interneta, dovodi do toga da sintagma „sloboda štampe“ više ne može da obuhvati svu raznovrsnost medija i specifičnosti njihove proizvodnje i delovanja, tako da se sve češće koristi širi termin – „sloboda medija“.

U drugoj polovini XX veka, paralelno sa zahtevima da rad i odluke državnih organa budu, uz precizno propisane izuzetke, dostupni široj javnosti, u okvire slobode štampe postepeno se uključuje i pravo na slobodan pristup informacijama u posedu državnih organa, a zatim i drugih subjekata kada su te informacije od značaja za javnost,

s tim da je to pravo praćeno i obavezama subjekata koji ih poseduju da te informacije učine dostupnim javnosti. Koncept informacije od javnog značaja, takođe od sredine prošlog veka, dalje proširuje granice slobode informisanja, jer interes javnosti da zna takve informacije u načelu ima prevagu nad mogućim privatnim ili grupnim interesom i takve informacije mogu biti dostupne javnosti čak i ako se njima donekle narušava neki uži interes. U tesnoj vezi sa tim nastaje i razvija se i koncepcija o „pravu javnosti da zna“ koje je i osnov za traženje informacija od državnih organa, odn. njihove obaveze da tražiocima, osim u tačno definisanim izuzecima, omoguće uvid u informacije, ili dostave tražene informacije.

U SAD su, od samog njihovog nastanka, sloboda govora i sloboda štampe shvatane znatno liberalnije nego u evropskim državama. Već najranije severnoameričke koncepcije podele vlasti i uzajamne kontrole različitih grana vlasti, štampu (a kasnije i druge medije) vide kao „četvrtu granu vlasti“ koja obavlja kontrolu nad vršiocima zakonodavne, sudske i izvršne vlasti,

* U vreme pisanja ovog rada pokrajinski ombudsman

odnosno kao „psa čuvara“ demokratskog državnog uređenja koji prati rad državnih organa i izlaže njihovo delovanje kritičkom sudu javnosti i doprinosi sprečavanju uzurpacija i drugih zloupotreba vlasti, kao i uspostavljanju tiranije, odn. nedemokratskog uređenja. Pri tome se delovanje medija i sadržina onoga što oni objavljaju shvata kao roba koja se nalazi na „tržištu ideja“, na kojem u krajnjoj liniji prevagu odnose one ideje koje javnost na tom tržištu oceni kao najkvalitetnije i odabere kao najprihvatljivije, pa su stoga pravna ograničenja slobode medija koja bi poticala od države u pravnom sistemu SAD svedena na minimum. Prvi amandman na Ustav SAD sadrži i najšire formulisanu garanciju slobode govora i štampe: „Kongres neće usvojiti nijedan zakon... kojim se ograničava sloboda govora ili sloboda štampe“. Ipak, koliko god delovalo da Prvi amandman garantuje neograničenu slobodu štampe i u SAD postoje ograničenja slobode štampe, odnosno ono što ne potpada pod zaštitu ovog amandmana – npr. u slučajevima klevete i uvrede, ili povrede privatnosti, prouzrokovanja emotivnog bola, iznošenja u javnost određenih kategorija informacija koje su zaštićene kao tajne, podstrekavanje na vršenje nasilnih krivičnih dela i sl. Pojedine presude Vrhovnog suda SAD su u ovoj oblasti, naročito u drugoj polovini XX veka, ostvarile snažan uticaj ne samo u SAD, nego i na globalnom planu.

U Evropi je velik pozitivan dopri-

nos snaženju i širenju slobode izražavanja donela Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, kao i presude Evropskog suda za ljudska prava, naročito od kraja sedamdesetih godina XX veka. Član 10 Konvencije, koji garantuje slobodu izražavanja, sastoji se od dva stava; dok se u prvom proklamuje sloboda mišljenja i primanja i širenja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice, u drugom se nabrajaju legitimni razlozi za ograničenje ove slobode.²² Ti razlozi su utvrđeni na restriktivan način, da bi ograničenja slobode izražavanja bila što uža i da bi se mogla primeniti samo kada je ova sloboda u suprotnosti sa drugim, u konkretnom slučaju važnjim, pravima i interesima koji opravdavaju njenog ograničavanje. Da bi

22 Član 10. Evropske konvencije glasi:

- „1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvata slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju delatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.
2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvata dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa državne bezbednosti, teritorijalne celovitosti ili javnog reda i mira, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprečavanja odavanja poverljivih informacija, ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudova.“

neko ograničenje bilo opravdano, potrebno je da je ono propisano zakonom (a ne nekim podzakonskim aktom), zatim da je neophodno u demokratskom društvu i najzad, da je ustanovljeno u svrhu zaštite nekog od nabrojanih interesa (interesa državne bezbednosti, teritorijalne celovitosti ili javnog reda i mira, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprečavanja odavanja poverljivih informacija, ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudova). Za preciznije razumevanje svakog od ovih elemenata Sud je kroz svoju dosadašnju praksu razvio posebne kriterijume, tako da se ne radi samo o slovu na papiru koje se proizvoljno tumači od slučaja do slučaja, već o standardima koji imaju jasno značenje i proizvode posledice.

Evropski sud za ljudska prava je, delom i pod uticajem pojedinih presuda Vrhovnog suda SAD, svojim tumačenjima sadržine slobode izražavanja u suštini proširivao obim i pomerao granice slobode izražavanja, odnosno, ovu slobodu tumačio na način koji sprečava ili umanjuje mogućnosti njenih neopravdanih ograničenja. Zanimljivo je istaći da Evropski sud u početku nije pokazivao prevелиku sklonost da u slučajevima, doduše retkim, koji su mu upućivani pre sredine 1980-tih godina pronalazi kršenja slobode izražavanja, bar u poređenju sa sopstvenom praksom u poslednjih 20-ak godina. Naime,

u slučajevima koji su mu upućivani do tada Sud je zauzimao stav da je postojanje zakona kojim je propisano neko ograničenje slobode izražavanja samo po sebi dovoljno da takvo ograničenje i legitimiše, pri čemu se nije upuštao u razmatranja da li nametnute restrikcije mogu voditi ka autocenzuri u medijima, ili da li je država u konkretnom slučaju mogla da upotrebi i druga, manje restriktivna sredstva, da bi postigla legitimne i opravdane ciljeve.

Prvu značajnu presudu u ovoj oblasti Evropski sud donosi 1986 godine (*Lingens v. Austria*). Ovom presudom je Sud utvrdio da političari, zbog prirode poziva kojim se bave, zbog činjenice da su dobrovoljno odlučili da se bave tim pozivom, kao i zato što u principu imaju daleko veće mogućnosti pristupa medijima nego prosečni građani (pa i veće mogućnosti da se od kritika i napada brane putem medija), moraju da prihvate da su pod stalnom i budnom pažnjom javnosti i medija. Oni su stoga dužni da trpe ne samo opravdane, nego i neke zlonamerne kritike, pa i uvrede i klevete koje prosečni građani nisu dužni da trpe. Dakle, ovom izuzetno značajnom presudom je praktično uspostavljen princip da političari imaju manje mogućnosti nego drugi građani da dobiju sudsку zaštitu u postupcima za klevete ili uvrede.

Dok je u ranijim presudama u vezi sa čl. 10 Konvencije Sud zauzimao prilično čvrst stav da nema povrede Konvencije

kada su sudije bile mete kleveta ili povreda privatnosti, u novijim presudama (u poslednjih desetak godina) uveo je nijansiranje i u ovu grupu slučajeva, tako da sada sama činjenica da se radi o sudiji nije dovoljna da se potvrde presude za klevetu domaćih organa. Naime, Sud će danas po pravilu uzeti u obzir i ponašanje konkretnog sudije, kako u vršenju funkcije, tako i u privatnom životu ako se ovo poslednje može smatrati relevantnim (npr. sa stanovišta nečije dosljednosti da obavlja sudijsku funkciju, ili u pogledu toga da li je on svojim ponašanjem provocirao i dao povode za određene komentare).

Svakako valja istaći i da Evropski sud za ljudska prava, ceneći da li je u konkretnom slučaju bilo povrede čl. 10 Konvencije, koristi i jedan korektivni mehanizam, granicu prihvatljivosti (Margin of Appreciation) koja je različita za različite zemlje kada se radi o nekim od dozvoljenih ograničenja. U odnosu na ovaj član, korektivni mehanizam je od značaja prvenstveno kada se radi o ograničenju slobode izražavanja radi zaštite morala. Polazeći od toga da se moralni sudovi o pojedinim pitanjima u različitim društвima mogu razlikovati, Sud će uzeti u obzir i specifičnosti konkretnе države u ovom pogledu, pa je moguće da u predmetu protiv jedne države nađe da je Konvencija povređena, a da u sličnom slučaju protiv neke druge države utvrdi da je ipak u pitanju dozvoljeno ograničenje.

Sloboda izražavanja poprima i dodatne aspekte koji zahtevaju razmatranje kada se radi o nekim specifičnim medijima. Tu, pre svega, mislimo na medije koji se štampaju, odnosno, na drugi način šire informacije na jezicima manjinskih nacionalnih zajednica i koji imaju važno mesto u korpusu manjinskih prava. Ovi mediji, zbog specifične funkcije koju imaju u informisanju pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica o pitanjima koja su za te zajednice od interesa, po pravilu ne mogu da posluju na čisto komercijalnoj osnovi. Potpuno prepуštanje ovih medija tržištu vodilo bi, ili njihovom postepenom gašenju zbog nemogućnosti da u konkurenциji sa drugim, komercijalno orijentisanim medijima ostvare prihode potrebne za njihov rad i napredovanje, ili bi ih usmeravalo na tržišno poslovanje i okretanje sadržajima koji privlače publiku i prihode što bi u većini slučajeva rezultiralo u tome da ti mediji u potpunosti, ili u velikom delu, praktično izgube svoju najvažniju funkciju informisanja pripadnika nacionalnih manjina o pitanjima od šireg značaja za njih. Slično važi i za medije nekih drugih društvenih grupa, posebno onih koje se označavaju kao ranjive (npr. slepi i slabovidni, lica sa invaliditetom i sl.), koji po pravilu zahtevaju određene dotacije od strane države.

U pogledu kažnjavanja za delikte izvršene putem medija, u poslednje dve decenije jača trend da se za njih ukinu

kazne lišenja slobode, kao i da se ovi delikti ne tretiraju kao krivična dela nego kao građanskopravni delikti ili/i kao prekršaji. I taj trend je na tragu širenja granica slobode štampe, odnosno uklanjanja što je moguće više ograničenja za njeno slobodno i potpuno uživanje. Najzad, pitanje slobode izražavanja se ne svodi samo na pravnu regulativu. Od velikog je značaja i položaj novinara u medijima, uslovi rada, prihodi koje ostvaruju, zatim da li postoje mehanizmi kojima država može da utiče na medije, ili da ih zabrani i sl.

Danas sloboda izražavanja svakako predstavlja jednu od najznačajnijih tekovina demokratskih društava. I pored stalnog pozitivnog razvoja u pogledu sadržine i obima, ova sloboda se i danas susreće sa različitim izazovima i pokušajima ograničavanja, a nova složena pitanja se stalno pojavljuju i zahtevaju odgovarajuće analize i odluke. Koliko god izgledala čvrsto uspostavljena i stabilna, sloboda izražavanja je i dalje krhka i lako može biti narušena, kako lošom primenom postojećih ili donošenjem loših propisa, tako i lošom praksom sudova, ali i samih medija. Sloboda izražavanja stoga i dalje zahteva stalnu i upornu borbu za njenu zaštitu. No, svakako je potrebna i odlučnost u sprečavanju zloupotreba ove slobode, jer koliko god bila važna, ona nije neograničena i u sebi sadrži i odgovornost za ono što je rečeno ili napisano.

STEREOTIPI O PROFESIJI NOVINAR

SAŽETAK

U tekstu autorka polemiše sa uvreženim, najčešćim, stereotipima o profesiji novinar i stavla ih u kontekst rezultata dobijenih u istraživanju „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“ čime ih relativizira barem kada je reč o medijskom sektoru Vojvodine.

Ključne reči: stereotip, medijski sektor, novinar/novinarka, profesija novinarstvo, rodna perspektiva, čuvari kapija, ugroženost, radno vreme, privatizacija, javni servis.

STEREOTIPI

Stereotip podrazumeva uzimanje lako shvatljivog skupa karakteristika ili osobenosti za koje se smatra da pripadaju nekoj grupi iz čega se onda stvara reprezentativna odlika cele grupe. One dobijaju „zvaničan status“ nakon godina ponavljanja u medijima kao i u aluzijama, šalama, vicevima tokom

svakodnevnog razgovora, časkanja, neformalne i formalne komunikacije.

Stereotip ilustruje ključne odnose moći i stavove prema kategorijama ljudi u nekom posebnom društvu u datom vremenu.

Ove kategorije obuhvataju: nacionalnost, rasu, pol, klasu, starosno doba, zanimanje, devijantne/marginalizovane grupe (narkoman, alkoholičar, HIV zaražen...).

Stereotip je grupni koncept koji daje jednostavne strukture, često skrivajući ili ne uzimajući u obzir složenost, zasnovan na iracionalnom rasuđivanju.

Stereotipi nisu uvek lažni – pitanje je samo do koje mere mediji upravljaju ovim namernim pojednostavljuvanjima i u kojoj meri ih preuveličavaju.

Mogu biti barem delimično pozitivni, ali to su uglavnom dvosmisleno pozitivne karakteristike ili bajkovito-romantičarsko prikazivanje koje suštinski ne odgovara istini. Mogu se odnositi i na sopstvenu društvenu grupu a ne samo na drugog i drugačijeg.

Stereotipi se ne vezuju samo za marginalizovane grupe, često su i oni koji poseduju moć u društvu stereotipizirani posebno kada je reč o prestižnim profesijama na primer menadžerima, lekarima,

političarima, bankarima pa i novinarima.

Stereotipi mogu istovremeno biti i prosti i složeni. Promenjivi su u odnosu na kontekst.

U stereotipe ne moramo da verujemo, ili ne verujemo, oni „rade“ u nama pa makar se sa njima i ne slagali javno.

Stereotipi predstavljaju oblik društvenog ugnjetavanja, jer skrivaju prave uzroke i posledice društvene podele moći.

PROFEZIJA NOVINAR

Đovani Gocini u izuzetno opsežnoj studiji o profesiji (Istorija novinarstva, 2001) postavlja nekoliko ključnih pitanja na koja zatim traga za odgovorom u dijahronijskom pregledu kroz različite geografsko-političko-ekonomske-kulturološke kontekste:

Da li su novinari gazdinske sluge ili kritički protivnici vlasti?

Da li manipulišu stvarnošću ili garantuju njen spoznavanje?

Da li zadiru u privatnost građana ili predstavljaju činioce poštenja i demokratije?

A Branislav Nušić (Autobiografija, str. 183) odgovara na neka od njih u sopstvenoj upitanosti što bi želeo da mu bude

profesija pa između lekara, službenika, advokata razmišlja i o novinarstvu:

“Novinar?

Odista primamljiv poziv. Reč, koja je inače kod nas tako jevtina, koja se ne štedi, baca se, rastura, rasipa, ti pretvaraš u trgovački artikal i prodaješ je po skupe novce. Ne moraš ništa znati, pa ipak važiš za čoveka koji sve zna: ne moraš biti mudriji od onih koji čute, pa ipak, ti govorиш u njihovo ime.

I koliko čarobnjaštva u tom pozivu. Dotakneš se samo tajne, ona prestaje biti tajna; dotakneš se samo čijeg ugleda, to prestaje biti ugled; dotakneš li se samo čijeg mira, taj prestaje biti miran. Pretvaraš vino u vodu i vodu u vino; crno razmazuješ belim, a belo crnim; dižeš mrtve Lazare iz groba, a žive Lazare sahranjuješ. Kadar si izmiti bez sapuna, obrijati bez brijača i oprati veš bez ceđa.”

Sama činjenica da se na internetskom pretraživaču za ključne reči «profesija novinarstvo» dobije oko 1.070.000 ponuda ukazuje na svu problematičnost poduhvata da se ono definiše. Teoretičari i praktičari se čak ni ne slažu u vezi sa samom namerom da se novinarstvo definiše.

Protivnici namere da se novinarstvo definiše kao osnovni kontraargument navode da je to delatnost od izuzetnog javnog značaja i podložna veoma brzim promenama. Svako definisanje bi je zatvorilo i

konzerviralo, što je suprotno samoj suštini novinarstva.

Pristalice definisanja svoj stav argumentuju potrebom da se jedna tako važna društvena delatnost objasni, odnosno omeđi i tako načini okvir u kojem se teorijski promišlja i razmatra na nivou svakodnevne medijske prakse.

Ono što je zajedničko svim definicijama novinarstva jeste isticanje:

- da je reč o delatnosti od javnog značaja;
- da je reč o prenošenju informacija za veliki broj nepoznatih korisnika koji su na velikoj udaljenosti;
- da je reč o mediju putem kojeg se prenose informacije koje su posredovane u formi prilagođenoj osobinama medija;
- da je reč o informacijama koje prikuplja i oblikuje profesionalna osoba.

Medijsko zakonodavstvo je danas veoma složeno,isto toliko koliko i oblast koju reguliše. Zakoni štite novinare od samovolje političkih, ekonomskih i korporacijskih elita, ali ih i obavezuju prema auditorijumu. Dakle štite i javnost od neodgovornih novinara kao i vlasnika medija. Brinu da javni interes ne bude ugrozen jer je osnovno ljudsko pravo i pravo da se bude informisan (Evropska konvencija o pravu čoveka: član 10).

Istovremeno, publika već desetletićima svikla na medije postala je medi-

jski pismena i od profesije očekuje visoke standarde što podrazumeva da novinari moraju stalno da rade na unapređivanju zanata – eksperimentisu u oblasti medijskih žanrova, iznalaze nove perspektive u medijskom oblikovanju sadržaja primenjujući sve mogućnosti novih tehnologija i da informaciju ne izjednačavaju sa robom opšte potrošnje.

Kao i druge profesije za koje se s pravom može reći da imaju moć uticaja na javnost tako je i novinarstvo (tačnije novinari) podložno stereotipizaciji.

Deset stereotipa koje je istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“ dovelo u pitanje

Prvi stereotip: „Novinari su sveznajuće neznačilice“ okarakterisao je novinare Moše Pijade, i sam novinar, ali i publicista, slikar i političar. Ova rečeneica je toliko ponavljana u javnom diskursu da se danas smatra opštim mestom u karakterizaciji profesije implicirajući joj ustvari nestručnost. Zasniva se na opštem mišljenju da novinarstvo nema svoj jasno definisani „predmet“, već zahteva znanja-informisanost o mnogim sferama društva, što je po mnogima veoma retko moguće, pa stoga prelazi u svoj opozit - neznanje o svemu podjednako.

Istraživanje „Sloboda izražavanja

i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini" može se reći demantuje ovaj stereotip istraživačkim nalazom koji ističe da "kada je reč o obrazovanju i nivou stručne spreme ispitanika/ca najviše je onih sa visokom stručnom spremom" (203), zatim sa srednjom stručnom spremom (167), sledge ispitanici sa višom stručnom spremom (71), a magistara nauka je samo 3, dok doktora nauka nema (9 ispitanika/ca nije odgovorilo na pitanje)".

Valja dodati da je sasvim opravданo da nema doktora nauka među ispitanicama koji čine uglavnom novinare lokalnih regionalnih i pokrajinskih medija i to onih opšte namene.

Drugi stereotip: Žene su, posebno u lokalnim sredinama, ređe fakultetski obrazovane od muškaraca, jer roditelji obično mušku decu šalju na studije u velike gradove središta i obrazovnih centara.

Istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini" demantuje i ovaj stereotip istraživačkim nalazom koji ističe da "možemo uočiti da među ispitanicima/ama sa visokom i višom stručnom spremom preovlađuju žene, dok je među onima sa srednjom školom nešto više muškaraca".

Ovaj nalaz bi se mogao tumačiti i tako da muškarci koji završe fakultet u

gradu tamo i ostaju tragajući za boljim poslom i adekvatnom karijerom, a oni koji su ostali "kod kuće" zauzimaju pozicije odgovarajuće stručnoj spremi na kojoj su se zaustavili ali za to su potrebna dodatna istraživanja.

Treći stereotip: Novinarstvo postaje ženska profesija te se može prepostaviti da žene sve više stiču moć u društvu.

Istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini" međutim opovrgava i ovaj stereotip istraživačkim nalazom koji ističe da "iako je više žena u ukupnom uzorku, a više ih je, u odnosu na muškarce, sa visokom stručnom spremom, ipak na mestima glavnih i odgovornih urednika radi više muškaraca".

Podsećamo da teorija o Čuvarima kapija (engl. Gatekeepers) navodi da svaka vest mora da teče određenim kanalima, pojedina mesta duž ovih kanala mogu da služe kao prolazi kroz koje data vest može, ali ne mora, da bude propuštena. O tome odlučuju čuvari prolaza, najčešće urednici, koji su pod višestrukim uticajem: vlasti i poslodavaca, ekonomskih i političkih centara moći, grupa za pritisak, zakonodavstva, normi i etike profesije.

Dakle, bez obzira koliko je profesija novinar feminizirana čuvari kapija su

muškarci i oni kontrolišu ono o čemu će javnost biti obaveštена. Izbor događaja koji su vredni medijske pažnje je na njima, a u mogućnosti pravljenja izbora se koncentriše i moć medija.

Četvrti stereotip: U medijima, posebno elektronskim, lakše se zapošljavaju žene, prvenstvo imaju lepe, mlade, žene.

Istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini" opovrgava i ovaj stereotip istraživačkim nalazom koji ističe da "više od polovine ispitanika/ca oba pola, smatra da prednost prilikom zapošljavanju zavisi od drugih činilaca, a ne od pripadnosti određenom polu".

Ovaj rezultat ukazuje na to da su ipak u medijskoj sferi poslodavci shvatili da su profesionalni kvaliteti snažniji argument od fizičkih u mnogim slučajevima. Međutim, ne bi trebalo baš idealizovati visoku profesionalnu svest menadžmenta u medijskom sektoru. Valja podsetiti da je još jedan argument prisutan na novinarskom tržištu, kao i na ostalim tržištima rada, a to je da se poslodavci nerado odlučuju za mlade žene, jer se lako može prepostaviti da će zasnovati porodici, pa će odlaziti na porodiljsko i druga bolovanja, što opterećuje bužet svake firme, pa tako i medijske.

Peti stereotip: Novinari rade danonoćno, bez pravog radnog vremena, praznicima i vikendima - mnogo više nego ostale profesije.

Prema iskazima ispitanika/ca u istraživanju „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“ i ovaj stereotip nije u potpunosti tačan jer **„najviše je onih koji rade između 40 i 50 sati sedmično (40%)**, zatim onih koji rade između 30 i 40 sati tokom sedmice (30%), a više od 50 sati radi 12% ispitanika. Od 20 do 30 sati radi 10%, a manje od 20 sati sedmično radi 6% ispitanika/ca (7 ispitanika/ca nije odgovorilo na pitanje). Podaci pokazuju da nešto manje od polovine ispitanika sedmično radi onoliko koliko je zakonski propisano, ili manje od toga, – 40 sati, a nešto malo više od polovine njih je izjavilo da radi 10 i više sati iznad tog ograničenja, dakle prekovremenno, ali se ne zna da li je taj rad plaćen ili nije“.

Priroda funkcionisanja medija nalaže da novinari prate "život" a to znači da baš i nema vremenskog ograničenja u puljsiranju svakodnevice. Međutim, očigledno da to ne znači da se stalno radi u vremenski neodgovarajućim periodima, niti da se radi normalno radno vreme plus vanredni termini. Očito da u proseku novinari rade isto koliko i ostale profesije s tim što su im radni sati malo drugačije raspoređeni. Nije retkost da mnogi biraju ovu profesiju upravo

zbog toga što nisu uvek ograničeni fiksnim radnim vremenom.

Zanimljivo je da uvreženi stereotip za profesiju lekara nije "noćno dežurstvo" a praksa ukazuje na to da lekari češće rade noću nego novinari i da je veći broj lekara angažovano na noćnim dežurstvima nego novinara u noćnim programima radijskih i televizijskih stanica.

Šesti stereotip: Novinari su najveći "tezgaroši".

U istraživanju „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini“ i ovaj stereotip je stavljen pod upit pošto **„Više od polovine ispitanika/ca (55%) mesečne prihode ima isključivo od plate ostvarene u redakciji**, dok 29% njih, uz platu ostvarenu radom u redakciji, zarađuje i honorarno od drugih povremenih poslova. Za 7% ispitanika/ca honorana zarada je jedini izvor prihoda, a isto toliko ispitanika/ca, osim plate i honorarne zarade, ima i druge izvore prihoda. Samo 2% ispitanika/ca je navelo da na neki drugi način ostvaruje novčane prihode, a među njima je bilo onih koji volontiraju posredstvom Nacionalne službe za zapošljavanje, kao i onih (studenti) koji su naveli da ih roditelji novčano pomažu“.

Poreklo ovog stereotipa seže daleko pre tranzicionog perioda. Naime, bilo je uobičajeno u vremenu pre devedesetih

da novinari lokalnih medija pišući za sopstvenu kuću usput izveštaje sa zanimljivih događaja koji nadilaze samo lokalni značaj šalju i pokrajinskim odnosno nacionalnim medijima. Pošto nije bilo dovoljno raspoloživih novinara, posebno u malim sredinama, često se dešavalo da jedna te ista osoba honorarno sarađuje sa nekoliko medija. Dešavalo se da isti izveštaj čujete na lokalnom i pokrajinskom radiju i pročitate u lokalnim, pokrajinskim i nacionalnim novinama ali kako nije bilo prave tržišne konkurenциje u medijskoj sferi to nikom baš i nije smetalo.

Situacija se menja u tranzpcionom periodu tako što je medijsko tržište postalo "prenaseljeno", konkurenca sve netrpeljivija, a istovremeno novinarski prihodi, kao i u ostalim profesijama, srozani katkada do besmisla. Sada je bilo egzistencijalno pitanje raditi, osim za sopstveni medij, honorarno još za neki, mada se ipak moralno voditi računa o konfliktu intersa zbog tržišne konkurenциje. Istovremeno u profesiju je naglo ušlo veoma mnogo mladih bez iskustva i znanja ali veoma otvorenih i hrabrih i spremnih za izazove raznih vrsta. Danas se tržište u medijskom sektoru ipak smiruje i u ovom pogledu o čemu svedoče i podaci ovog istraživanja.

Sedmi stereotip: Mediji ne vode računa o profesionalnom kodeksu, ne etički se ponašaju, tabloidizirani su i pišu senzacionalistički.

U istraživanju „*Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini*“ i ovaj stereotip je doveden u pitanje jer „**ispitanici/e u najvećoj meri (280: 62%) ispitanika/ca procenjuju da mediji u Vojvodini uglavnom vode računa o etičkom kodeksu**. Tek 15% ispitanika/ca smatra da mediji ne vode računa o etičkom kodeksu“.

Ovaj nalaz bi trebalo staviti u kontekst tipa medija. Monitorinzi ukazuju na to da su senzacionalizmu ipak više skloni komercijalni mediji nacionalnog pokrivanja nego lokalni ograničenog tiraža i auditorijuma. Gotovo da nema lokalnih tabloida. Štampa koja se danas kreira i distribuira u lokalnim, regionalnim i pokrajinskim okvirima je uglavnom nasledila, nakon privatizacije, uređivački koncept nekadašnjih opštinskih novina te po uređivačkoj politici je manje ili više naklonjena određenoj opciji ali ne tabloidizaciji u pravom smislu te reči. Novoosnovane novine su pre odgovor na političku a ne komercijalnu ponudu u lokalnu.

Osmi stereotip: Lokalno za-jednici nisu potrebni javni servisi, već samo komercijalni mediji.

U istraživanju „*Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini*“ i ovaj stereotip je u velikoj meri oopovrgnut jer „**većina ispitanika/ca (310, tj. 68%) misli da u lokalnoj za-jednici treba da postoji barem jedan medij sa funkcijom javnog servisa**, 76 ispitanika/ca (oko 17%) se ne slaže sa tim, a 60 ispitanika/ca (13%) nije znalo da odgovori na ovo pitanje. Osam ispitanika/ca nije dalo nikakav odgovor“.

Medijsko zakonodavstvo Srbije danas ne poznaće lokalni medij kao javni servis. Zakonodavac je smatrao da je na malom tržištu isuviše da postoje dva javna servisa (Vojvodine i Srbije), a kamoli još i na lokalnom nivou da se zadrže takozvane opštinske radio stanice koje su funkcionalne kao javni servisi već više od 30 godina. Naime, prepostavljalo se da će komercijalni mediji imati finansijski interes da informišu auditorijum o pitanjima od javnog interesa jer će takve informacije naplaćivati izvoru informacija, a pošto su bitne za građane i slušanost, odnosno gledanost će se povećavati. Međutim, stvarnost je u velikoj meri demantovala ova predviđanja pa se već uočava devastacija sadržaja od javnog interesa u privatizovanim lokalnim medijima. Novinari su u ovom istraživanju prepoznali

opasnost izrazite komercijalizacije lokalnih elektronskih medija, međutim ne postoji društveni konsenzus da se oni sačuvaju kao stečeno dobro, barem u Vojvodini, teritoriji poznatoj po mreži kvalitetnih višejezičnih lokalnih emitera.

Deveti stereotip: Privatizacija lokalnih emitera će doprineti da se spreći uticaj lokalne vlasti na medije.

U istraživanju „*Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini*“ i ovaj stereotip je u velikoj meri relativizovan jer je „**stav ispitanika/ca prema privatizovanju medija u Vojvodini uglavnom negativan ili neutralan**. Naime, 125 (27%) ispitanika/ca smatra da je privatizacija donela prevashodno negativne promene, 122 (27%) ispitanika/ca misli da ne donosi do bilo kakvih promena, dok 108 (24%) ispitanika/ca nije imalo nikakav stav. Stav o tome da bi promene uvođenjem privatizacije u medije bile pozitivne iznelo je 98 (22%) ispitanika/ca“. Podsećamo da je među novinarima koji su ispunjavali upitnik bilo mnogo onih koji su radili i u opštinskim ali i u komercijalnim radio i tv stanicama, kao i onih koji su učestvovali u tranziciji sopstvene kuće. Istovremeno treba imati u vidu da u vreme istraživanja privatizacija lokalnih emitera nije bila sprovedena do kraja. Tako da je ovaj podatak ipak ograničenog kapaciteta

za relevantno tumačenje stava novinara.

Deseti stereotip: Novinarstvo je opasna, čak i po život, profesija.

U istraživanju „*Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini*“ i ovaj stereotip je u velikoj meri relativizovan jer je „većina ispitanika/ca (njih 350, odnosno 78%) **izjavilo da se osećaju bezbedno uglavnom** (268 ispitanika/ca, tj. 59%) ili **delimično** (82 ispitanika/ca, tj. 19%) **baveći se novinarstvom u Vojvodini**, dok je 87 (19%) **ispitanika/ca izjavilo da se osećaju potpuno bezbednim**, a **nebezbedno tek 3%**, odnosno 14 ispitanika/ca (troje nije odgovorilo). Osim toga, 90% ispitanika/ca je izjavilo da načelno smatra profesiju novinarstva u Srbiji nedovoljno bezbednom. Istovremeno preovlađuje procenat onih (65%) koji su se sretali sa cenzurom i pritiscima.

Najčešće navođeni **napadi na novinare/ke za koje su ispitanici čuli** su onaj na novinara **Dejana Anastasijevića** (35% ispitanika navelo je taj slučaj), **Dinka Gruhonjića (23%)**, **Željka Bodrožića (5%)**, kao i slučajevi konflikata novinara i fotoreportera sa ministrom Velimirom Ilićem. Među ispitanicima/ama njih 346 (76%) je navelo da je medij u kome rade **objavljuvao vesti i izveštaje o slučajevima napada na novinare**, dok je 92 ispitanika/ca

(20%) izjavilo da njihovi mediji **nisu objavljivali tekstove o tome**.

Suštinski pitanje bezbednosti profesije trebalo bi sagledati isključivo kontekstualno i to u odnosu na kontekst medija, teme i tipa novinarstva. Najugroženiji su svakako novinari istraživači koji se bave temama vezanim za kriminalne radnje i nelegalne tokove novca i ljudi, a takvih je na našim prostorima, nažalost, izuzetno malo te stoga suštinski nije profesija u celosti veoma ugrožena, već samo njeni retki pojedinci. Kada je o tipu medija reč svakako da su pritisci na informativno političke kvalitetne medije veći, ali s obzirom da su oni i najugledniji moglo bi se pretpostaviti da su ti pritisci više prikriveni nego otvoreni.

Nije nam namera da umanjimo značaj pritisaka na novinare, već da ukažemo na to da je profesija naučila da o pritiscima valja govoriti javno i otvoreno i da su ozbiljni slučajevi napada na novinare u našoj sredini ipak veoma retki. Da li je uzrok tome činjenica da se novinari ne bave dovoljno kontroverznim temama, ili taj što nisu dovoljno stasali da budu kontrolori javne sfere u ime građana, odnosno da li su politički centri moći pacifikovali medije, postepeno i trajno, ovo istraživanje nije razmatralo i upravo je to jedna od mogućih tema za naredno istraživanje imanentno interesovanju i funkciji upravo kancelarije ombudsmana.

LITERATURA

1. Gocini, Đovani (2001). *Istorija novinarstva*. Beograd: Clio
2. Đurić Dušan (2000). *Novinarska radionica*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
3. Miljanić, P.M. (2001). *Novinarske poduke i douke*. Podgorica: Radio Crne Gore i Inpropex.
4. Valić Nedeljković, D. (2007). *O novinarstvu i novinarima*. Novinarska biblioteka, Filozofski fakultet, Novi Sad.
5. Valić Nedeljković, D. (2002). *Praktikum novinarstva*, drugo dopunjeno izdanje, Privredni pregled, Beograd (prvo izdanje isti izdavač, 2000).

SUMMARY

The paper deals with the most common and widely accepted stereotypes concerning the journalism and journalists, comparing them to the results of the study named 'Freedom of Expression and Human Rights of Journalists in Vojvodina in 2007' and arguing they are fairly relative in the media context of Vojvodina.

Key words:

stereotype, media sector, journalist, journalism, gender aspect, gatekeepers, vulnerability, office hours, privatization, public service.

Dinko Gruhonjić

Stručni saradnik na Odseku za medijske studije Filozognog fakulteta u Novom Sadu, predsednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine i šef dopisništva Novinske agencije Beta za Vojvodinu

SLOBODA IZRAŽAVANJA U NOVINARSTVU U USLOVIMA EKONOMSKOG ROPSTVA

Istraživanje "Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini 2007. godini" na veoma reprezentativnom uzorku potvrdilo je crne slutnje i internacionalne i domaće esnafске procene, po kojima se Srbija, na lestvici slobode medija, ne rangira na baš slavan način. Ovo je istraživanje pružilo i niz jasnih odgovora zašto je situacija baš takva kakva jeste.

Pored sasvim logičnih uzroka takvog stanja (pre svih, nepostojanja tradicije demokratije i samim tim "demokratskog novinarstva"), ovo je istraživanje pokazalo da je jedan od osnovnih uzroka nedovoljno slobodnog novinarstva zapravo loša ekonomска situacija u kojoj se nalaze sami "poslenici javne (novinarske) reči". Već sam podatak da svojim prihodima od novinarstva nije zadovoljno 77 odsto učesnika ispitivanja, a polovina ispitanika osim plate, prihode stiče i na druge načine, upućuje na dva zaključka: u pitanju je nemogućnost preživljavanja i

samim tim potreba za dodatnim poslovima (u novinarstvu se za dodatne poslove koristi termin "tezga"). Samo njih četvero (tri ispitanice i jedan ispitanik, od ukupno 454!) ističe da je zadovoljno svojom mesečnom zaradom, dok 22 odsto ispitanika/ca navodi da su prihodi dovoljni da zadovolje njihove potrebe. Podaci iz istraživanja takođe govore da više od polovine ispitanika/ca (55 odsto) mesečne prihode stiče isključivo od plate ostvarene u redakciji, dok 29 odsto njih, uz platu ostvarenu radom u redakciji, zarađuje i honorarno od drugih povremenih poslova.

Ovakvo stanje stvari neminovno vodi ka drastičnom srozavanju kvaliteta novinarstva u Vojvodini. Naime, pre svega iz čisto egzistencijalnih razloga, novinari su primorani da se, pored redovnog posla, laćaju i "tezge". Na osnovu dugogodišnjeg iskustva i razgovora sa kolegama, smelo mogu da ustvrdim da bi procenat onih koji bi želeli da rade još neki posao, sem posla za matičnu redakciju, bio i značajno veći nego što je pokazalo ovo istraživanje, da nije u pitanju strah od izjašnjavanja, makar anketa bila i anonimna. A zašto nije veći, razlog je sasvim jednostavan: pojedine redakcije ne dopuštaju "tezgarenje", ne samo

svojim stalno zapslenim novinarima, već i honorarcima.

Zbog toga se kod nas, u godinama "krize" (koja udarnički traje evo već 20 godina) i sasvim specifične "tranzicije", u novinarskom svetu odomačila krilatica: "Tezga nas je održala, njozi hvala!" Nas, kao pojedince (među koje sasvim iskreno itekako ubrajam i sebe), "tezga" jeste definitivno održala u smislu prihoda koji stičemo od novinarstva, ali je istovremeno teško oštetila novinarsku profesiju (doduše, ne samo novinarsku, ali druge profesije nisu predmet ovog teksta). Jer, u jurnjavci za dodatnim prihodima, prirodno je da ćete za posledicu imati fatalni nedostatak vremena i potrebu da se "multiplicirate", što veoma često vodi ka klasičnom otaljavanju posla, bilo u matičnoj redakciji, bilo u "tezgarenju". Notorne posledice toga jesu pre svega nemogućnost udubljivanja u teme, kao i fatalni nedostatak istraživačkog novinarstva, koje zahteva najozbiljnije pripreme i pristup a, naravno, i novac za njegovo sprovođenje. Siromašni mediji i još siromašniji novinari/ke ne mogu sebi da dozvole "luksuz" istraživačkog novinarstva, odnosno ne mogu sebi da plate nedelje ili mesece istraživačkog rada na nekoj temi od

suštinskog značaja za promene u društvu.

U uslovima u kojima živimo, u kojima dominiraju siromašni ili veoma siromašni mediji, sasvim je logično da o pravom kvalitetu novinarstva ne može biti ni reči, na šta se, kao šlag na tortu, nadovezuje i "tezgarenje", kao novinarska "lična inicijativa". Samim tim, teško je govoriti i o ostvarenju ideala slobode govora, koji zahteva minutiozan, analitičan, kritičan i veoma posvećen pristup.

U vezi sa slobodom govora rezultati su takođe poražavajući: ispitanici/ce su pretežno stava (njih 249, ili 56 odsto) da je ona ograničena, a sedam odsto ispitanika/ca smatra da uopšte nema slobode govora. Ukupno 63 odsto ispitanika/ca smatra da je cenzura potpuna ili bar prisutna, a približno isti procenat (65 odsto) ispitanika/ca je bilo u prilici da se sretne sa situacijom ograničavanja slobode govora. Prema nalazima istraživanja, političari najviše utiču na medije, a zatim glavni i odgovorni urednici/ce medija i uticajni poslovni ljudi. Sledi faktori kao što su: strah novinara/ki od gubitka posla i strah za sopstvenu bezbednost, urednici/ce rubrika i emisija, pristrasnost i nestručnost novinara/ki, resorna ministarstva (sekretarijati), RRA, crkve i verske zajednice.

Među političkim pritiscima ispitanici/ce su istakli sledeće: zabrana prisustva na događajima, nepozivanje na njih, uskraćivanje informacija ili odbijanje kon-

takta sa medijima, zatim favorizovanje pojedinih političkih opcija, kao i politički korektna "kontrola" nad vrstom informacija koje će se objavljivati. Za razliku od vremena Miloševićevog režima, kada je pritisak na novinare koji su se odvažili da nastave da "misle svojom glavom" bio više nego očigledan ("šakom u glavu"), danas je politički pritisak uglavnom znatno sofističaniji. Na osnovu iskustva članova Nezavisnog društva novinara Vojvodine, reč je pre svega o telefonskim pozivima u kojima se uglavnom urednicima "sugeriše": šta je podobno a šta ne. I još više, reč je o ekonomskom pritisku na medije koji su još uvek na ovaj ili onaj način zavisni od budžeta, bilo republičkog, pokrajinskog ili gradskog/opštinskog (u tom grmu verovatno leži i zec ako bismo tražili odgovor na pitanje zašto je privatizacija medija u Srbiji ođednom stopirana), ili pak od oglasa nekog javnog ili komunalnog preduzeća.

Istraživanje je pokazalo da urednici/ce najčešće koriste sledeće metode cenzure: cenzurisanje, neobjavljanje i menjanje sadržaja priloga, zatim upozorenja, pretanje i smene unutar medija, ali i zabrane praćenja pojedinih aktivnosti i izbegavanje pojedinih tema. Uredničkom pritisku na novinare/ke valjalo bi dodati i urednički nemar. Naime, na osnovu usmene anonimne ankete Nezavisnog društva novinara Vojvodine sa studentima novinarstva i sa mlađim novinarima koji tek ulaze u posao, lako je

izvući zaključak da se u redakcijama sa njima mentorski premalo ili pogrešno radi, što vodi daljem snižavanju standarda u izveštavanju i pisaju.

Kada je reč o uticajnim poslovnim ljudima, ispitanici kažu da se često dešava da kada su na tragu nekoj dobroj priči i razotkrivanju nečega lošeg što radi neka firma ili javno komunalno preduzeće, ne smeju to da objave jer je dotična firma potencijalni klijent za oglašavanje na mediju za koji novinar/ka radi. I ovo je, na žalost, logična posledica "tranzicije" u društvu u Srbiji, koja se u ovom momentu može okarakterisati tek kao korak dalje od prvo-bitne akumulacije kapitala: tržištem i dalje suvereno vladaju ekonomski monopolji, koji su samim tim i monopolji u oglašavačkom prostoru. Uzimajući u obzir način i vreme u kojem se u Srbiji stizalo do kapitala (ratno profiterstvo, crnoberzijanstvo...), sasvim je logično da posednicima takvog kapitala nisu u interesu nikakve ozbiljne novinarske istraživačke priče.

Na sve ove pritiske logično se nadovezuju i ostali vidovi cenzure, koje novinari/ke u istraživanju ističu: mogućnost gubitka posla, strah za sopstvenu bezbednost, kao i autocenzura. Egzistencijalni strahovi, koji su navedeni na kraju, sasvim prirodno proističu iz svega navedenog u rezultatima istraživanja. Ipak, čini se da je, ako ne najgori, ono sigurno najporazniji, ovaj poslednji izvor cenzure: autocenzura.

Ona, autocenzura, se kod nas zapravo već u sedimentima taloži iz generacije u generaciju novinara, usled vrlo prozaičnog razloga: nepostojanja demokratske tradicije. Tako se na socijalistički cenzorski sistem nadovezao Miloševićev diktatorski režim, a posle toga i ova "tranzicija", koja se, na žalost, može okarakterisati kao "demokratija u (neuspelom) pokušaju". Zbog toga su brojni "čipovi" koje su novinari/ke razvili u mozgovima, a koji im signaliziraju crvenom lampicom šta sve "ne sme da se piše" da se ne bi izgubio posao u međuvremenu uznapredovali pa počesto cenzori i ne moraju da deluju, jer su novinari/ke već sami sebe "(pre)vaspitali". Što je naravno u suprotnosti sa samom izvornom prirodnom novinarskog posla pa je samim tim i neodrživo na duže staze, ukoliko demokratija u ovoj zemlji konačno uhvati korena.

Kada je reč o proceni toga koliko je novinarstvo u našoj zemlji cenjeno kao profesija, 269 ispitanika/ca (61 odsto) smatra da je nedovoljno cenjeno, a 104 (23 odsto) da uopšte nije cenjeno, dok samo dva ispitanika/ca smatraju da je novinarstvo izuzetno cenjena profesija. Na ovom mestu moram da ispričam i ličnu anegdotu iz Švedske, kako bih ilustrovaо sav srunovrat novinarske profesije u nas. Naime, boraveći pre nekoliko godina u toj skandinavskoj državi (negde neposredno nakon pada Miloševićevog režima), bio sam gost na jednoj svadbi, gde su svi prisutni dobili

i raspored sedenja sa imenima prisutnih i njihovim zanimanjima. Bio sam veoma iznenađen kada je veliki broj prisutnih izrazio želju da se, odajući mi poštovanje, upozna sa mnom. Ispostavilo su: hteli su to jer sam novinar, a ta je profesija u Švedskoj veoma cenjena. Ali, Švedska je Švedska, a Srbija je Srbija. Ono što, međutim, moramo znati, jeste činjenica da ni demokratija ni sloboda ne padaju s Marsa (pa ni u Švedskoj), već je za njih potrebno boriti se. Ne znam za profesiju koja može da bude veći Prometej u borbi za takve "svete ciljeve" nego što je novinarstvo.

Otuda, makar to i ne izgledalo iz svega navedenog, uopšte nisam pesimista kada je budućnost novinarstva u Srbiji u pitanju. Stanje je potrebno skenirati i postaviti dijagnozu, kako bi se mogao prepisati i lek. I zato su istraživanja poput ovih veoma dragocena. Sledeći korak je da vidimo šta nam je činiti sa preporukama koje su vrlo oštroumno i do krajnosti tačno formulisane u završnim komentarima istraživanja. A znamo i šta nam je činiti: insistirati na njihovom sprovodenju, javno zagovarati "našu stvar" i ako treba do beskraja ponavljati, ponavljati, ponavljati... A mi, koji smo novinari/ke, za početak možemo biti barem toliko svesni da imamo jako oružje u rukama i da se ne zovemo tek tako "sedma sila". I dobro razmislići o oksimoronom iz naslova ovog teksta: "Sloboda izražavanja u novinarstvu u uslovima ekonomskog ropstva".

PRIVATIZACIJA MEDIJA U VOJVODINI I INFORMISANJE NA JEZICIMA NACIONALNIH MANJINA

Boljeg "tajminga" gotovo da i nije moglo biti: na samoj završnici najfrekventnije godine domaće medijske tranzicije obavljeno je istraživanje „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini”, koje je sproveo Pokrajinski ombudsman u saradnji sa Odsekom za medijske studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Anketiranje impozantnog broja novinara i novinarki (454 koji rade u 65 vojvođanskih medija) od oktobra 2007. do kraja januara 2008. u okviru ovog istraživanja sledi upravo u trenutku kulminacije zamašnih promena na domaćoj medijskoj sceni, imajući u vidu da je 2007. godinu obeležila ne samo dodela radio iTV frekvencija, već i najživljija privatizaciona aktivnost u medijima. Ona je na samom izmaku, svega četiri dana uoči isteka krajnjeg zakonskog roka, stopirana zaključkom Vlade Srbije 27. decembra 2007. zbog toga što privatizacioni model nije ga-

rantovao i zaštitio dalji sigurni opstanak informisanja na jezicima manjina. Tako nam iščitavanje pokazatelja o stavovima reprezentativnog dela vojvođanske medijske profesije pruža dodatne egzaktne dokaze o konfuznoj situaciji u medijskoj sferi a koja i nadalje traje, obeležena prvenstveno činjenicom započete pa zaustavljene privatizacije i daljih neizvesnosti.

Imali, dakle, mesta za iznenađenost činjenicom da iz rezultata ankete na reprezentativnom uzorku, sa sagovornicima koji rade novinarski posao kako u privatizovanim, tako i medijima koji su još uvek u javnom vlasništvu, zapravo ne proističe jasan i nedvosmislen većinski stav pripadnika profesije prema privatizaciji medija? Više od polovine ispitanika, naime, ili nije odgovorilo na to pitanje, ili su odgovorili da ne znaju. Prema rezultatima istraživanja, tako, 125 (27%) ispitanika/ca smatra da bi privatizacija donela prevashodno negativne promene, 122 (27%) ispitanika/ca misli da ne bi došlo do bilo kakvih promena, dok 108 (24%) ispitanika/ca nije imalo nikakav stav. Stav o tome da bi promene uvođenjem privatizacije u medije bile pozitivne iznelo je 98 (22%) ispitanika/ca.

Izostanak većinskog jasnog stava anketiranih novinara i novinarki prema

privatizaciji medija, naravno, može da potkrepi ocenu da ispitanici i nisu bili dovoljno upoznati sa procesom privatizacije i značajem vlasničke transformacije u medijima, kao što se pokazalo i da su različiti akteri, uključujući i pripadnike novinarske profesije, zapravo sam proces vlasničke transformacije u medijima dočekali nespremno. Pojedinačna iskustva pokazala su, uostalom, da je proces privatizacije medija bio ponekad obeležen i nedovoljnom transparentnošću, a iz samog pregleda privatizacionog bilansa lako je zaključiti da je izuzetno mali broj medija u Vojvodini u kojima su same njihove redakcije, odnosno konzorcijumi zaposlenih u njima i postali novi vlasnici. Lokalne medije pokupovali ljudi različitih profila i profesija, a među njima je najviše onih koji nemaju nikakve veze s novinarstvom i medijima. Međutim, tek simboličnu zastupljenost samih redakcija i ljudi iz medijske struke među novim vlasnicima medija, nemoguće bi bilo ipak namah pripisati jedino nezainteresovanosti i neobaveštenosti pripadnika novinarske profesije. Kako su privatizaciona iskustva u medijima pokazala, evidentno je, naime, bilo prisustvo ne samo snažnog interesa imalaca ekonomski i druge moći da – kako su i sami javno izjavljivali – „po svaku

cenu" kupe medije, što je značilo u startu slabe šanse novinarske „branše“ da pariraju takvim ambicijama, nego je uočljiva bila i slabost privatizacionog modela na osnovu kojeg su mediji prodavani po kriterijumima kao za bilo kakva druga preduzeća, za koja je na aukcijama jedino važno ko nudi veću cenu. Tako je i istraživački podatak da je tek manje od četvrtine ispitanika (22 odsto) izrazilo nedvosmisleno pozitivan odnos prema privatizaciji medija i njenim učincima, a da je većina imala neutralan ili negativan stav moguće objasniti i iskazanim slabostima tokom privatizacije medija, mnogim primerima neuspešne privatizacije, primerima očigledne interesne povezanosti tajkuna, političkih klanova i medija, pa i snažnim prisustvom ekonomskih ili političkih interesa kupaca medija da ih pridobiju "po svaku cenu", sa ponekad absurdno visokim iznosima do kojih se licitiralo recimo u slučaju kupovine nekih lokalnih listova (izlicitirane sume na aukcijama za kupovinu ključnih vojvođanskih lokalnih listova bile su po nekoliko desetina puta veće od početnih, da ne govorimo o frapantnom primeru "Pančevca", koji je prodat za neverovatnu cenu od 2,2 miliona evra).

„Razuđenost“ novinarskih stavova i izostanak njihovog većinske jasnog profilišanog odnosa prema privatizaciji medija, međutim, treba tumačiti i u svetu opštег haotičnog stanja koje je pratilo čitav proces privatizacije medija i koje još uvek, godinu i

po dana od zaustavljanja tog procesa i nadalje traje. Evidentna su, naime, bila stalna kašnjenja, odlaganja i neusaglašenosti tokom tog procesa. S jedne strane, odlaganja i kašnjenja karakterisala su i privatizaciju lokalnih štampanih medija, a mada je Zakon o radiodifuziji donet još 2002. godine, krajnji rok za privatizaciju tri puta produžavan, a konačni za elektronske medije isticao 31. decembra 2007. godine, ni danas, nakon što je proces privatizacije stopiran uoči isteka tog roka - još uvek nema jasnog modela po kojem bi on bio nastavljen. Prema podacima Pokrajinskog sekretarijata za informacije, inače, u Vojvodini do sada nije privatizovan 21 opštinski elektronski medij, od kojih 17 emituje programe i na manjinskim jezicima.

Sa druge strane, o haotičnom i protivurečnom odnosu državnih organa prema pitanju vlasničke transformacije u medijima u punoj meri svedoči činjenica o pravnoj neusaglašenost i koliziji zakonskih propisa koji se odnose na pitanje državnog vlasništva u medijima. Tako Zakon o glavnom gradu i Zakon o lokalnoj samoupravi, doneti krajem 2007. godine - upravo u finišu privatizacionog roka – odjednom dozvoljavaju mogućnost da lokalna samouprava bude vlasnik medija, što je u potpunoj koliziji sa prethodno donetim Zakonom o radiodifuziji i Zakonom o informisanju, koji takvu mogućnost ne predviđaju. Ovakvo uvođenje stanja "pravnog haosa" (koje

traje i danas) upravo u vreme anketiranja ispitanika u okviru istraživanja, nesumnjivo je dovelo i do konfuzije, zbumjenosti i upitanosti u pogledu koncepta medijskog sistema i među pripadnicima novinarske profesije. U nedostatku razrađenih konkrenih modela i rešenja za okončanje procesa privatizacije medija, konfuziju dodatno uvećavaju i pojedina zaloganja da bi neki mediji trebalo u određenim slučajevima da budu izuzeti iz procesa privatizacije (koji emituju programe na više jezika) ili ona koja zagovaraju rešenja (opštinskih ili regionalnih javnih servisa) koja odstupaju od prvobitno zacrtanog koncepta medijskog sistema. Tako i u istraživanju većina ispitanika/ca (310, tj. 68%) misli da u lokalnoj zajednici treba da postoji barem jedan medij sa funkcijom javnog servisa.

Konfuznu situaciju na medijskoj sceni tokom poslednje privatizacione godine, koja je besumnje uticala na "rasutost" novinarskih stavova u istraživanju, obeležio je i nekonzistentan odnos državnih organa i vladajuće političke elite prema pitanju opstanka i budućnosti programa koji se emituju na jezicima nacionalnih manjina nakon privatizacije. Imajući u vidu upitnost održanja tih programa u komercijalnim uslovima nakon privatizacije, kao formalni razlog za stopiranje tog procesa u elektronskim medijima poslužila je upravo činjenica da je taj proces započet bez da je pronađen model kojim bi se zaštitilo pravo nacional-

nih manjina na informisanje na maternjem jeziku, jer nisu izgrađeni mehanizmi koji bi obezbedili da se i nakon privatizacije medija očuva raniji obim i stepen ostvarivanja tog prava. Debata o ovom važnom pitanju vodila se na javnoj sceni punim intenzitetom tokom čitave poslednje i najintenzivnije privatizacione godine, prvenstveno iz manjinskih zajednica isticano je da nema dovoljno garancija da će, nakon privatizacije, biti zaštićena njihova stečena prava za informisanje na maternjem jeziku, a reakcije i odgovori koji su stizali iz vladajuće elite i različitim ministarstvima bili su često i protivurečni i međusobno suprotstavljeni. Na kraju je Vlada Srbije je decembra 2007. godine, samo četiri dana pre isteka zakonskog roka za privatizaciju elektronskih medija kojima su osnivači lokalne samouprave, donela odluku da stopira privatizaciju medija koji emituju program na jezicima nacionalnih manjina, da bi onda taj proces bio stopiran i u elektronskim medijima koji i nisu emitovali program na jezicima nacionalnih manjina. Imajući sve to u vidu, nemoguće je oteti se i utisku da je stopiranje privatizacije elektronskih medija, zapravo, bilo motivisano pre trenutnim političkim interesima vladajuće elite, a ne ozbiljnim i strateškim shvatanjem potrebe da država treba da stvori odgovarajući ambijent za očuvanje i finansiranje programa na jezicima manjina.

Stavove ispitanika prema privatizaciji medija treba, dakle, posmatrati

u takvom ambijentu haotičnog i često protivurečnog odnosa, pri čemu su čak i iz vlasti stizale ocene da se u privatizaciju medija krenulo „bez pravog monitoringa, jasnog cilja, tačnih kriterijuma i osmišljenog rada Agencije za privatizaciju, da su zato nastali veliki problemi i prekidi“, te da je „očito napravljena greška“, jer je „praksa je pokazala da se pritom nije polazilo od potreba lokalnih samouprava i stečenih prava nacionalnih zajednica, a to je pravo na informisanje na maternjem jeziku“. Strateški uboličenog i razrađenog funkcionalnog rešenja, kao preduslova za nastavak zaustavljenog privatizacionog procesa u medijima, međutim, ni nadalje nema, što za posledicu ima da mediji sada posluju u izrazito neravnopravnim uslovima, jer oni koji su dosad privatizovani funkcionišu u uslovima tržišta, a oni koji nisu privatizovani posluju kao javna preduzeća lokalnih samouprava, da bi aktuelna ekonomска kriza sa budžetskim restrikcijama koje u velikoj meri pogađaju upravo oblast javnog informisanja tu neravnopravnost – samo još dodatno povećale. Opravdanim se tako čine i bojažni da bi u zaoštrenim ekonomskim i tržišnim uslovima finansijske krize moglo da dođe do umanjivanja nezavisnosti medija, imajući u vidu i izjašnjavanje ispitanika u istraživanju o činiocima koji utiču na ograničavanje slobode govora u medijima, među kojima su oglašivači ili potencijalni oglašivači u medijima dobili zapaženo mesto (“o sponzori-

ma programa sve najbolje”, “uslovljavanje reklamama”...)

Nesumnjivo se, inače, na osnovu rezultata istraživanja može zaključiti da novinari smatraju da je neophodan model kojim bi se zaštitilo pravo nacionalnih manjina na informisanje na maternjem jeziku, odnosno da privatizacija medija bez takvog modela utiče na redukciju i/ili potpuno ukinjanje programa za nacionalne manjine. O tome, naime, na koji način privatizacija treba da obuhvati i medije koji imaju programe ili izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina, ispitanici/e su izneli sledeće stavove: 244 (49%) *ispitanika smatra da treba obavezati buduće privatne vlasnike da uzmu u obzir i ovu specifičnost i obezbede njeno nesmetano ispoljavanje, 167 (37%) ispitanika/ca misli da pokrajinski i lokalni organi uprave treba da obezbede finansijsku podršku za obavezne (nekomerčijalne) sadržaje ovih medija*. Svega 60 (13%) ispitanika/ca smatra da medije treba prepustiti tržištu.

Nacionalne manjine u Vojvodini svoje pravo na informisanje na maternjem jeziku ostvaruju, inače, ili putem zasebnog manjinskog medija, ili putem posebnih medijskih sadržaja (štampanih ili programske) unutar postojećih medija, odnosno medijskih proizvoda. Prema podacima Pokrajinskog sekretarijata za informacije, ukupni sadašnji manjinski informativni resurs obuhvata 114 manjinskih

medija i medijskih proizvoda u pokrajini, na 11 jezika što, formalno gledano, predstavlja impozantnu manjinsku medijsku sliku. Nju potvrđuje i anketa u istraživanju, prema kojem gotovo polovina ispitanika/ca (46 odsto) smatra da u Vojvodini ima dovoljno medija koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina, odnosno, 36 odsto smatra da ih ima dovoljno u nekim sredinama. Takođe, većina (63 odsto) smatra i da je vremenski prostor omogućen programima nacionalnih manjina dovoljan (29 odsto da je nedovoljan), što se još uvek uklapa u sliku o impozantnom resursu manjinskog informisanja, kao što i stavovi anketiranih o tome na kojim jezicima treba da se emituju programi lokalnih medija u sredinama u kojima većinsko stanovništvo čine pripadnici nacionalnih manjina (59 odsto da treba da budu podjednako zastupljeni na manjinskom i većinskom jeziku, 25 odsto pretežno na manjinskom, uz neke programe na većinskom jeziku) svedoči o visoko prisutnoj svesti o vojvođanskoj multikulturalnosti i uvažavanja drugosti. Mimo tog spoljašnjeg rama „idilične slike“ o manjinskoj medijskoj sceni, međutim, pokazuje se da u sadržajnom smislu ima razloga za ozbiljna preispitivanja u pogledu kvaliteta informisanja na jezicima nacionalnih manjina, kao i u tome koliko ono istinski zadovoljava komunikativne potrebe manjinskih zajednica i vojvođanskog multikulturalnog miljea. I anketa u okviru istraživanja pokazuje da se i

pored dovoljno programske vremena za programe nacionalnih manjina ono koristi neadekvatno, da je program medija namenjen pripadnicima manjinskih nacionalnih zajednica nekvalitetan, sadržajno i tematski siromašan, sa često neodgovarajućim terminima emitovanja, kao i da veliki broj korisnika kojima su neke emisije i programi namenjeni nije u mogućnosti da ih prati, jer nisu dostupni u njihovim sredinama.

Upozoravajući je podatak iz istraživanja, prema kojem svega četvrtina anketiranih ocenjuje da javni servis Vojvodine u potpunosti zadovoljava komunikativne potrebe višenacionalne Vojvodine. Ovo tim više, jer se identitet pokrajinskog javnog servisa u velikoj meri prepoznaje upravo po činjenici da on programe emituje na više jezika (radio emisije emituju se preko tri programa na ukupno sedam jezika a televizijski program emituje se na dva programa ukupno na čak deset jezika) i da se Drugi program Radio-televizije Vojvodine baš po tome znatno i razlikuje od drugih nacionalnih tv-stanica, koje i nemaju programe namenjene etničkim zajednicama. I pored toga, međutim, u istraživanju na pitanje da li javni servis Radio televizija Vojvodine (RTV) zadovoljava komunikativne potrebe višenacionalne Vojvodine, ispitanici/e su izneli sledeće stavove: 53 odsto smatra da zadovoljava samo delimično, 25 odsto smatra da zadovoljava, dok 22 odsto smatra da ne zadovoljava te potrebe.

Istraživački rezultati, tako, uveliko se poklapaju i sa potonjim nalazima monitoringa istraživačkog tima Novosadske novinarske škole da nedostatci programa na jezicima manjina javnog servisa Vojvodine – «mali obim, veoma mala žanrovska raznovrsnost, odsustvo emisija usmernih na povezivanje većinske i manjinske kulture, kao i programa koji bi predstavljao sponu sa kulturom matične zemlje – ukazuju da pokrajinski javni servis, iako jedini koji vodi računa o posebnim potrebama manjinskih zajednica, to čini na – nedovoljno kvalitetan način». Isto tako, zapažanje na osnovu istog monitoringa o „getoiziranju etničkih zajednica u odsečke programa koji reprezentuju nacionalne identitete etničkih zajednica redukovane na tradicionalne, prvenstveno folklorne elemente“, kao i da između njih „ne postoji komunikacija niti minimalni zajednički sadržaji“ nude i objašnjenje za nepovoljnu ocenu učesnika ankete u istraživanju.

Prosto rečeno, novinari poručuju: manjinska informativna slika u kojoj „svi pretežno samo pevaju i igraju“, i to još uglavnom etnički zasebno, niti može predstavljati multikulturalno biće Vojvodine, niti može udovoljiti njegovim potrebama, a - ponajmanje bi – smela da trpi ravnodušnost.

ŽENE U MEDIJIMA MEDIJI O ŽENAMA

Žene čine nešto više od polovine ukupne populacije, ali se ta činjenica ne vidi u medijima, jer žene nisu u dovoljnoj meri prisutne u javnom životu, pa tako nisu zanimljive za medije, koji uopšteno govoreći, ne poklanjaju pažnju aktivnostima žena. Ako ih prikazuju onda je to slika uskog kruga žena – estradnih zvezda, stručnjakinja, političarki i samo određenih tema koje se vezuju za žene. U štampanim medijima žene praktično ne postoje²³, ili su prikazane kao seks simboli, žrtve, one kojima su namenjene stranice sa raznovrsnim savetima o lepoti, kuvanju, porodici i dru-

gim sličnim temama, za koje vlada uvreženo mišljenje da su ženske. U elektornskim medijima je pristup sličan. U programima nastupaju gotovo isključivo pevačice ili one koje imaju negativan imidž u javnosti koje posredstvom tih programa šalju u etar svoju sliku sveta i uz pomoć medija predstavljaju se kao uzori ženama, jer imaju priliku da daju mišljenje i savete gotovo o svemu, od karijere i lepote, preko kuvanja do vaspitanja dece. Upotreboom muškog roda za zanimanja i funkcije koje žene obavljaju, one su jezički nevidljive. Takozvane «reality show» emisije samo pogoršavaju situaciju, nakon što je u njima prikazan sadržaj koji u najmanju ruku vređa ljudsko dostojanstvo, a pre svega promoviše vrednosti suprotne rodnoj ravnopravnosti, a u nekoliko navrata i nasilje. Ove emisije obnavljaju stereotipe o ženama i muškarcima, predrasude i patrijarhalne modele odnosa među polovima i u porodici. Ovakav utisak se može potkrepliti konkretnim podacima koji su prikupljeni u više monitoringa te vrste u medijima.²⁴

23 Prema istraživanjima koje je 2006. g. sproveo sarajevski Medija centar, žene su u štampanim medijima u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini zastupljene čak pet puta manje od muškaraca. Praćenjem tri nacionalna dnevna lista u sve tri države, u slučaju Srbije to su bili Blic, Politika i Večernje novosti, utvrđeno je da se kao sagovornici-eksperti, žene pojavljuju skoro devet puta manje od muškaraca (89,2:10,8 odsto u korist eksperata muškaraca). Nešto je bolja situacija kada su u pitanju „obični“ sagovornici u istraživanjima ili anketama, od 100 sagovornika 38 su žene, a 61 muškarci. Diković J. Gde je nestao stavni život, List „Danas“, 3.jul 2007.

Mediji uveliko doprinose širenju prikrivene rodne diskriminacije. To podrazumeva kontakt sa uvek istim sagovornicima, najčešće muškarcima. Stereotipno portretiranje žena²⁵ oblikuje sliku žena koja insistira na lepoti i opšte prihavćenoj ulozi majke i negovateljice. Kada sa ženama razgovaraju o profesionalnim dostignućima gotovo da ne mogu da zaobiđu pitanja o usklađivanju profesionalnih i porodičnih obaveza, na koja muškarci kao sagovornici u medijima, uglavnom ne moraju da odgovaraju. Reklame, u kojima se koristi žensko

25 "Rodni i medijski aktivisti i aktivistkinje širom svijeta već dugo se bave monitoringom medijskog prikazivanja žena i pronaalaženjem strategija za hvatanje u koštač sa rodnom stereotipizacijom u medijima. Obje ove grupe slazu se da su dominantne predožbe o rodu (kao i o rasu, etnicitetu i drugim faktorima diferencijacije među ljudima) snažno ovisne o medijima, jer je proces predstavljanja u osnovi samih medija. Prilikom predstavljanja tema, događaja, situacija, osoba i grupa, mediji im pripisuju određeno značenje. U procesu predstavljanja, stereotipizacija (bilo da je zasnovana na rodu, rasu, ili etnicitetu) je pokušaj fiksiranja "preferiranog" značenja. Iako imaju potencijalno značajnu ulogu u osporavanju fiksiranih značenja, mediji češće predstavljaju dio problema nego njegovo rješenje." Medijski diskurs kao muški domen: predstavljanje roda u dnevnim novinama u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji" Medijacentar Sarajevo, 2007, str.55.

telo, su posebna priča. Zašto je to tako? «Medijsko nipođavljavanje žena je pažljivo negovano kulturno dostignuće. To što slične poruke generišu veoma različiti mediji, ukazuje na postojanje dominantne politike predstavljanja koja je u skladu sa važećim kulturnim obrascima koji promovišu rodnu neravnopravnost.» (Mališić, M. Priručnik «Žene to mogu» 2006. g.). Zbog toga je posve jasno da to što sve više žena radi u medijima ne donosi promenu u pristupu izveštavanju, temama i sagovornicima/cama. Iako, sudeći prema broju zaposlenih žena u medijima²⁶, novinarstvo postaje ženska profesija ne znači da žene stiču moć u medijima, odnosno društvu²⁷.

U istraživanju, čije rezultate prikazuje ova publikacija, u ukupnom uzorku je više žena, a takođe ih je u odnosu na muškarce više sa visokom stručnom spremom. Ipak, na mestima glavnih i odgovornih urednika je više muškaraca, što je, nažalost, slučaj i u drugim sektorima. Tamo gde se donose odluke po pravilu je malo žena ili ih uopšte nema, tako da mediji nisu nikakav

26 „U Srbiji prema nekim istraživanjima, u medijima radi oko 3000 žena. Međutim, zbog velikog broja štampanih i elektronskih medija, taj broj se ne može tačno utvrditi.“ Diković J. Žene na margini medijske pažnje „Danas“ 14.jun 2007.

27 „Stereotipi o profesiji novinar“ Valić Nedeljković D. str. 35.

izuzetak. Pa, bez obzira na to koliko profesija postaje «ženska», oni koji kontrolišu protok informacija, ono o čemu će javnost biti obaveštena, su muškarci, koji samim tim poseduju i moć da izaberu događaje o kojima će javnost biti obaveštena. Ovom dimenzijom se istraživanje Pokrajinskog ombudsmana nije bavilo, jer nije ni bilo usmereno isključivo na žene. Ipak, udeo žena u ukupnom uzorku je natpolovičan, pa se posredno može zaključivati o tome šta žene misle o pojedinim aspektima svog profesionalnog angažmana. Podatak da 56 odsto ispitanika i ispitanica smatra da je sloboda govora ograničena, odnosno da se čak 65 procenata njih sretalo sa cenzurom, nasuprot 61 odsto onih koji smatraju da u svojoj medijskoj kući imaju slobodu govora, pokazuje da novinari i novinarke osećaju pritisak sredine u svom radu koji može biti u vezi sa vladajućim modelom odnosa u društvu. Prema mišljenju ispitanika/ca na ograničavanje slobode govora u medijima najviše utiču uticajni političari, zatim glavni i odgovorni urednici i uticajni poslovni ljudi. Slede faktori kao što su strah od gubitka posla i strah za sopstvenu bezbednost, urednici, prisutnost i nestručnost novinara/ki i td. Kada se nabrojano ima na umu, potpuno je jasno zbog čega žene u medijima ne mogu lako

da promene sliku žene u medjima. Pre toga, potrebno je da promene svoj stav o sebi i svom poslu, što je s druge strane povezano sa celokupnim društvenim promenama. Jer, žene u medijima primećuju određene oblike diskriminacije u redakcijama što pripisuju tradicionalnom društvu, bez želje da tu nešto menjaju. U istraživanjima u čijem su središtu bile upravo novinarke, istaknuti su problemi većeg broja muškaraca na rukovodećim pozicijama, instrumentalizacije žena na uredničkim mestima, izbor sektora o kojem će pisati, a kao najveću teškoću smatraju usklađivanje privatnog života i posla bez utvrđenog radnog vremena i nerazumevanje među ženama u redakciji za porodične obaveze.²⁸

Posredne potvrde navedenih problema dobijene su i u istraživanju Pokrajinskog ombudsmana. Na primer, većina novinara/ki (89 odsto) kaže da njihov privatni život trpi u manjoj ili većoj meri zbog profesionalnih obaveza. Čak 77 odsto njih nije zadovoljno svojim prihodima od

28 Do ovih saznanja došla je sekcija žena u medijima u okviru NUNS-a prilikom sprovođenja akcije neformalnih susreta sa ženama angažovanim u medijima u Novom Sadu, Zrenjaninu, Somboru, Kruševcu, Novom Pazaru, Kragujevcu, Kraljevu i Beogradu u kojoj je učestvovalo približno 70 žena. Diković J. Gde je nestao stvarni život, List „Danas“, 3. jul 2007.

novinarstva, a velik procenat ispitanika/ca razmišlja o promeni profesije zbog opštih uslova rada. Sliku upotpunjuje podatak da u ovom istraživanju 61 odsto ispitanika/ca smatra da je profesija nedovoljno cenjena, a 23 procenata njih da novinarska profesija uopšte nije cenjena. Koliko je žena među onima koje razmišljaju o napuštanju novinarske profesije se ne zna, ali anonimna anketa NUNS-a pokazala je da žene zapoštene u medijima, navode stres, nesigurnost posla, niske zarade, kao najnormalniju stvar, a sebe doživljavaju kao običnu medijsku radnu snagu, slabije plaćenu od muškaraca, što dovodi do stalnog nezadovoljstva i potencijalno do želje da napuste posao iako ga nesumnjivo vole. Tokom neformalnih susreta sa ženama iz medija u nekoliko većih gradova u Srbiji koje je organizovala novinarska ženska mreža NUNS-a zaključeno je takođe da više od trećine žena smatra da postoji diskriminacija na osnovu godina života, a tek nešto manje ih smatra da postoji i diskriminacija na osnovu fizičkog izgleda. U gore pomenutoj anketi, čak petina žena je rekla da je imala neku vrstu seksualnog uznemiravanja na poslu. Ilustrativna je i rečenica novinarke Tamare Skrozze da novinarke sa višegodišnjim radnim stažom, proglašavaju za babe, dok su muškarci u takvim slučajevima „barodvi novinarstva“²⁹.

29 "O bardovima i babama", list "Politika", 05.05.2007. godine.

Promena slike žena u medijima ne može zavisiti isključivo od žena zaposlenih u medijima, ali svakako da to mogu učiniti svi medijski poslenici svesnim izborom da rodne probleme posmatraju kao važnu temu o kojoj vredi pisati. Na taj način prihvatali bi potencijalno značajnu ulogu medija u osporavanju utvrđenih značenja, stereotipa i predrasuda o rodnim ulogama, uvodeći rodnu perspektivu u pristup različitim društvenim problemima.

MEDIJI O SEBI I SOPSTVENIM PRAVIMA U 2007-2008. GODINI

SAŽETAK

Kao prilog istraživanju „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini”, rad se bavi analizom novinskih isečaka (pres klipinga) iz 5, odnosno 6, dnevnih novina arhiviranih u Pokrajinskom ombudsmanu tokom 2007-2008. godine, a koji se bave radom medija i novinara/ki.

Na osnovu analize zaključeno je da se mediji obuhvaćeni ovim radom u svojim napisima o samim medijima najviše bave zakonskim uređivanjem medijske sfere u Srbiji, nasiljem nad novinarima/kama, njihovim ljudskim pravima u okviru profesije, te stvarnim i potencijalnim kršenjem prava javnosti / medijske publike koje svojim neprofesionalnim radom i/ili neodgovarajućom uređivačkom politikom u medijima mogu prouzrokovati novinari/ke. Mediji se bave i višejezičnošću medija u etnički mešovitim sredinama, kao i sudskim postupcima u vezi zaštite ili kršenja prava novinara/ki u okviru njihove profesije.

Najviše članaka o medijima i novinarima/kama objavljuje se u periodima kada nadležni državni organi donose strateški važne odluke ili usvajaju pravne akte koji uređuju ovu oblast (npr. o privatizaciji, dodeli frekvencija, etičkim pitanjima, itd), kada su napadi na novinare/ke i medije učestali i/ili najupadljiviji, kao i kada su u toku sudski procesi koji se tiču zaštite profesionalnih prava novinara/ki.

Broj članaka koji se neposredno odnose na sferu privatnog života novinara/ki (npr. o socijalnoj ili zdravstvenoj sferi), kao i na odnos medija sa nevladinim organizacijama, policijom i verskim zajednicama je zanemarljiv, dok su oni o obrazovanju novinara/ki nešto brojniji.

Sa početkom primene zakonsko-upravnih rešenja u medijskoj sferi donešenih tokom 2007. godine, težište članaka u 2008. godini se sa ljudskih prava, sudova i višejezičnosti pomera na teme u vezi sa pravima novinara/ki na rad, te je broj članaka koji govore o radu i borbi za opstanak lokalnih i regionalnih medija upetostručen u odnosu na 2007. godinu.

Ključne reči:

Mediji, novinarstvo, novinari/ke, ljudska prava, novinski isečci / pres kliping, Pokrajinski ombudsman, Vojvodina.

1. Uvod

Početkom 2007. godine medijsku sferu obeležili su mnogobrojni slučajevi kršenja ljudskih prava novinara/ki i slobode izražavanja i učestali napadi i javne pretnje novinarima.

U kontekstu specifičnosti Vojvodine (višejezičnost, multikulturalnost, postojanje regionalnog javnog RTV servisa) proces privatizacije medija u Srbiji i dodela nacionalnih, regionalnih i lokalnih frekvencija emiterima ima(o) je manjeg ili većeg (ne)posrednog uticaja na slobodu govora/izražavanja, što potencijalno može da dovede do kršenja ljudskih prava novinara/ki u domenu njihove profesije.

Kao prilog istraživanju „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara u Vojvodini u 2007. godini“³⁰ ovaj **tekst daje pregled novinskih napisu o medijima i novinarima/kama arhiviranih tokom 2007. i 2008. godine u Pokrajinskom ombudsmanu.**

2. Cilj rada

Budući da se u Pokrajinskom ombudsmanu svakodnevno prate napisi u 5, odnosno 6 dnevnih novina (videti pod tačkom 3 dole), dok se ostali mediji prate posredno³¹, ciljevi ovog rada su da prikaže:

- u kojoj meri se u oblasti unapređenja, zaštite, potencijalnog i stvarnog kršenja ljudskih prava, mediji obuhvaćeni ovom analizom bave temama i/ili događajima koji se tiču prava novinara/ki i različitih aspekata rada samih medija³²,
- koje su najzastupljenije specifične teme u navedenim medijima koje se bave unapređenjem, zaštitom i ostvarivanjem ljudskih prava novinara/ki,
- kojim temama u ovom kontekstu se navedeni mediji pojedinačno najviše bave,
- u kojim vremenskim periodima i kojim povodima je bilo najviše napisu o ovim temama u navedenim medijima.

30 Koje je inicirao i tokom 2007-8. godine sproveo Pokrajinski ombudsman u saradnji sa Odsekom za žurnalistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu.

31 Po potrebi tek nakon pregleda pomenutih 5, odnosno 6, štampanih medija, te putem zvaničnog dnevnog pres-klipinga Pokrajinskog sekretarijata za informacije /Barometar/.

32 Rad se samo okvirno bavi zatupljenošću tema iz pomenute oblasti, ali ne i podrobnijom analizom samih isečaka / članaka pojedinačno.

3. Istraživački korpus

Selekcija istraživačkog korpusa urađena je izdvajanjem članaka koji se bave medijima / novinarima/kama iz arhive novinskih isečaka/pres klipinga u Pokrajinskom ombudsmanu tokom 2007-2008. godine.

U 2007. godini arhivirani su se isečci iz **sledećih dnevnih novina: Danas, Politika** (nacionalne), **Dnevnik, Mađarso** /Magyar szó/ (regionalne) i **Građanski list** (lokalne). Od aprila 2008. godine arhiviraju se i isečci iz dnevne novine **Blic**.

Ukupan broj arhiviranih isečaka u 2007. godini je 4.875, a u 2008. godini 4.383, dok je broj isečaka o medijima/novinarima koji predstavlja **istraživački korpus** 648 u 2007, odnosno 660 u 2008. godini (**ukupno 1.308** novinskih **isečaka**).

4. Metodologija

4.1 Postupak

Pregled i arhiviranje novinskih isečaka iz pomenutih medija radi se svakodnevno, a isečci se zavode u elektronsku arhivu po mesecima, podeljeni u 4 tematske oblasti kojima se bavi Pokrajinski ombudsman (unapređenje i zaštita prava deteta, prava nacionalnih manjina, rodna ravnopravnost i opšta pitanja u oblasti ljudskih prava). Registrovani isečci se i fizički odlažu u arhivu.

Registrovanje se obavlja prema primeru datom u tabeli br. 1:

DATUM	OBLAST*	MEDIJ	NASLOV ČLANKA	KR 1**	KR 2	KRATKI SADRŽAJ
03.04.07	OP	Dnevnik	Bodrožiću preti zatvor	mediji	politika	Zbog neplaćanja novčane kazne za navodnu klevetu funkcionera SPS-a
03.04.07	OP	Dnevnik	Medijski mrak za opština Zrenjanin	mediji	višejezičnost	Posle konkursa za lokalne radio i TV frekvencije
03.04.07	OP	Danas	Novinaru Bodrožiću novčana kazna zamenjena zatvorom	mediji	sudovi	Presuda: Novinaru Bodrožiću novčana kazna zamenjena zatvorom

* Odnosi se na 4 tematske oblasti kojima se bavi Pokrajinski ombudsman. Najviše isečaka arhivirano je u oblasti OP (opšti poslovi), a mediji/novinari i njihova prava praćeni su kao posebna tema u opštoj tematskoj oblasti unapređenja i zaštite ljudskih prava. Nešto manji broj isečaka o medijima zaveden je u oblasti NM (zaštita prava nacionalnih manjina). Broj isečaka arhiviranih u oblastima DE i RP (zaštita prava deteta i ravnopravnost polova) je izrazito mali, odnosno zanemarljiv, te stoga ovakav tabelarni prikaz nije dat.

** KR = Ključna reč.

Program u kom se vodi arhiva³³ omogućava pretragu po ključnim rečima, te su za potrebu ovog rada potom odabrani članci kod kojih je prva ključna reč (KR1) „mediji”.

33 MS Excel.

Potom je urađen tabelarni pregled broja arhiviranih isečaka po mesecima i temama, kao i pregled učestalosti pisanja o određenim temama u 2007. i 2008. godini.

Kao teme o kojima su mediji pisali date su one navedene kao druga ključna reč (KR2).

4.2. Teme

Za nazive tema korišćene su ključne reči koje se odnose na određenu sferu života, odnosno oblast ostvarivanja ljudskih prava. Definisanje ovih tema na samom početku arhiviranja članaka predstavljalo je svojevrstan izazov, s obzirom na to da se radi o praćenju napisa u oblasti ljudskih prava i njihovim specifičnostima u najširem smislu, a naročito na činjenicu da ona obično idu „u paketu“. Drugim rečima, kada dođe do kršenja jednog prava, u najvećem broju slučajeva se istovremeno krši bar još jedno, ako ne i više, prava. Stoga je tematska klasifikacija članaka bila izazovan poduhvat pošto se moralo odlučiti koje pravo je u konkretnom slučaju prvo i/ili grubo prekršeno, o kome se govori ili koje se pokušava zaštiti ili unaprediti.³⁴

Ključne reči koje služe kao nazivi tema su u početku (2005-6. godine) davani po principu asocijacije na sam sadržaj novinskih članaka, da bi se kasnije iskristalisale pojedine, manje ili više obimne teme i/ili oblasti. U nastavku su date kratke opisi primera/tema kojima su se mediji bavili tokom 2007. godine pišući o sebi i novinarima/kama:

- Ljudska prava:** teme koje se neposredno tiču ljudskih prava novinara/ki, a koja nisu obuhvaćena nekom drugom temom, kao i ljudskih prava medijske publike koja mogu biti prekršena neodgovarajućim³⁵ obavljanjem novinarskog posla i/ili sproveđenjem neodgovarajuće uredivačke politike.

06.02.07.	OP	Danas	Ubistva zbog straha od javnosti	mediji	ljudska prava	Značaj rezolucije Saveta bezbednosti o zaštiti novinara u ratu
13.02.07.	OP	Danas	Mistifikacija i izostanak pobune	mediji	ljudska prava	Danas istražuje - senzacionalizam u srpskoj štampi

³⁴ Tematsku klasifikaciju članaka je uradila autorka rada. Zbog dužine, odnosno obima tabelarnog prikaza istraživačkog korpusa (preko 70 stranica A4 formata, veličine slova 10), on u ovom radu nije dat, ali je dokumenti koji predstavljaju arhiv novinskih isečaka Pokrajinskog ombudsmana dostupni su u samoj instituciji.

³⁵ Neodgovarajući = koji nije u skladu sa opšteprihvaćenim, zvaničnim, međunarodnim dokumentima i/ili domaćim zakonima i dokumentima koji se odnose na rad medija i novinarsku profesiju.

- Nasilje:** teme o nasilju nad novinarima/kama koje očigledno dovodi u pitanje njihov život i/ili fizički integritet (razni verbalni i fizički napadi, pretnje, itd.), kao i izveštaji o postupcima različitih društvenih subjekata (institucija, organizacija i građana/ki) povodom ove vrste nasilja.

17.04.07.	OP	Politika	OEBS osudio napad na novinara Anastasijevića	mediji	nasilje	OEBS osudio napad na novinara Anastasijevića
17.04.07.	OP	Dnevnik	Pet minuta blokade saobraćaja za slobodu medija	mediji	nasilje	Protest zbog napada na novinara nedeljnika "Vreme" Dejana Anastasijevića

- NVO – Nevladine organizacije:** teme koje se neposredno tiču odnosa medija i nevladinog sektora, bilo da se radi o medijskom izveštavanju o udruženjima novinara/ki ili bavljenju nevladinog sektora medijima.

05.06.07.	OP	Danas	Javni servisi bliži državi nego građanima	mediji	NVO	Koliko je danas civilni sektor prisutan u medijima
12.06.07.	OP	Danas	Negativna dijalektika istraživača i medija	mediji	NVO	Debata Demokratskog političkog foruma

- Obrazovanje:** teme koje se neposredno tiču obrazovanja novinara/ki.

13.11.07.	OP	Danas	Mali ideo praktične nastave	mediji	obrazovanje	Institut društvenih nauka predstavio rezultate istraživanja "Univerzitetsko obrazovanje novinara"
27.07.07.	OP	Politika	Devet fakulteta za sedmu silu	mediji	obrazovanje	Sledeće godine na Fakultetu političkih nauka master studije iz žurnalistike za novinare sa radnim stažom, ali bez fakultetske deiplome

- Policija:** teme koje se neposredno tiču odnosa policije prema novinarima/kama, medijima i/ili njihovim udruženjima.

12.03.07.	OP	Dnevnik	Radikali naredili, policija izbacila novinarke "Dnevnika" i "Građanskog"	mediji	policija	Novinarkama je rečeno da nisu poželjne, jer "više ne informišu objektivno";
-----------	----	---------	--	--------	----------	---

- Politika:** teme koje se neposredno tiču uticaja političkih struktura na rad medija i/ili novinara/ki.

03.01.07.	OP	Danas	Brajović: Manji politički pritisak na medije	mediji	politika	Predsednik UNS-a Nino Brajović ocenjuje...
17.01.07.	OP	Danas	Podela na podobne i nepodobne novinare	mediji	politika	Protest NUNS-a i NDNV-a zbog političkih pritisaka na list Zrenjanin

- Rad:** teme koje se neposredno tiču prava novinara/ki u oblasti radnih odnosa, uslova rada i/ili etičkih pitanja obavljanja novinarske profesije.

07.08.07.	OP	Politika	Rade stanić: Jukom pravi spiskove nepodobnih novinara	mediji	rad	Protesti Radeta Stanića zbog otkaza u "Evropi"
03.12.07.	OP	Danas	Zahtev za smenu	mediji	rad	Sindikat novinara Politike nezadovoljan radom glavne urednice

- Sudovi:** teme koje se neposredno tiču sudske postupak u vezi sa medijima i institucijama koje se njima bave, novinara/ki i njihovih organizacija, te odnosa sudstva prema medijima i/ili novinarima/kama.

23.06.07.	OP	Danas	Uskoro sudska epilog ubistva Slavka Ćuruvije?	mediji	sudovi	Predmet ubistva novinara i vlasnika Dnevnog telegraфа sledeće nedelje u Sepcijalnom tužilaštvu
30.06.07.	OP	Danas	Sudovi nepoverljivi prema medijima	mediji	sudovi	Predstavljen priručnik "Odnosi s javnošću u sudovima"
14.07.07.	OP	Politika	Vrhovni sud Srbije odbacio optužbe RRA	mediji	sudovi	Zašto pojedinim članovima Saveta RRA nikako ne odgovara da bilo ko, pa ni sud, kontroliše njihove odluke

- Tolerancija:** teme koje se neposredno tiču jasnog ispoljavanja i promovisanja (ne)tolerancije u medijima, od strane novinara/ki i/ili na račun novinara/ki.

10.05.07.	DE	Građanski list	Kroz igru do saznanja o vojvođanskim narodima	mediji	toleran-cija	Na prvom kanalu RTV Vojvodina dečji kviz
24.08.07.	OP	Politika	NUNS poziva RRA da kazni radio "Fokus"	mediji	toleran-cija	Zbog govora mržnje
01.10.07.	OP	Danas	Čemu služe Službe?	mediji	toleran-cija	O klevetanju i pljuvanju novinara od strane kolega i neaktivnosti nadležnih službi

- Uprava:** teme koje se neposredno tiču regulisanja medijske sfere u Srbiji od strane nadležnih državnih organa, kao i reakcije različitih društvenih subjekata povodom ovih procesa.³⁶

04.06.07.	OP	Građanski list	Novi Sad dobija devet radio i TV stanica	mediji	uprava	Konkurs az lokalne frekvencije otvoren do 18/06
14.06.07.	OP	Danas	Šta je primenljivo u zemlji, gde je Legija heroj, a Ceca idol	mediji	uprava	Koliko je Nacrt etičkog kodeksa RRA udaljen od realnosti?
20.11.07.	OP	Danas	Haos na tržištu medija	mediji	uprava	O tome kako se u Srbiji izdaje sve i svašta, a ne mora da se registruje

- Verski život:** teme koje se neposredno tiču obrade verskih tema u medijima, medijskih aktivnosti verskih zajednica i verskih medija.

09.07.07	NM	Građanski list	Televizija ne sme diskriminisati verske zajednice	mediji	verski život	Sociolog religije Mirko Đorđević za GL ocenjuje
27.08.07	OP	Dnevnik	Pravoslavna i katolička crkva hoće u etar	mediji	verski život	Pravoslavna i katolička crkva hoće u etar
13.05.07	OP	Danas	Cekić: Svaka eparhija može da konkuriše	mediji	verski život	Sastanak predstavnika RRA i SPC o dodeli lokalnih frkeven-cija

³⁶ Tematska oblast sa najvećim brojem novinskih isečaka.

- Višejezičnost:** teme koje se neposredno tiču medija i/ili novinara/ki koji se bave izveštavanjem na jezicima nacionalnih manjina.

10.01.07.	NM	Magyar Szo	Meg kell vedeni a Szabadkai Radiot	mediji	višejezičnost	Privatizacija preti ukidanjem programa na mađarskom
24.01.07.	NM	Danas	Vlada obećava, RRA ne dozvoljava	mediji	višejezičnost	Mađarski nacionalni savet povodom odluke o privatizaciji Radio Subotice

- Zakoni:** teme koje se neposredno tiču zakona koji regulišu oblast medija u Srbiji.

05.07.07	OP	Danas	Vasić: Odluke u skladu sa Zakonom o radiodifuziji	mediji	zakoni	RRA poslala rešenja s obrazloženjem emiterima koji nisu dobili regionalne frekvencije
05.07.07	OP	Dnevnik	Hitno menjati Zakon o radiodifuziji	mediji	zakoni	Zahtev SO Subotica Vladi Republike Srbije
18.07.07	OP	Danas	Savet RRA nije izvan zakona	mediji	zakoni	Portparol Vrhovnog suda Srbije Vesna Dabić o optužbama RRA i "lojalnih" emitera

5. Analiza korpusa i rezultati

5.1. 2007. godina

Pregled broja objavljenih članaka o medijima po mesecima i temama arhiviranih u instituciji Pokrajinskog obmudsmana tokom 2007. godine nalazi se u tabeli br. 2 dole. **Od ukupnog broja arhiviranih članaka** koji se na različite načine bave **Ijudskim pravima, na medije se odnosi 13,29%** (648 od 4.875 članaka).

Najviše članaka o medijima (159 od 648 članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu, tj. **25,54%**) odnosi se **na temu „uprava”**, odnosno na **oblast regulisanja medijske sfere u Srbiji od strane nadležnih državnih organa**, kao i reakcije različitih društvenih subjekata povodom ovih procese. Članci se najvećim delom odnose na rad RRA u vezi sa dodelom frekvencija emiterima tokom 2007, privatizacije medija, (naročito medija koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina), te na etička pitanja novinarske struke koja (bi trebalo da) regulišu nadležni organi. Ovaj podatak potvrđuje i tabela br. 3 dole koja se bavi učestalošću pisanja medija obuhvaćenih ovim radom o pojedinim temama u 2007. godini.

Sledeća najbrojnija kategorija je tema „**nasilje**“ (109 članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu, tj. 16,82%) koja se tiče **nasilja nad novinarima/kama** koje očigledno dovodi u pitanje njihov život i/ili fizički integritet (različiti verbalni i fizički napadi, pretrje, itd.), kao i izveštaji o **postupcima različitih društvenih subjekata** (institucija, organizacija i građana/ki) **povodom ove vrste nasilja**.

Tabela br. 2: Pregled broja objavljenih članaka o medijima u 2007. godini po mesecima i temama

Tema	Januar	Februar	Mart*	April	Maj	Juni	Juli	Avgust	Septembar	Oktobar	Novembar	Decembar	Ukupno
Ijudska prava	12	8	2	7	11	9	5	14	10	3	8	9	98
nasilje	4	1	-	46	7	7	1	15	11	6	4	7	109
NVO	2	-	-	2	1	2	4	-	-	1	-	-	12
obrazovanje	-	-	-	1	-	2	1	1	1	2	2	2	12
policija	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	1	-	5
politika	5	-	-	3	2	4	7	3	4	5	7	8	48
rad	-	1	1	1	2	1	1	4	-	5	2	16	34
sudovi	-	3	-	6	1	15	21	5	1	6	5	2	65
tolerancija	-	-	-	-	2	-	1	2	-	3	3	2	13
uprava	5	1	2	4	6	37	29	14	14	6	23	18	159
verski život	-	-	-	-	3	-	1	1	-	1	1	-	7
višejezičnost	14	10	2	11	8	10	13	3	4	1	4	-	80
zakoni	-	-	-	-	-	1	4	-	1	-	-	-	6
UKUPNO	42	24	8	81	44	89	88	63	46	39	60	64	648

*(U martu je iz tehničkih razloga rađeno samo načelno praćenje napisa o krešnju ljudskih prava, dok je detaljno praćenje napisa o ljudskim pravima u kontekstu medija izostalo.)

Tabela br. 3: Učestalost pisanja pojedinih medija o određenim temama u odnosu na same medije u 2007. godini

Tema	Danas	Dnevnik	Građanski list	Mađarso	Politika
1	uprava	Ijudska prava	uprava	višejezičnost	uprava
2	Ijudska prava	nasilje	nasilje	uprava	Ijudska prava
3	nasilje	uprava	rad	Ijudska prava	nasilje

Slede teme „Ijudska prava“ (98 članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu, **15,12%**), koja se tiče **Ijudskih prava novinara/ki**, a koja nisu obuhvaćene nekom drugom temom, kao i **Ijudskih prava publike**, odnosno javnosti koja mogu biti prekršena **neodgovarajućim obavljanjem novinarskog posla i ili sprovodenjem neodgovarajuće uređivačke politike, „višejezičnost“** (80 članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu, tj. **12,35%**), a potom teme koje se odnose na **medije i ili novinare/ke koji se bave izveštavanjem na jezicima nacionalnih manjina**. Slede teme koje se odnose na **sudove** (65 članaka članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu, tj. **10,03%**), odnosno **sudske postupke u vezi medija** i institucija koje se njima bave, **novinara/ki i njihovih organizacija**, te one o odnosu sudstva prema medijima i/ili novinarima/kama.

Najviše članaka o medijima tokom 2007. godine **bilo je u junu** (89 članaka u analiziranom korpusu za 2007. godinu tj. 13,73%), **julu** (88 članaka u analiziranom korpusu, tj. 13,58%) i **aprilu** (81 članak u pomenutom analiziranom korpusu, tj. 12,5%), te decembru, avgustu i novembru (64, 63 i 60 članaka u pomenutom analiziranom korpusu, tj. 9,88%, 9,72% i 9,26%), a neke od tema koje su u ovoj oblasti preovlađivale u napisima o medijima date su u tabeli br. 4 u nastavku.

Tabela br. 4: Najčešće obrađivane teme u člancima o medijima objavljenim tokom 2007. godine u mesecima kada je ovih članaka bilo najviše

R.B.	Br. članaka	Mesec	Najčešće obrađivane teme
1	89	Juni	<ul style="list-style-type: none"> RRA usvojila Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera SVM predložio izmenu Zakona o radiodifuziji U toku je dodela regionalnih frekvencija Donesena presuda po tužbi Gruhonjić protiv Davidovića Predmet ubistva Slavka Čuruvije upućen Sepcijalnom tužilaštvu Vladimir Popović tužio čelnike RTS
2	88	Juli	<ul style="list-style-type: none"> RRA usvojila Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera Reakcije na predlog za izmenu Zakona o radiodifuziji Protesti medija zbog dodele regionalnih i nacionalnih frekvencija Reakcije medija, medijskih udruženja i novinara/-ki na dosadašnji rad RRA (uz tužbe pojedinih medija zbog nezadovoljstva odlukom o dodeli frekvencija, te reakcije RRA na njih) Sudski postupak u vezi mesta direktora RTV Protesti zbog nedodeljivanja regionalne frekvencije Radiju Subotica
3	81	April	<ul style="list-style-type: none"> Osam godina od ubistva Slavka Čuruvije, ubice još uvek nepoznate Napad na Dejana Anastasijevića, novinara „Vremena“ Otvorene pretnje Dinku Gruhonjiću, predesniku NDNV Brojne reakcije javnosti na ove događaje Pitanje privatizacije manjinskih medija (slučaj „Subotičkih novina“)
4	64	Decembar	<ul style="list-style-type: none"> Ministarstvo za državnu upravu i vojvodanske vlasti traže da se zaustavi privatizacija elektronskih medija na jezicima manjina Privatizacija medija Peticije za izmenu Zakona o radiodifuziji Pitanje smene glavne i odgovorne urednice „Politike“ Razne teme o radu samih medija (etičnost, ocene medijske slike u protekloj godini i sl.)
5	63	Avgust	<ul style="list-style-type: none"> Fizički napadi na novinare („Dnevnika“ i „Građanskog lista“) i pretnje (uredniku RTV TNT iz Bele Crkve) Etička pitanja iz oblasti rada medija (o zloupotrebi dece u medijima i objavljivanja opscenosti, osuda objavljivanja neprimerenih fotografija o nesrećama, itd.)

Najviše članaka tokom jednog meseca određenoj temi bilo je u **aprili o temi „nasilje“ (46 članaka)**, kada su **neposredne pretnje i napadi na novinare bili najbrojniji**. Potom sledi tema „uprava“ u julu, julu i decembru (37, 29 odnosno 23 članka) kada su najaktuellerne bile teme o predlozima za izmene Zakona o radiodifuziji, privatizacije medija i dodeli regionalnih i nacionalnih frekvencija, te donošenje Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera od strane RRA.

5.1. 2008. godina

Pregled broja objavljenih članaka o medijima po mesecima i temama arhiviranih u instituciji Pokrajinskog obmudsmana tokom 2008. godine nalazi se u tabeli br. 5 dole. **Od ukupnog broja arhiviranih članaka** koji se na različite načine bave **ljudskim pravima, na medije se odnosi 15,06%** (660 od 4.383 članka).

U 2008. godini pojavljuju se i neke nove teme i oblasti o kojima mediji pišu u kontekstu sopstvenog rada ili angažmana povodom njih, te manje-više neposrednog uticaja koje mediji imaju na ove oblasti, poput ekologije, i zdravstva.

Najviše članaka o medijima (189 od 660 članaka u analiziranom korpusu za 2008. godinu, tj. **28,64%**) odnosi se **na temu „rad”**, odnosno na teme **koje se neposredno tiču prava novinara/ki u oblasti radnih odnosa, uslova rada i/ili etičkih pitanja obavljanja novinarske profesije**, kao i reakcije različitih društvenih subjekata povodom ovih procesa. Članci se najvećim delom odonse na reagovanje medija na rad RRA u vezi sa dodelom frekvencija emiterima tokom 2007. i 2008. godine, privatizacije medija, (naročito medija koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina), te na etička pitanja novinarske struke koja (bi trebalo da) regulišu nadležni organi. Zanimljivo je istaći da se iz medijskih napisa o radu samih medija tokom 2008. godine već na prvi pogled **vrlo jasno vidi veza, odnosno uticaj odluka koje organi državne uprave nadležni za regulisanje medijske sfere na rad samih medija i njihovih zaposlenih**. Ovaj podatak potvrđuje i tabela br. 6 dole koja se bavi učestalošću pisanja medija obuhvaćenih ovim radom o pojedinim temama u 2008. godini.

Sledeća najbrojnija kategorija je tema „**uprava**“ (151 članak iz analiziranog korpusa za 2008. godinu, tj. **22,88%**) koja se tiče **regulisanja medijske sfere u Srbiji od strane nadležnih državnih organa**, kao i reakcije različitih društvenih subjekata povodom ovih procesa (detaljnije o konkretnim temama u tabeli br. 7 u nastavku).

Tabela br. 5: Pregled broja objavljenih članaka o medijima u 2008. godini po mesecima i temama

Tema	Januar	Februar	Mart	April*	Maj	Juni	Juli	Avgust	Septembar	Oktobar	Novembar	Decembar	Ukupno
ekologija	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
ljudska prava	4	7	5	-	3	-	1	-	-	1	2	11	34
nasilje	-	14	7	1	4	22	11	3	14	4	9	9	98
NVO	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
obrazovanje	1	1	3	-	3	1	3	1	4	1	1	2	21
policija	-	-	1	-	-	-	-	2	-	2	-	-	5
politika	1	3	9	-	2	1	4	-	10	12	3	2	47
rad	5	22	8	-	12	33	20	11	11	20	15	32	189
sudovi	2	3	9	-	-	5	5	1	3	-	4	2	34
tolerancija	-	2	1	-	1	1	1	-	1	4	1	6	18
uprava	6	4	24	1	4	8	16	2	14	11	17	34	151
verski život	1	-	1	-	2	-	-	1	-	-	-	1	6
višejezičnost	6	4	5	-	-	1	1	-	3	6	5	-	31
zakoni	1	-	1	-	-	-	-	-	4	8	-	4	18
zdravstvo	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
UKUPNO	27	65	76	2	30	72	62	21	64	68	57	104	660

*(U aprilu je iz tehničkih razloga rađeno samo načelno praćenje napisa o krešnju ljudskih prava, dok je detaljno praćenje napisa o ljudskim pravima u kontekstu medija izostalo.)

Tabela br. 6: Učestalost pisanja pojedinih medija o određenim temama u odnosu na same medije u 2008. godini

Tema	Blic	Danas	Dnevnik	Gradanski list	Mađarso	Politika
1	Rad	Rad	Rad	Nasilje	Višejezičnost	Uprava
2	Nasilje	Uprava	Uprava	Rad	Rad	Politika
3	Politika	Nasilje	Nasilje	Uprava	Ljudska prava	Rad

Slede teme „nasilje“ (98 članaka u analiziranom korpusu za 2008. godinu, **14,88%**), koja se tiče **nasilja nad novinarima/kama koje očigledno dovodi u pitanje njihov život i/ili fizički integritet** (različiti verbalni i fizički napadi, pretnje, itd.), kao i izveštaji o postupcima različitih društvenih subjekata (institucija, organizacija i građana/ki) povodom ove vrste nasilja, te u manjoj meri teme „**politika**“ (47 članaka u analiziranom korpusu za 2008. godinu, **7,12%**), koja se odnosi na uticaj političkih struktura na rad medija i/ili novinara/ki, i u jednakoj meri „**Ijudska prava**“ i „**sudovi**“ (34 članaka u analiziranom korpusu za 2008. godinu, **5,15%**), a koje se bave Ijudskim pravima novinara/ki, a koja nisu obuhvaćena nekom drugom temom, kao i Ijudskim pravima medijske publike koja mogu biti prekršena neodgovarajućim³⁷ obavljanjem novinarskog posla i/ili sprovođenjem neodgovarajuće uređivačke politike, odnosno sudskim postupcima u vezi sa medijima i institucijama koje se njima bave, novinara/ki i njihovih organizacija, te odnosom sudstva prema medijima i/ili novinarima/kama.

Najviše članaka o medijima tokom 2008. godine **bilo je u decembru** (104 članaka u analiziranom korpusu za 2008. godinu, tj. 15,77%), **martu** (76 članaka u pomenutom korpusu, tj. 11,52%) i **junu** (72 članka u pomenutom korpusu, tj. 10,90%), te oktobru, februaru i septembru, decembru, avgustu i novembru, a neke od tema koje su tokom ovih meseci dominirale u napisima o medijima date su u tabeli br. 7 u nastavku.

Tabela br. 7: Najčešće obrađivane teme u člancima o medijima objavljenim tokom 2008. godine u mesecima kada je ovih članaka bilo najviše

R.B.	Br. članaka	Mesec	Najčešće obrađivane teme
1	104	Decembar	<ul style="list-style-type: none"> • Smene na čelu RTV Vojvodine • O raznim postupcima RRA po pitanju izдавanja dozvola emiterima i gašenja nelegalnih emitera • Najavljeni otvaranje sekotra za medije u Pokrajinskom sekretarijatu za informacije • Dodela Godišnje nagrade Pokrajinskog ombudsmana za unapređenje i zaštitu ljudskih prava Nezavisnom društvu novinara Vojvodine
2	76	Mart	<ul style="list-style-type: none"> • Dodela regionalnih frekvencija za emitere i nezadovoljstvo medija povodom načina njenog sprovođenja • Zahtev raznih NVO za smenu glavnog i odgovornog urednika RTS-a
3	72	Juni	<ul style="list-style-type: none"> • Održan Međunarodni kongres medija u Beogradu (Kongres IPI) • Pokrenuto pitanje iseljavanja Tanjuga iz sedišta u Beogradu • Održana regionalna konferencija Medijske organizacije za Jugoistočnu Evropu (SEEMO) • Godišnjica ubistva novinara Milana Pantića • Mogućnost da smrt novinarke Dade Vučasinović bude proglašena za ubistvo • Razni napadi na novinare i medijske kuće u Srbiji, osude ANEM-a, UNS-a, itd.

³⁷ Neodgovarajući = koji nije u skladu sa opšteprihvaćenim, zvaničnim, međunarodnim dokumentima i/ili domaćim zakonima i dokumentima regulisanim normama koje se odnose na rad medija i novinarsku profesiju.

Najviše članaka tokom jednog meseca o određenoj temi bilo je u **decembru na temu „uprava” (34 članaka)**, te o temi „rad” tokom juna i decembra (33 i 32 članka), kada su najaktuelnije teme u ovoj oblasti bile smena na čelu RTV Vojvodine, izdavanje dozvola za rad emiterima i njihovi odjeci u medijima, te različiti međunarodni skupovi o medijima, godišnjice i vesti u vezi sa nerazrešenim ubistavima poznatih novinara/ki, napadi na novinare/ke.

Upoređujući medijski najčešće obrađivane teme u vezi samih medija u 2007. i 2008. godini **primetno je pomeranja fokusa pažnje sa određenih tema na druge**, odnosno zauzimanje drugog stanovišta u odnosu na aktuelna događanja na medijskoj sceni u Vojvodini, odnosno Srbiji. Dok je broj napisa o temama „nasilje”, „politika” i „uprava” i približno isti tokom obe godine, kod tema kao što su „sudovi”, „ljudska prava” i „višejezičnost” primetno je opadanje broja članaka u 2008. godini za polovinu, pa čak i za skoro dve trećine. Sa druge strane, **broj napisa o temi „rad” je gotovo upetostručen**, verovatno zbog toga što su se **efekti primene nekih zakonsko-upravnih rešenja u medijskoj sferi tokom 2007. godine u praksi počeli pokazivati tek naredne godine**, kao i zbog toga što su se oni najneposrednije odrazili na rad samih medija.

Njihova primena – u samim medijima i medijski upućenoj javnosti ocenjena kao, u najmanju ruku, nekonstruktivna i nedorečena, te stoga neselektivna i nesvrishodna, naročito u vojvođanskom kontekstu – na najneposredniji način je dovela u pitanje, a u nekim slučajevima i ugrozila rad lokalnih i regionalnih medija, a samim tim, pravo na rad njihovih zaposlenih³⁸, pa i prava šire javnosti na informisanje.

³⁸ Ukoliko se ova činjenica stavi u kontekst rezultata istraživanja „Sloboda izražavanja i ljudska prava novinara/ki u Vojvodini u 2007. godini”, a prema kome 55% ispitanika/ka „mesečne prihode ima isključivo od plate ostvarene u rediakciji”, postavlja se i pitanje elementarne egzistencijalne ugroženosti zaposlenih u tim medijima.

6. Zaključci

Na osnovu analize novinskih isečaka o medijima arhiviranih u instituciji Pokrajinskog ombudsmana tokom 2007-2008. godine izvode se sledeći zaključci:

Tema	Ukupno 2007.	Ukupno 2008.
ekologija	-	2
ljudska prava	98	34
nasilje	109	98
NVO	12	4
obrazovanje	12	21
policija	5	5
politika	48	47
rad	34	189
sudovi	65	34
tolerancija	13	18
uprava	159	151
verski život	7	6
višejezičnost	80	31
zakoni	6	18
zdravstvo	-	2
UKUPNO:	648	660

1. U 2007. godini **mediji** obuhvaćeni ovim radom **se najviše bave temama** koje se tiču oblasti **regulisanja medijske sfere** u Srbiji od **strane nadležnih državnih organa, nasiljem nad novinarima/kama, ljudskim pravima novinara/ki u domenu njihove profesije**, stvarnim i potencijalnim **kršenjem prava medijske publike** koja mogu biti prekršena neodgovarajućim obavljanjem novinarskog posla i/ili sprovođenjem neodgovarajuće uredišća politike, **višejezičnošću medija** u sredinama gde oni izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina, te **sudskim postupcima** u kojima se ostvaruju i/ili **brane prava medija** i/ili novinara/ki.

2. U 2008. godini pomenuti **mediji se najviše bave sopstvenim radom u svetu primene zakonsko-upravnih rešenja u medijskoj sferi donešenih tokom 2007. godine, a koja su se u praksi počela pokazivati tek naredne godine** i najneposrednije se odrazila na rad samih medija.

3. Pomenuti **mediji se**, u skladu sa svojim specifičnostima (teritorijom koju pokrivaju, jezikom na kom se objavljaju, itd), **u približno podjednakoj meri bave navedenim temama**.

4. **Najviše napisa o samim medijima i novinarima** bilo je u **periodima kada su se razmatrale strateški važna pitanja za njihov rad** (npr. izmena Zakona o radiodifuziji, privatizacija medija, dodela frekvencija i dozvola za rad medijima, izveštavanje na jezicima nacionalnih manjina, etička pitanja novinarske profesije, itd.), **kada su pretnje i napadi na novinare/ke bili najočigledniji i najučestaliji** (pretnje smrću, napadi bombama ili direktni fizički napad i na novinare/ke i fotoreportere na zadatku), te **kada se o pojedinim pravima medija i novinara/ki odlučivalo u sudskim postupcima**.

5. Tokom pregleda i arhiviranja novinskih isečaka **nisu uočeni/arhivirani članci koji se na nedvosmislen način bave pravima novinara-ki iz socijalne i zdravstvene sfere ili faktorima koji neposredno utiču na njihov privatni život**. Broj članaka koji govore o njihovom obrazovanju u 2007. godini je gotovo zanemarljiv, dok je u 2008. godini udvostručen. Međutim, broj članaka koji se bavi radom medija, a posredno i pravom novinara/ki na rad, je u 2008. godini upetostručen, što posredno ukazuje i na mogućnost

nastajanja dodatnih problema u socijalno-ekonomskoj sferi.

6. **Broj članaka** koje se tiču **odnosa medija sa organizacijama nevladinog sektora, policijom i verskim zajednicama** je takođe **gotovo zanemarljiv**.

7. Literatura

1. Arhiva novinskih isečaka / pres klipinga Pokrajinskog ombudsmana za 2007. godinu.
2. Media and Democracy. (1999). Council of Europe Publishing. Strasbourg Cedex.
3. „Novinari i novinarstvo u očima građana i novinara Srbije“ - Istraživanje NUNS i SMR (mart 2007).
4. Ustav Republike Srbije. („Službeni glasnik RS“ 83/06).
5. Valić-Nedeljković, D. (2002). Praktikum novinarstva. Privredni pregled d.o.o. Beograd.
6. Zakon o javnom informisanju („Službeni glasnik RS“ br. 43/03).
7. Zakon o radiodifuziji („Službeni glasnik RS“ br. 42/02).
8. Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima. (2002). Savet Evrope i Sprint. Beograd.

8. Summary

THE MEDIA ON THEMSELVES AND THEIR OWN RIGHTS IN 2007-2008.

As a contribution to the 'Freedom of Speech and Human Rights of Journalists in Vojvodina in 2007' study, the paper surveys the press clipping of the office of the Provincial ombudsman of the Autonomous Province of Vojvodina on media and journalists' activities from 5 newspapers in 2007-2008, and 6 of them from April 2008.

It was concluded that the media included into this survey are mostly concerned with regulation of the media sphere in Serbia by the relevant government authorities, violence against journalists, human rights of journalists within the framework of their profession, actual and potential human rights violations of the media audience by journalists' poor professional performance and/or poor editorial policies of the media they work for, multilinguality of the media in ethnically mixed communities / regions, as well as legal proceedings dealing with the violation and/or protection of journalists' rights.

Most articles on media and journalists have been published in periods when strategically relevant professional issues were discussed by relevant government institutions (e.g. laws, media privatization, frequencies and working permits, ethical issues, etc.), when threats and attacks against the journalists were the most frequent and obvious, as well as when legal proceedings dealing with protection of journalists' rights were in progress.

Articles dealing directly with spheres of life necessarily reflecting upon journalists' private life (e.g. welfare and healthcare) were not found in the media surveyed, whereas the number of those dealing with journalists' education is negligible, as well as those about the context of media work in relation to NGOs, the police and religious communities.

With the application of media related legislation of 2007, the focus of the articles surveyed in 2008 shifted from human rights, court protection and multilingualism to journalists' labour rights, increasing the number of articles on the work and survival of many local and regional media by five as compared to 2007.

Key words:

Media, journalism, journalists, human rights, press clipping, the Provincial Ombudsman, Vojvodina.

Pokrajinski ombudsman ■ Bulevar Mihajla Pupina 25 ■ 21000 Novi Sad

tel. 021-487-41-44 ■ faks 021-487-41-58 ■ office@ombudsmanpv.org ■ www.ombudsmanpv.org